

Regional årlig uppföljning av miljömålen 2025 för Södermanlands län

REGIONAL ÅRLIG UPPFÖLJNING AV MILJÖMÅLEN 2025 FÖR SÖDERMANLANDS LÄN	1
SAMMANFATTNING FÖR SÖDERMANLANDS LÄN	2
GENERATIONSMÅLET I SÖDERMANLANDS LÄN	5
BEGRÄNSAD KLIMATPÅVERKAN I SÖDERMANLANDS LÄN	10
FRISK LUFT SÖDERMANLANDS LÄN	18
BARA NATURLIG FÖRSURNING - SÖDERMANLANDS LÄN	22
GIFTFRI MILJÖ SÖDERMANLANDS LÄN	30
SKYDDANDE OZONSKIKT SÖDERMANLANDS LÄN	38
SÄKER STRÅLMILJÖ SÖDERMANLANDS LÄN	43
INGEN ÖVERGÖDNING SÖDERMANLANDS LÄN	48
LEVANDE SJÖAR OCH VATTENDRAG SÖDERMANLANDS LÄN	55
GRUNDEVATTEN AV GOD KVALITET SÖDERMANLANDS LÄN	61
HAV I BALANS SAMT LEVANDE KUST OCH SKÄRGÅRD SÖDERMANLANDS LÄN	67
MYLLRANDE VÄTMARKER SÖDERMANLANDS LÄN.....	76
LEVANDE SKOGAR SÖDERMANLANDS LÄN	84
ETT RIKT ODLINGSLANDSKAP SÖDERMANLANDS LÄN	91
GOD BEBYGGD MILJÖ SÖDERMANLANDS LÄN.....	100
ETT RIKT VÄXT- OCH DJURLIV SÖDERMANLANDS LÄN	106

Sammanfattning för Södermanlands län

Inledning Södermanlands län

Det kvarstår många utmaningar för att kunna nå miljömålen och deras preciseringar till 2030. Inget av de miljömål som bedöms på regional nivå i Södermanland nås, men två av målen är vi nära att nå. Det genomförs mycket miljörelaterat åtgärdsarbete i länet, positiva effekter kan utläsas från de insatser som görs, men det är inte tillräckligt. Årets uppföljning lyfter de behov som finns av ändrad styrning för att nå respektive miljömål. Mer långsiktig och säker finansiering behövs till miljöövervakning, naturvårdande insatser, kulturmiljövård och sanering av mark, likväl som anslag för personal för att arbeta med insatserna.

Åtgärdsarbetet i Södermanlands län

Mycket åtgärdsarbete pågår i länet, vilket bidrar till miljömålen. Ett exempel är det regionala åtgärdsprogrammet för miljömålen, Åtgärdsprogram för Södermanlands miljö, där 18 aktörer samverkar. Uppföljningen för 2024 visar att arbetet pågår i merparten av åtgärderna.

Annat viktigt arbete i länet genomförs bland annat genom stöd från EU:s LIFE-bidrag, LOVA- och LONA- (våtmark) bidragen, Europeiska regionalfonden, Strategiska planen, Klimatklivet och genom Åtgärdsprogram för hotade arter. Naturvårdande insatser är viktiga att genomföra likväl som stora samverkansprojekt. Även nätverksforum av olika slag är värdefulla.

Kommuner i länet efterfrågar nationella styrmedel som kan bidra till att nå miljömålen, med realistiska tidsramar för implementering, samt att regionala aktörer kan driva större samverkansprojekt.

Miljötilståndet och bedömning av miljömålen i Södermanlands län

Möjligheten att nå miljömålen till 2030 bedöms för 12 miljö kvalitetsmål på regional nivå i Södermanland. Två av dem bedöms som nära att nå; Bara naturlig försurning och Frisk luft. Resterande mål bedöms inte kunna nås till 2030 i Södermanland. När det gäller utvecklingen i miljön just nu ses en positiv trend för miljömålen Myllrande våtmarker och God bebyggd miljö samt de mål som vi är nära att nå.

För fyra mål finns ingen tydlig trend för utvecklingen i miljön och för fyra mål ses en negativ trend; Levande skogar, Ett rikt växt- och djurliv, Ett rikt odlingslandskap och Giftfri miljö. Utmaningarna består bland annat i att mark och vatten exploateras, landskap växer igen, för litet hänsynstagande i skogs- och jordbruket och ökat formellt skydd av skogen behövs. Exponering av miljögifter är fortsatt ett problem och återhämtningen i miljön går långsamt. Förorenade områden saneras, men i för långsam takt. Övergödning kvarstår också som ett stort problem i länet, vilket påverkar statusen i våra sjöar, vattendrag och havsområden negativt.

Ser vi till de miljömål som bedöms till 2030 på nationell nivå så finns det stora utmaningar inom målet Begränsad klimatpåverkan, vilket också gäller i Södermanland. Utsläpp av växthusgaser minskar i Södermanland men minskningstakten behöver öka.

För målen som är nära att nå är det viktigt att de kommande åren särskilt följa skogsbrukets påverkan på försurningen och för Frisk luft att utsläpp från trafiken minskar och då särskilt i tätbyggda områden.

Länsråd i Södermanlands län, Anna-Karin Lindblad Wieslander

Tabell över Södermanlands bedömningar av respektive miljökvalitetsmål

Miljömål	Målbedömning (ja, nära, nej)	Miljötilstånd (trendpil)
Begränsad klimatpåverkan	<i>Ingen regional bedömning</i>	<i>Ingen regional bedömning</i>
Frisk luft	Nära	
Bara naturlig försurning	Nära	
Giftfri miljö	Nej	
Skyddande ozonskikt	<i>Ingen regional bedömning</i>	<i>Ingen regional bedömning</i>
Säker strålmiljö	<i>Ingen regional bedömning</i>	<i>Ingen regional bedömning</i>
Ingen övergödning	Nej	
Levande sjöar och vattendrag	Nej	
Grundvatten av god kvalitet	Nej	
Hav i balans samt levande kust och skärgård	Nej	
Myllrande våtmarker	Nej	
Levande skogar	Nej	
Ett rikt odlingslandskap	Nej	
God bebyggd miljö	Nej	
Ett rikt växt- och djurliv	Nej	

Generationsmålet i Södermanlands län

Sammanfattning för generationsmålet i Södermanlands län

Åtgärdsarbete för att nå Generationsmålet pågår inom många områden, vilka i huvudsak redovisas under respektive miljömål. Insatser som är av en mer målövergripande karaktär är bland annat Åtgärdsprogram för Södermanlands miljö, regionalt åtgärdsprogram för miljömålen. Arbete med regional vattenförsörjningsplan och livsmedelsstrategi fortgår. Inom friluftslivsarbetet har allemansrätten lyfts under året. Inom kulturmiljövården rekommenderas alternativa lösningar så att byggnaderna kan återbrukas i stället för att rivas. Två aktörer i länet har beviljats stöd för deras territoriella strategier, vilket bland annat kan bidra till mer cirkulära system, där flera projekt har beviljats under 2025.

Åtgärdsarbetet för Generationsmålet i Södermanlands län

Länsstyrelsen i Södermanland arbetar tillsammans med ett stort antal aktörer i länet med Åtgärdsprogram för Södermanlands miljö 2022–2026. Arbete med åtgärder sker inom fyra temaområden; Begränsa klimatpåverkan, Levande skogar och landskap, Hållbart samhälle och Livskraftiga vatten. Uppföljning för 2024 visar att arbetet pågår i 72 procent av åtgärderna, vilket är en uppgång sedan året innan. Åtgärdernas genomförande sker i samverkan med bland andra kommuner, Region Sörmland, LRF Sörmland, Agro Sörmland, Energikontoret Mälardalen och BioDriv Öst. Styrgrupp för arbetet är Södermanlands miljö- och klimatråd.¹

Den biologiska mångfalden och natur- och kulturmiljön bevaras, främjas och nyttjas hållbart

Vid utgången av 2024 var totalt 55 075 hektar av länet skyddat genom naturreservat, naturvårdsområde eller biotopskyddsområde. Det motsvarar 6,3 av länets areal.² Det är en liten uppgång jämfört med

¹ Länsstyrelsens webbplats: [Åtgärdsprogram för Södermanlands län och Södermanlands miljö och klimatråd](#).

² SCB:s webbplats [Antal skyddad natur efter region, skyddsform och år](#). PxWeb (scb.se)

föregående år, och siffran stiger långsamt varje år.

När det gäller rivningar av byggnader så försöker kulturmiljöfunktionen på Länsstyrelsen i Södermanland att i möjligaste mån bidra till att hitta lösningar så att byggnaderna i stället kan användas genom att de får nya funktioner. Även de kulturhistoriska värdena vid omvandlingar av till exempel före detta industrimiljöer bevakas och återbruk stöttats. Dessa frågor dyker oftast upp i de yttranden över detalj- och översiktsplaner som Länsstyrelsen gör. De lagmässiga möjligheterna för Länsstyrelsen att påverka användningen av byggnadsmiljöer är dock begränsade.³

Genom kulturmiljöbidraget stöttar Södermanlands länsstyrelse framtagandet av kommunala kunskapsunderlag för samhällsplaneringen. I år har Oxelösunds kommun fått bidrag för att ta fram antikvariska kunskapsunderlag inför detaljplanering av en modernistisk skolmiljö. Kulturmiljöbidraget ges därutöver årligen till vård av överlopsbyggnader, som utan stöttning i vissa fall riskerar att förfalla eller rivs.⁴

Länsstyrelsen i Södermanland arbetar genom det statliga bidragsanslaget och övrig ärendehandläggning för att kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer vårdas och underhålls så att de fortsatt kan användas. När det gäller skyddade byggnader som byggnadsminnen och kyrkor som kräver tillstånd för olika åtgärder så är Länsstyrelsen ytterst restriktiva med att bevilja rivningar och strävar efter att möjliggöra förändringar så att byggnaderna fortsatt ska kunna fylla en funktion. Detta måste balanseras mot de kulturhistoriska värdena.⁵

Länsstyrelsen i Södermanland bedriver fornvård genom kulturmiljöbidraget och där vi sköter om ett representativt urval av olika typer av fornlämningar i länets samtliga kommuner. Arbetet utförs dels genom upphandlade utförare, dels genom att bidrag lämnas till kommuner, museer, hembygdsföreningar, samfälligheter och liknande.⁶

Södermanlands kommuner och Region Sörmland beaktar kulturmiljöfrågor vid samhällsplanering, olika strategiska dokument har tagits fram för att synliggöra detta. Några exempel på insatser är: Strängnäs kommun arbetar med att ta fram arkitekturpolicy som ska fungera som ett vägledande dokument för planering, bevarande och utveckling av kulturmiljöer. Policyn syftar till att skapa en tydlig gemensam grund för beslut. Oxelösunds kommun har under året tagit fram riktlinjer för kulturhistoriska områden i samarbete med Sörmlands

³ Länsstyrelsen i Södermanlands län, skriftlig information Kulturmiljöenheten, Wikström af Edholm 25-10

⁴ Länsstyrelsen i Södermanlands län, kulturmiljöenheten, Wikström af Edholm 25-10

⁵ Länsstyrelsen i Södermanlands län, kulturmiljöenheten, Wikström af Edholm 25-10

⁶ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Kulturmiljöenheten, Pettersson 2025-10

museum. Riktlinjerna sammanfattas i ett informationsblad. Eskilstuna kommun har det senaste året arbetet med arkitektur och kulturmiljö som tema i det övergripande arbetet med planeringsstrategin. Genom att särskilja dessa ämnen i ett eget tema i Översiktsplanen, understryks deras betydelse för att etablera väl gestaltad livsmiljö. Region Sörmland har under 2025 stärkt arbetet med Gestaltad livsmiljö (GLM) ur ett brett perspektiv med GLM som tema för plandagen våren 2025. Kulturmiljön är en viktig del i detta.⁷

Människors hälsa utsätts för minimal negativ miljöpåverkan samtidigt som miljöns positiva inverkan på människors hälsa främjas

Länsstyrelsen i Södermanland har genomfört flera insatser för att främja friluftsliv och därmed människors hälsa. Länsstyrelsen har tillsammans med Region Sörmland ordnat en regional tankesmedja med temat "Hur nära är naturen?". Vi har även arrangerat två friluftsfrukostar för kommunerna tillsammans med fem andra länsstyrelser för att sprida kunskap om hur man kan arbeta med friluftsliv. I naturreservatet Marvikarna-Krampan har reservatsförvaltningen rustat upp tält- och rastområdet med nya bänkar, bänkbord och grillplatser. Kunskap till allmänheten har spridits via sociala medier och vår webbplats och naturum, bland annat Naturvårdsverkets kampanj "Det är lätt att göra allemansrätt". I Södermanland pågår för närvarande 24 LONA-projekt som angivit Friluftsliv som politikområde. Arbetet inom friluftsliv gynnar många av miljömålets preciseringsar.⁸

Kretsloppen är resurseffektiva och så långt som möjligt fria från farliga ämnen

Länsstyrelsen i Södermanlands län arbetar fortsatt med en regional vattenförsörjningsplan för Södermanlands län. Planen kan bland annat användas i regional planering, underlag till kommunala vattenförsörjningsplaner och i samhällsplanering för hållbar vattenresursanvändning. Planen ska också bidra till att stärka förmågan att planera för vattenanvändning i ett förändrat klimat och bidra till arbetet med att motverka och hantera krissituationer kopplade till vattenförsörjningen. Planen planeras att bli klar i år⁹

Länsstyrelsen i Södermanlands län arbetar med länets livsmedelsstrategi med det övergripande målet att öka länets livsmedelsproduktion till år 2030. Produktionen ska vara hållbar och företagen ska ha möjlighet att

⁷ Svar på frågor från kommuner och region i och med RÅU 2025 ärende nr: 501-6695-2025

⁸ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Naturavdelningen, Rolf 2025-10

⁹ Länsstyrelsen i Södermanlands läns [webbplats Vattenförvaltning](#).

växa och bli mer lönsamma. Handlingsplan för genomförandet av regionala livsmedelsstrategin för åren 2022–2024, är gällande även under 2025 fram tills att en ny handlingsplan lanseras. Under 2025 kommer Länsstyrelsen tillsammans med Region Sörmland revidera den regionala livsmedelsstrategin, så att det går i linje med den nya nationella livsmedelsstrategin 2.0. I samband med revideringen kommer en ny handlingsplan tas fram för åren 2026–2030.¹⁰

Region Sörmland medfinansierar projektet Ökad omställningskraft i Östra Mellansverige, tillsammans med fler angränsade regioner och europeiska regionalfonden. Syfte är att stärka små- och medelstora företag inom energi- och resurseffektivitet. Projektet pågår mellan 2025–2028.¹¹

Samtliga kommuner arbetar med att förebygga avfall. För exempel arbetar åtta av nio kommuner med att minska matsvinnet och samtliga med grovavfall.¹² Region Sörmland och Södermanlands kommuner arbetar på olika vis med att främja mer cirkulära kretslopp: till exempel arbetar Strängnäs och Region Sörmland mer återbruk, återanvändning och återvinning när det kommer till kontorsmöbler, IT och överblivet material. Strategiska dokument, så som koldioxidbudget i Strängnäs och avfallsplan i Flen styr arbetet mot mer resurseffektivitet. Intern och extern kunskaphöjning sker för att minska avfall och kemikalieanvändning i verksamheter tex genom Grön operationssal hos Region Sörmland och via tillsyn/rådgivning i Eskilstuna. Dessutom krävs nya arbetssätt och rutiner i och med nya regler kring textiltillhantering och fastighetsnära insamling.¹³

Andra insatser som gjorts för att minska exponeringen för farliga ämnen i Södermanlands län finns under miljömålet Giftfri miljö.

Konsumtionsmönstren av varor och tjänster orsakar så små miljö- och hälsoproblem som möjligt

Region Sörmland fortsätter arbetet med sin territoriella strategi som en del av utlysningen i Tillväxtverkets regionalfond. Aktörer kan söka finansiering genom fonden är bland annat regionen, länsstyrelsen, samtliga kommuner i länet, näringslivet, föreningslivet med flera.¹⁴ Strategin kan bidra till strecksatsen särskilt genom insatsområdet cirkulär ekonomi.¹⁵ Inom det området har Katrineholms kommun under

¹⁰ Länsstyrelsens i Södermanlands läns [webbplats Livsmedelsstrategin](#)

¹¹ Energikontoret i Mälardalens [webbplats](#); [Ökad omställningskraft i Östra Mellansverige](#), 25–10

¹² Boverkets miljömålsenkät 2025

¹³ Svar på frågor från kommuner och region i och med RÅU 2025 ärende nr: 501-6695-2025

¹⁴ Information om Region Sörmlands Territoriella strategi på Region Sörmlands [webbplats](#).

¹⁵ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Miljöavdelningen, Grimstedt

2025 beviljats ett projekt kring återbruk.¹⁶

Eskilstuna kommun har tagit fram en strategi för hållbar urban utveckling som också blivit beviljad stöd från Tillväxtverkets regionalfond. Strategin hanterar frågor om att bygga städer som är miljömässigt, ekonomiskt och socialt hållbara. Aktiviteter kan ske bland annat inom cirkulär ekonomi och där ett särskilt fokus finns på byggåtervinning.¹⁷ Under 2025 har ett projekt om cirkulär masshantering beviljats.¹⁸

Inom arbetet med Åtgärdsprogram för Södermanlands län pågår arbete som bidrar till strecksatsen, särskilt med åtgärden HS 3 Färdplan för hållbart byggande, har en förstudie tagits fram inom ERUF-projektet Byggnadslyftet och medfinansiering från Länsstyrelsen i Södermanland. Förstudien blev klar i början av 2025. Förstudien visar hur en färdplan för hållbart byggande och förvaltning kan utformas i Sörmland och blir ett viktigt underlag för fortsatt arbete.¹⁹

Konsumtionskompassen visar att Södermanlands totala utsläpp från konsumtion per kommun och person ligger på 5513kg (CO₂e) år 2023 (estimerat), vilket är i nivå med Sveriges genomsnitt som ligger på 5562 kg (CO₂e) Störst är utsläppen i Strängnäs kommun, följt av Gnesta och sedan Trosa kommun. Störst andel utsläpp kopplas till transporter, följt av livsmedel.²⁰ För att kunna följa de konsumtionsbaserade utsläppen är det viktigt att data på lokal och regional nivå finns tillgänglig, så som konsumtionskompassen, men också att insatser görs.

Kommuner och Region Sörmland arbetar på olika vis med hållbar konsumtion genom att minska matsvinn (Flen) lokal, säsongs eller ekologiska livsmedelsinköp (Flen och Region Sörmland), flera ställer hållbarhetskrav vid upphandling, användning av begagnade instrument i Strängnäs kommun. I Nyköpings kommun har man förlängd livslängd på datorutrustning i skolor samt haft riktad information gentemot allmänhet om hållbar vattenanvändningen.²¹

¹⁶ Tillväxtverkets webbplats, Projektbanken, [beviljade projekt 25-10](#)

¹⁷ Information på Eskilstuna kommuns [webbplats](#).

¹⁸ Tillväxtverkets webbplats, Projektbanken, [beviljade projekt 25-10](#)

¹⁹ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Miljöavdelningen, Grimstedt

²⁰ Stockholm Environment Institute webbplats [Konsumtionskompassen | SEI](#)

²¹ Svar på frågor från kommuner och region i och med RÅU 2025 ärende nr: 501-6695-2025

Begränsad klimatpåverkan i Södermanlands län

Sammanfattning för Begränsad klimatpåverkan – Södermanlands län

Utsläppen av växthusgaser i Södermanlands län minskar, men för att nå de nationella klimatmålen krävs en kraftigt ökad minskningstakt. För att hålla länets koldioxidbudget måste koldioxidutsläppen minska kraftigt varje år. Omfattande åtgärder krävs i närtid inom industri- och transportsektorn. Fram till 2030 förväntas koldioxidutsläppen i länet ha minskat betydligt i och med stålindustrins omställning. Fram till år 2026 pågår 12 regionala samverkansåtgärder för att minska klimatpåverkan i länet inom regionalt åtgärdsprogram för miljömålen.

Utveckling i miljön och målbedömning för Begränsad klimatpåverkan – Södermanlands län

- Miljömålet bedöms inte på regional nivå

Åtgärdsarbete för Begränsad klimatpåverkan – Södermanlands län

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen i Södermanlands län arbetar i samverkan med Region Sörmland och ytterligare regionala aktörer för ett regionalt genomförande av energi- och klimatpolitiken, energiplanering och främjande av klimatåtgärder. Reviderad energi- och klimatstrategi beslutades under 2025. Arbetet pågår med att ta fram en handlingsplan för elektrifiering.
- Projektet SUVERÅN syftar till att höja kompetensen inom energiplanering över kommun- och länsgränser i Södermanlands, Uppsala och Västmanlands län. Projektet finansieras av Energimyndigheten och pågår till 2027. Aktörer är Södermanlands, Uppsalas och Västmanlands länsstyrelser, Energikontoret i

Mälardalen samt sju kommuner. Under 2025 har två workshops kring metodstöd för energiplanering och hantering av energistatistik genomförts.²²

- Inom Södermanlands läns regionala åtgärdsprogram för miljömålen 2022–2026 arbetar 14 aktörer i samverkan med 12 åtgärder för att begränsa klimatpåverkan i länet. Uppföljning visar att 10 av åtgärderna påbörjats.²³
- Sedan Klimatklivets start (2015) har Naturvårdsverket beviljat investeringsstöd till 177 åtgärder i Södermanlands län. Laddstationer får oftast stöd, följt av energikonverteringar, infrastruktur för förnybara drivmedel och produktion av biogas.²⁴ Total utsläppsminskning av åtgärderna beräknas för 2025 till 45 000 ton CO₂e.
- Länsstyrelsen Södermanland har lanserat webbplatsen Hållbara Södermanland i samarbete med Region Sörmland, länets nio kommuner och andra aktörer. Webbplatsens syftar till att synliggöra vad som görs i länet för att uppnå ett klimatneutralt Södermanland 2045.²⁵ Åtgärden är en del av regionalt åtgärdsprogram för miljömålen.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Åtta av nio kommuner i Södermanlands län har eller arbetar med att ta fram kommunala energiplaner eller liknande dokument.²⁶ Eskilstuna kommuns klimatprogram Ett klimatpositivt Eskilstuna 2045 syftar till att driva på arbetet med förnybara energikällor och energieffektiviseringar i samverkan med näringslivet.²⁷
- Samverkansforum för eleffektfrågor i Sörmland (SES) är aktivt och leds av Region Sörmland. Samtliga lokalnätsägare, Svenska kraftnät, Länsstyrelsen Södermanland, Energikontoret Mälardalen samt kommunerna ingår. Arbetet med regional handlingsplan för elektrifiering har diskuterats inom SES.²⁸
- Åtta av nio kommuner i Södermanlands län har eller arbetar med att ta fram dokument, och har genomfört åtgärder, för att främja miljöanpassade transporter och minskat transportbehov.²⁹ De

²² Länsstyrelsen i Södermanlands län: Vatten, miljö och klimatenheten.

²³ Länsstyrelsen i Södermanlands län, 2025, [Åtgärdsprogram inom miljömål på länsstyrelsens webbplats](#)

²⁴ Naturvårdsverket, 2025, [Resultat – hur har det gått för Klimatklivet?](#) på Naturvårdsverkets webbplats

²⁵ Länsstyrelsen Södermanland, 2025, [Startsida - Hållbara Södermanland](#)

²⁶ Boverket, [Miljömålsenkäten 2025](#) på Boverkets webbplats

²⁷ Eskilstuna kommun, 2025, [Klimatomställning Eskilstuna](#) på Eskilstuna kommuns webbplats

²⁸ Länsstyrelsen i Södermanlands län: Vatten, miljö och klimatenheten

²⁹ Boverket, [Miljömålsenkäten 2025](#) på Boverkets webbplats

åtgärder kommunerna har genomfört rör främst ökad användning av kollektivtrafik och ökad gång och cykling.³⁰

- ERUF³¹- projektet Fossilfritt 2030 leds av BioDriv Öst i östra Mellansverige. Fokus för projektet är omställning av transportsektorn samt krisberedskap och försörjningstrygghet, med målgrupp offentliga organisationer³². Länsstyrelsen i Södermanlands län, Region Sörmland, som också medfinansierar projektet, fem av nio kommuner deltar i projektet. Regelbundna webinarium genomförs och två nätverk drivs inom projektet.
- Inom Fossilfritt 2030 har under det senaste året ett nytt regionalt kunskapsunderlag för utbyggnad av laddinfrastruktur och förnybara drivmedel färdigställts³³. Länsstyrelsen Södermanland har anordnat webinarium för kommunerna där rapportens resultat presenterades, ihop med förslag på framtida åtgärder.³⁴
- Strängnäs kommun har tagit fram en klimathandlingsplan som har fokus på att sänka kommunens utsläpp med 19 procent per år fram till 2040.³⁵

Åtgärder inom näringslivet

- Stålverket SSAB i Oxelösund ställer om sin produktionsprocess till fossilfrihet. Kopplat till detta har en ny elledning börjat byggas genom Södermanland. Elledningen kommer att förse den nya ljusbågsugnen i Oxelösund med el. Om allt går enligt plan kommer ugnen vara i drift 2026³⁶. Omställningen till fossilfri ståltillverkning har beräknats att minska koldioxidutsläpp med över 80 % vilket motsvarar 3 procent av Sveriges totala utsläpp.³⁷
- Energikontoret i Mälardalen driver det regionöverskridande projektet Ökad omställningskraft i Östra Mellansverige. Projektet finansieras av EU-medel och regionerna i området. Projektet har som mål att öka motståndskraften bland små och medelstora företag inom svensk industri, så att företagens förmåga att målmedvetet arbeta för en grön omställning samt effektiv energi- och resursanvändning stärks.³⁸

³⁰ Boverket, [Miljömålsenkäten 2025](#) på Boverkets webbplats

³¹ Europeiska regionala utvecklingsfonden

³² BioDriv Öst, 2024, [Fossilfritt 2030 - BioDriv Öst](#), på BioDriv Öst's webbplats

³³ BioDriv Öst, Länsstyrelsens enhet för vatten, miljö och klimat, 2024, [Infrastruktur för elfordon och förnybara drivmedel - Ett strategiskt kunskapsunderlag för Södermanlands län](#) (opublicerad)

³⁴ Länsstyrelsen i Södermanlands län: Vatten, miljö och klimatenheten

³⁵ Strängnäs kommun, 2025, [Strängnäs kommun lägger fram planen för fossilfrihet och klimatneutralitet - Strängnäs kommun](#) på Strängnäs kommuns webbplats

³⁶ SVT Nyheter, artikel publicerad 14 oktober 2025, [Här lyfts jättelika elstolpen på plats utanför Oxelösund: "Som ett gigantiskt plockepinn"](#)

³⁷ SSAB EMEA Oxelösund, 2025, [Klimatsteget - tidning om stegen mot fossilfrihet - Nr 1 2022 på SSAB's webbplats](#)

³⁸ Energikontoret i Mälardalen, 2025, [Energikontoret i Mälardalen](#) på Energikontoret

- I ERUF-projektet Grönt Näringsliv – industri och drivmedel i synergi, har flera aktiviteter och workshops genomförts. Syftet är att underlätta klimatomställningen genom ökad kunskapsnivå om, samt användning av, fossilfri processenergi inom tillverkningsindustri och fossilfria drivmedel i tunga fordon hos små och medelstora företag inom tillverkningsindustri, vägtransport och sjöfart i östra Mellansverige.³⁹ Projektet leds av BioDriv Öst, Region Sörmland medfinansierar och medverkar, medverkar gör även Länsstyrelsen Södermanland.

Övriga åtgärder

- Studieförbundet arrangerade hösten 2025 KlimatHoppMöten i åtta av nio kommuner i länet. Syftet är att sprida hopp och inspirera till förändring och få fler att ställa om till ett klimatsmartare sätt att leva.⁴⁰

Tillstånd och bedömning för Begränsad klimatpåverkan – Södermanlands län

Målet bedöms inte på regional nivå. På nationell nivå är bedömningen att målet inte nås och att utvecklingen i miljön är negativ. I Södermanland finns en trend av minskade utsläpp av växthusgaser, men för att nå de nationella klimatmålen krävs en kraftigt ökad minskningstakt. Omfattande åtgärder krävs i närtid främst inom industri- och transportsektorn. Även länets egen energiproduktion behöver öka.

Analys utifrån preciseringarna

Temperatur

Jordens temperatur har på grund av antropogena växthusgasutsläpp ökat med lite över 1 grad sedan 1800-talet, medan ökningen i Sverige varit dubbelt så stor.⁴¹ Detta visar långa mätserier som gjorts både globalt och regionalt. Enligt SMHI beräknas medeltemperaturen i Södermanland stiga med 3 °C under perioden 2071-2100. Temperaturen ökar under samtliga årstider, men mest under december och januari, vilket medför en förkortad vintersäsong.⁴²

Mälardalens webbplats

³⁹ BioDriv Öst, 2025, [Grönt Näringsliv - BioDriv Öst på BioDriv Öst's webbplats](#)

⁴⁰ Studieförbundet, 2025, [Klimathoppmotet](#) på Studieförbundets webbplats

⁴¹ SMHI, 2025, [Framtidens klimat – SMHI](#) på SMHI's webbplats

⁴² SMHI, 2025, [Fördjupad klimatscenariotjänst, verktyg på SMHI's webbplats](#)

Klimatpåverkande utsläpp

Under perioden 1990–2023 har de totala utsläppen i Södermanlands län minskat med 37 procent, 2023 uppgick de till 2,6 miljoner ton. I Sverige har utsläppen under samma period minskat med 37 procent. Industrin, i huvudsak stålindustrin, är största utsläppskällan i Södermanlands län (65 procent). Variation i produktionsnivå mellan åren har därför stor påverkan på utsläppen totalt i länet.

Sedan 1990 har utsläppen kraftigt minskat inom sektorerna el och fjärrvärme, egen uppvärmning av bostäder och lokaler, samt avfall. Även utsläppen inom jordbrukssektorn har kontinuerligt minskat. Jordbruket är den tredje största utsläppskällan av växthusgaser i länet, efter industri- och transportsektorerna. För att minska utsläppen från jordbrukssektorn behövs bland annat ökad kompetens- affärsutvecklings- och rådgivningsinsatser till markägare om åtgärder som ökar kolinlagring, stärker ekosystemen och minskar klimatpåverkande utsläpp.⁴³

Stålindustrins omställning förväntas kraftigt minska utsläppen av koldioxid i Södermanlands län inom några år⁴⁴. Enligt beräkningar av länsbudget för Södermanland krävs att utsläppen av koldioxid minskar med 11 procent varje år⁴⁵. Utöver industrins minskning krävs en kraftig minskning av transportsektorns utsläpp till 2030.

Fossilfri transportsektor

Transporter är den näst största utsläppskällan i länet (19 procent). Sedan 2010 har utsläppen från transporter minskat med 34 procent.⁴⁶

Utsläppen behöver minska snabbare för att nå det nationella målet om 70 % minskning av utsläppen från transportsektorn till 2030. För att nå målet behövs en utfasning av fossila drivmedel till förmån för förnybara drivmedel och el. Även ett mer transporteffektivt samhälle behövs vilket innebär att transportresurserna används effektivt och det är lätt att välja att åka kollektivt samt cykla och gå.

2024 var endast 9 procent av fordonen i Södermanland avsedda att köra på ett rent förnybart drivmedel i form av etanol, el eller biogas. Ytterligare 8 procent var elhybrider eller laddhybrider.⁴⁷

⁴³ Länsstyrelsen Södermanland, Vatten, miljö och klimatenheten

⁴⁴ SSAB EMEA Oxelösund, 2025, [Klimatsteget – tidning om stegen mot fossilfrihet, Nr 1 2022 på SSAB's webbplats](#)

⁴⁵ Isak Stoddard, Kevin Anderson, 2023, [Paris-compliant-carbon-budgets-for-Sweden-counties-2023-Report.pdf](#) på Uppsala Universitets webbplats CEMUS

⁴⁶ SMHI, 2025, [Nationella emissionsdatabasen](#) på SMHI's webbplats

⁴⁷ Drivmedla.se, 2025, [Fordonsflotta Södermanlands län på webbplats för verktyget Drivmedla](#)

Personbilsflottan i Södermanlands län bestod i slutet av 2024 av strax under fem procent elbilar. Framtidsscenariet visar på att den här andelen kommer att uppgå till cirka 20 procent år 2030, vilket innebär att laddinfrastrukturen behöver byggas ut. En utmaning i sammanhanget är tillgång till mark och effekt på flertalet platser.⁴⁸ För att infrastrukturåtgärder ska hinna genomföras och få genomslag till 2030 krävs ett fokus på detta de närmaste åren.

Det uppskattade behovet fram till 2030 av snabbladdpunkter i Södermanlands län är för lätta fordon cirka 50 st., och cirka 20 st. för tunga fordon, samt några tankställen för flytande och komprimerad biogas samt ett par vätgastankställen⁴⁹. I Södermanlands län finns idag närmare 1100 publika laddpunkter för snabb- och långsammare laddning.⁵⁰ Utöver utbyggnad av snabbladdpunkter behövs utbyggnad av hemmaladdning. Särskilt fokus behövs på att öka laddmöjligheter för boende i flerfamiljshus.

Energitillförsel och energianvändning

Total slutanvändning av energi i länet uppgick till 13 terawattimmar (TWh) år 2023.⁵¹ Inom industrin (stålindustrin) samt transportsektorn används övervägande fossil energi. Inom kraft- och fjärrvärme används biobränslen.

El producerad inom Södermanland kommer huvudsakligen från kraftvärmeverk. Solkraftsproduktionen har ökat kraftigt, medan vind och vatten står för en mycket liten del.⁵² Huvuddelen av den el som används inom länet produceras i andra delar av Sverige. Till 2030 kommer elbehovet att öka med anledning av omställningen till fossilfrihet inom industri- och transportsektorn.

Vindkraftsutvecklingen i länet går långsamt. År 2024 fanns 13 vindkraftverk i länet, med en installerad effekt på 28 MW och en produktion på 72 GWh.⁵³ Installerad effekt från solceller i länet ökar kontinuerligt och uppgick 2024 till 240 MW. Eskilstuna, Nyköping och

⁴⁸ BioDriv Öst, Länsstyrelsens enhet för vatten, miljö och klimat, 2025, [Infrastruktur för elfordon och förnybara drivmedel – Ett strategiskt kunskapsunderlag för Södermanlands län](#) (opublicerad)

⁴⁹ BioDriv Öst, Länsstyrelsens enhet för vatten, miljö och klimat, 2025, [Infrastruktur för elfordon och förnybara drivmedel – Ett strategiskt kunskapsunderlag för Södermanlands län](#) (opublicerad)

⁵⁰ Nobil, 2025, [Statistik på Nobils hemsida på Nobils webbplats](#)

⁵¹ SCB, Statistikmyndigheten, 2025, [Kommunal och regional energistatistik på SCB's webbplats](#)

⁵² SCB, Statistikmyndigheten, 2025, [Kommunal och regional energistatistik på SCB's webbplats](#)

⁵³ Energimyndigheten, 2025, [Vindkraftsstatistik på Energimyndighetens statistikdatabas](#)

Strängnäs kommuner har högst installerad effekt.⁵⁴ Södermanland har den tredje högsta installerade effekten per capita i landet.⁵⁵

Potentialen för tillkommande biogasproduktion, utifrån praktiskt tillgänglig biomassa, uppskattas till ca 500 GWh, varav huvuddelen inom jordbruket.⁵⁶ År 2023 producerades 59 GWh i Södermanlands län, vilket gav störst produktionsökning nationellt (12,6 GWh) jämfört med 2022.⁵⁷

En stor andel av utsläppen av växthusgaser i Södermanlands län är kopplade till järn- och stålindustrin. Möjligheten att nå klimatmålen i länet är därför nära kopplad till den omställning till fossilfrihet som pågår inom järn- och stålindustrin. Omställningen innebär en ökad elförbrukning, inklusive effekt. Självförsörjningsgraden i länet på el ligger idag på ca 15 %. I lokalnätbolagens nätutvecklingsplaner identifieras att behovet av överföringskapacitet i lokalnäten kommer att öka under de kommande 10 åren.⁵⁸ En ökad tillgång till el behövs, inklusive ökad överföringskapacitet. För att nå dit behövs en utvecklad energiplanering på lokal och regional nivå.

Miljöarbetets utveckling

Omställning pågår inom länet, både till följd av styrmedel som Klimatklivet, och genom näringslivets satsningar. I Södermanlands län märks särskilt SSAB:s omställning till fossilfri stålproduktion som kommer minska utsläppen från stålverket i Oxelösund kraftigt. Antalet laddpunkter har ökat markant de senaste åren, och ansökningar för laddstationer inom Klimatklivet har ökat. Vad gäller fordon som drivs med fossilfria drivmedel är antalet fortfarande lågt och omställningen går långsamt. Inom länet drivs flera stora projekt med finansiering från EU:s regionala utvecklingsfond, där både offentlig och privat sektor deltar. Den förnybara energikälla som ökat mest är solkraften. Vindkraften är dock begränsat utbyggd. Det är en utmaning i Södermanlands län att hitta platser för produktion av fossilfri energi. Södermanlands län karaktäriseras av ett varierat landskap och spridd bebyggelse, med höga natur- och kulturvärden. Den kommunala energiplaneringen har utvecklats de senaste åren. Ytterligare integrering

⁵⁴ Energimyndigheten, 2025, [Nätanslutna solcellsanläggningar på Energimyndighetens statistikdatabas](#)

⁵⁵ Energimyndigheten, 2025, [Nätanslutna solcellsanläggningar, installerad effekt per capita och landareal, fr.o.m. år 2016 på Energimyndighetens webbplats](#)

⁵⁶ Länsstyrelsen i Södermanlands län, 2020, [Infrastruktur för elfordon och förnybara drivmedel – Ett strategiskt kunskapsunderlag för Södermanlands län](#) på Länsstyrelsen Södermanlands webbplats

⁵⁷ Energimyndigheten, 2025, [Något minskad biogasproduktion i Sverige under 2023, nyhet och rapport på Energimyndighetens webbplats](#)

⁵⁸ Elsmarta Östra Mellansverige, 2025, [Nätutvecklingsplaner i Östra Mellansverige](#)

av energiplanering och fysisk planering behövs.

Behov av förändrad styrning

Industrins utsläpp ligger konstant högst i Södermanlands län, därför är SSAB's initiativ om fossilfritt stål av stor vikt, följt av transportsektorn, och det krävs därför både snabbare och mer effektiva åtgärder om klimatmålet ska uppnås. Ytterligare styrmedel behövs inom transportsektorn där omställningen till fossilfria drivmedel samt transporteffektivt samhälle går för långsamt. Ekonomiska styrmedel riktade till privatpersoner för omställning till fossilfrihet inom transportsektorn är också viktiga för att säkerställa en rättvis omställning. Vilka transportmedel som används skiljer sig åt mellan olika socioekonomiska grupper. Omställningen inom klimat- och energiområdet är en komplex samhällsutmaning där flera sektorer i samhället behöver samverka för att vi ska nå förändring. Det handlar både om offentliga aktörer som Länsstyrelsen, Region Sörmland och länets nio kommuner liksom akademi, näringsliv, elnäts- och energibolag och andra aktörer som bidrar till regional utveckling.⁵⁹

Särskilda frågor Begränsad klimatpåverkan – Södermanlands län

På frågan om vilka ytterligare insatser, fransett förslaget på riktad elbilspremie, som skulle kunna göra kommande höjda prishöjningar på drivmedel hanterbara för länets invånare föreslås följande:

- Utökad kollektivtrafik så att alla som vill åka kollektivt också kan göra det.
- Offentligt finansierad kollektivtrafik, med minskade biljettkostnader för resenären i relation till andra investeringar skulle kostnaden inte bli stor.
- Tågnätet behöver rustas upp för att bli ett pålitligt pendlaralternativ och det behövs fler bytespunkter för att öka möjligheten till kombinerade resor.
- Ändra reseavdraget så att det blir inkomstrelaterat.
- Förbättrade möjligheter att cykla och gå inom och mellan länets tätorter.

⁵⁹ Länsstyrelsen Södermanland, Vatten, miljö och klimatenheten

Frisk Luft Södermanlands län

Sammanfattning för Frisk Luft – Södermanlands län

Luftkvaliteten är generellt god, men ytterligare åtgärder krävs för att miljömålet ska kunna nås. En stor del av utsläppen kommer från trafiken. Problemområden för trafik är främst vältrafikerade gaturum i större tätorter. Åtgärder behövs för att minska trafikmängd och dubbdäcksanvändning, men också utsläpp från vedeldning.

Utveckling i miljön och målbedömning för Frisk Luft – Södermanlands län

- Trenden för utvecklingen i miljön är POSITIV
- Nås miljökvalitetsmålet till 2030? NÄRA

Åtgärdsarbete för Frisk Luft– Södermanlands län

Utsläpp från trafiken orsakar många av problemen kopplade till målet.

Det är viktigt att på kommunal nivå arbeta med att påverka luftkvaliteten inom tätbebyggda områden. Det kan till exempel handla om införande av förbud mot dubbdäck, satsningar på alternativ till privatbilism, samt fler elfordon och säkra gång- och cykelbanor. Vid planering av nya bostadsområden och förtätning av bebyggelse behöver kommunerna se till att det finns god tillgång på kommunala färdmedel samt att det inte uppstår slutna gaturum med sämre luftkvalitet som följd.

Åtgärdsprogram för Södermanlands miljö 2022–2026 innehåller åtgärder för att få in klimatmålen tidigt i planprocesser, med deltagare som Region Sörmland och majoriteten av länets kommuner.⁶⁰

⁶⁰ Åtgärdsprogram för Södermanlands miljö 2022-2026

- Åtgärdsprogrammet innehåller även åtgärder för att skapa hållbart resande på flera olika sätt, t.ex. laddinfrastruktur och strategisk drivmedelsprioritering. För privatpersoner samt näringslivet är elektrifiering av fordonsflottan, nyare ved/pellets pannor samt moderna miljövillkor för industrin faktorer som kan påverka miljömålet Frisk Luft i rätt riktning.
- Många av åtgärderna för miljömålet Begränsad klimatpåverkan leder också till uppfyllandet av miljömålet Frisk luft. Läs mer om vilka dessa åtgärder är under redovisningen för Begränsad klimatpåverkan i Södermanlands län.

Tillstånd och bedömning för Frisk Luft – Södermanlands län

Miljömålet är nära att nås i Södermanlands län med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder. Utvecklingen i miljön är positiv. Luftkvaliteten är överlag bra, men problem finns med höga halter av partiklar och kvävedioxid i vissa tätortsmiljöer och trafikerade vägar.⁶¹

Analys utifrån preciseringarna

Miljömålet Frisk Luft omfattar 10 preciseringar; bensen, bens(a)pyren, butadien, formaldehyd, partiklar (PM 2,5 och PM 10), marknära ozon, ozonindex, kvävedioxid och korrosion.

För luftföroreningar finns både miljökvalitetsnormer och preciseringar med gränsvärden i miljömålet. Miljökvalitetsnormerna har högre gränsvärden än miljömålet, men innebär en tvingande lagstiftning om de riskerar att överskridas.

EU:s direktiv (EU2016/2284) gällande minskning av nationella utsläpp av vissa luftföroreningar⁶² innefattar några av miljömålets preciseringar. Samtliga minskningsåtaganden har år 2005 som basår.

Sverige har åtagit sig följande:

Luftförorening	För varje år fr.o.m. 2020 t.o.m. 2029	För varje år fr.o.m. 2030
Svaveloxider	22 %	22 %

⁶¹ https://www.slbanalys.se/slb/rapporter/pdf8/slb2023_032.pdf

⁶² [EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS DIREKTIV \(EU\) 2016/ 2284 - av den 14 december 2016 - om minskning av nationella utsläpp av vissa luftföroreningar, om ändring av direktiv 2003/ 35/ EG och om upphävande av direktiv 2001/ 81/ EG](#)

Kväveoxider	36 %	66 %
NMVOC*	25 %	36 %
Ammoniak	15 %	17 %
PM 2.5	19 %	19 %
* NMVOC = Flyktiga organiska föreningar utom Metan		

Fram till och med 2023 har minskningen i Södermanlands län varit:⁶³

Luftförorening (utsläpp i ton)	minskning	
Svaveloxider	28 %	
Kväveoxider	42 %	
NMVOC*	33 %	
Ammoniak	6 %	
PM 2.5	51 %	
* NMVOC = Flyktiga organiska föreningar utom Metan		

Preciseringarna för Frisk Luft är satta så att halterna av luftföroreningar inte överskrider lågrisknivåer för cancer eller riktvärden för skydd mot sjukdomar eller påverkan på växter, djur, material och kulturföremål.

Nedan beskrivs de preciseringar där nyare (2020-) information från länet inkommit.

Kväveoxider

Stabil nivå sedan 2020. Viss uppgång i bidrag från utrikes transporter.⁶⁴ En kartläggning för halterna av kvävedioxid har utförts för Södermanlands län år 2020. Miljö kvalitetsnormen beräknas klaras i samtliga kommuner.⁶⁵ Inrikes transporter är den största utsläppskällan i länet, följt av jordbruk och industri.⁶⁶ EU:s takdirektiv innebär att kväveoxidutsläppen från Sverige ska minska med 66 procent till 2480 ton år 2030. År 2023 uppgick utsläppen av kväveoxider i länet till drygt 3280 ton, vilket innebär att takten på utsläppsminskningen behöver öka till 115 ton varje år mellan 2024 och 2030.⁶⁷

⁶³ [Nationella emissionsdatabasen \(smhi.se\)](https://www.smhi.se/nationella-emissionsdatabasen)

⁶⁴ [Nationella emissionsdatabasen \(smhi.se\)](https://www.smhi.se/nationella-emissionsdatabasen)

⁶⁵ https://www.slbanalys.se/slb/rapporter/pdf8/slb2023_032.pdf

⁶⁶ [Nationella emissionsdatabasen \(smhi.se\)](https://www.smhi.se/nationella-emissionsdatabasen)

⁶⁷ [Nationella emissionsdatabasen \(smhi.se\)](https://www.smhi.se/nationella-emissionsdatabasen)

De senaste 6–7 åren ses en generell utveckling med betydligt lägre halter av kvävedioxid, vid alla gatustationer som Östra Sveriges Luftvårdsförbund använder.⁶⁸ Minskningen beror främst på en renare fordonspark i och med att lätta fordon har börjat elektrifieras, dieselandelarna har börjat minska och att hårdare utsläppskrav för tunga diesellastbilar har fått genomslag. Dessutom har trafikflöden inte riktigt kommit tillbaka till de nivåer som rådde före pandemin med covid-19. Åtgärder som stöttar denna trafikomställning är därför önskvärda.

Partiklar PM 2,5

Svag nedgång sedan 2020.⁶⁹ Halterna av partiklar, PM_{2,5} bedöms understiga nedre utvärderingströskeln (NUT) i Södermanlands län år 2022.⁷⁰ Länets totala utsläpp var drygt 416 ton 2023. I linje med EU:s takt direktiv är länets mål till 2030 är att inte överskrida 650 ton.⁷¹ Trots att utsläppsmålet till 2030 ser ut att klaras, är det fortsatt viktigt att, ur hälsoaspekt, minska utsläppen. Särskilt viktigt är det att minska utsläppen på platser där människor exponeras, till exempel genom att minska trafiken i tätorternas gaturum.

Halterna av partiklar, PM_{2,5}, har generellt minskat beroende på minskade utsläpp i Sverige och i övriga Europa och därmed minskad intransport av partiklar till regionen. Höga halter kan dock förekomma på grund av lokalt vägdamm eller vid episoder med långväga intransport av förorenade luftmassor.⁷² Utsläppen av PM_{2,5} i Södermanlands län domineras av sektorn Egen uppvärmning av bostäder och lokaler, men även sektorerna Transporter och Industri har betydelse.⁷³ Det är främst trafikens slitage av vägbanan som ger hälsoproblem i tätorterna, medan hälsoproblem till följd av vedeldning är vanligare på mindre orter.

Partiklar PM 10

En kartläggning för halterna av partiklar (PM₁₀) i Södermanlands län har utförts för år 2020. Miljökvalitetsnormen beräknas klaras i samtliga kommuner.⁷⁴

Den långsiktiga trenden är att PM₁₀-halterna har minskat även om minskningen har planat ut under senare år. Förutom minskad intransport av partiklar till regionen har de lokala utsläppen av PM₁₀ minskat. Det beror främst på minskad dubbdäcksanvändning och dammbindningsåtgärder som utförs av Trafikverket och av olika

⁶⁸ [Luftkvalitet inom Östra Sveriges Luftvårdsförbund](#)

⁶⁹ [Nationella emissionsdatabasen \(smhi.se\)](#)

⁷⁰ https://www.slbanalys.se/slb/rapporter/pdf8/slb2023_032.pdf

⁷¹ [Nationella emissionsdatabasen \(smhi.se\)](#)

⁷² [Luftkvalitet inom Östra Sveriges Luftvårdsförbund](#)

⁷³ [Nationella emissionsdatabasen \(smhi.se\)](#)

⁷⁴ https://www.slbanalys.se/slb/rapporter/pdf8/slb2023_032.pdf

kommuner.⁷⁵

Bens(a)pyren

Nedgång med ca 10% sedan 2020.⁷⁶ Halterna av bens(a)pyren bedöms understiga NUT inom Södermanlands län år 2022.⁷⁷

Bens(a)pyren tillhör gruppen polyaromatiska kolväten (PAH) och brukar användas som indikator för den totala halten av PAH. Småskalig vedeldning och vägtrafik är de huvudsakliga källorna till utsläpp av PAH. Värdena kan därför lokalt och tillfälligt bli höga tex. i villaområden⁷⁸ och viktiga åtgärder är t.ex. att privatpersoner byter till effektiva ved/pellets pannor.

Bara naturlig försurning - Södermanlands län

Sammanfattning för Bara naturlig försurning – Södermanlands län

Mark och vatten i Södermanlands län är inte påtagligt påverkade av försurning. De senaste 20 åren har atmosfäriskt svavelnedfall minskat kraftigt men kvävenedfall har minskat i mindre omfattning. För att uppnå målet *Bara naturlig försurning* måste kvävenedfallet minska ytterligare och skogsbrukets försurningspåverkan får inte öka. I Södermanlands län kalkades 10 sjöar under 2024 och kalkeffektsuppföljning utfördes i 24 sjöar och ett vattendrag (målområden). Måluppfyllelsen för pH var 92 procent för alla målområden och 100 procent av den undersökta sjöytan.

Utveckling i miljön och målbedömning för Bara naturlig försurning - Södermanlands län

- Trenden för utvecklingen i miljön är POSITIV
- Nås miljö kvalitetsmålet till 2030? NÄRA

⁷⁵ [Luftkvalitet inom Östra Sveriges Luftvårdsförbund](#)

⁷⁶ [Nationella emissionsdatabasen \(smhi.se\)](#)

⁷⁷ https://www.slbanalys.se/slb/rapporter/pdf8/slb2023_032.pdf

⁷⁸ [Luftkvalitet inom Östra Sveriges Luftvårdsförbund](#)

Åtgärdsarbete för Bara naturlig försurning – Södermanlands län

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- I Södermanlands län spreds under kalenderåret 2024 totalt 31 ton kalkmjöl med helikopter i 10 sjöar i syfte att lindra försurningens effekter.⁷⁹ Kalkningsverksamheten finansieras huvudsakligen av statsbidrag från Havs- och vattenmyndigheten till Länsstyrelsen och huvudmän är sex av länets nio kommuner som också finansierar 15 procent av kalkningsverksamheten. Länsstyrelsen i Jönköpings län administrerar Södermanlands läns kalkningsverksamhet.⁸⁰
- Länsstyrelsen i Södermanlands län och berörda kommuner utför årliga vattenkemiska undersökningar (vattenprovtagning) inom ramen för kalkeffektsuppföljningen. Undersökningarna finansieras av statsbidrag från Havs- och Vattenmyndigheten via Länsstyrelsen med syfte att kontrollera måluppfyllelsen av genomförd kalkning och för att bidra med underlag till framtida åtgärdsplanering.⁸¹
- Totalt har 24 sjöar och ett vattendrag provtagits i Södermanlands län under kalenderåret 2024, varav nio sjöar fortfarande kalkas aktivt. Måluppfyllelsen för pH var 92 procent av alla målområden och 100 procent av undersökt sjöyta. I målvattendraget Ramundsbäck medför höga flöden en svårighet att upprätthålla pH-målet.
- Sedan 2019 har Länsstyrelsen i Södermanlands län avslutat kalkeffektsuppföljningen i nio av länets sjöar där verksamheten har varit framgångsrik och återförsurning inte längre bedömts vara en risk.⁸²
- Bottenfauna har undersökts i åtta lokaler (sjöar) under kalenderåret 2024 i Södermanlands län. Syftet med undersökningarna har varit att följa upp kalkningens biologiska effekter genom att inventera indikatorarter och kartlägga hotade eller sällsynta arter. Vid provtagningen 2024 identifierades inga ovanliga eller rödlistade arter. Samtliga åtta lokaler bedömdes vara måttligt sura baserat på

⁷⁹ Länsstyrelsen i Södermanlands län, 2025, *Verksamhetsberättelse för kalkning av sjöar och vattendrag i Södermanland 2024*.

⁸⁰ Länsstyrelsen i Södermanlands län, 2024, *Regional åtgärdsplan för kalkningsverksamheten i Södermanlands län 2019-2023*.

⁸¹ Länsstyrelsen i Södermanlands län, 2024, *Regional åtgärdsplan för kalkningsverksamheten i Södermanlands län 2019-2023*.

⁸² Länsstyrelsen Södermanlands län, 2025, *Verksamhetsberättelse för kalkning av sjöar och vattendrag i Södermanland 2024*.

bottenfaunaundersökningen vilket för sex sjöar avviker från sjöarnas statusklassning enligt Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter.⁸³

- Regionala åtgärder för att uppnå miljö kvalitetsmål kopplade till luftkvalitet har genomförts i länet, primärt med syfte att minska utsläppen av växthusgaser och uppnå miljö kvalitetsmålet *Begränsad klimatpåverkan*, se uppföljning för målet. Dessa åtgärder förväntas också ge positiva effekter för miljö kvalitetsmålen Bara naturlig försurning och Frisk luft genom synergieffekter mellan minskade koldioxidutsläpp och övriga luftföroreningar.⁸⁴

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Länsstyrelsen i Södermanlands län deltar i projektet Fossilfritt 2030 som pågår fram till år 2026 och fokuserar på omställning till fossilfri energianvändning inom offentlig och privat sektor. Projektägare och projektledare är organisationen BioDriv Öst. Exempel på fokusområden inom Fossilfritt 2040 är expertstöd inom fordon, drivmedel och infrastruktur, omvärldsbevakning samt arbete med informationsnätverk. Eskilstuna kommun har medverkat i projektet sedan 2017 och deltagandet har resulterat i en snabbare omställning till fossilfria transporter inom kommunen.⁸⁵
- För vidare redovisning av kommunala och regionala åtgärder som relaterar till miljömålet Bara naturlig försurning hänvisas till Länsstyrelsen i Södermanlands uppföljning av miljömålet *Begränsad klimatpåverkan*.

Åtgärder inom näringslivet

- För redovisning av åtgärder inom näringslivet hänvisas till Länsstyrelsen i Södermanlands uppföljning av miljömålet *Begränsad klimatpåverkan*.

Övriga åtgärder

- Nationellt och internationellt miljöarbete som Göteborgsprotokollet under FN:s luftvårdskonvention och EU:s takdirektiv utgör de viktigaste internationella styrmedlen för minskade försurande utsläpp. Under 2024 beslutades om plan och tidsplan för revidering av Göteborgsprotokollet och på sikt kan revideringen medföra mer omfattande utsläppsminskningar internationellt och minskad intransport av luftföroreningar till Sverige från utlandskällor.

⁸³ Länsstyrelsen i Södermanlands län 2024. *Bottenfauna i Södermanland. Biologisk uppföljning i kalkade vatten 2024.*

⁸⁴ Naturvårdsverket, 2024, *Årlig uppföljning av Sveriges nationella miljömål 2024 – Med fokus på statliga insatser.*

⁸⁵ BIODRIV ÖST, 2024, FOSSILFRITT 2030 – DRIVMEDELSOMSTÄLLNING MED OFFENTLIG SEKTOR.

Takdirektivet medför krav om minskade utsläpp till år 2020 och 2030.⁸⁶

Tillstånd och bedömning för Bara naturlig försurning – Södermanlands län

Miljökvalitetsmålet Bara naturlig försurning till 2030 bedöms vara nära att uppnås i Södermanlands län och trenden är positiv utifrån utvecklingen i påvisad miljökvalitet. Både svavel- och kvävenedfall ligger under den kritiska belastningsgränsen och både mark och vatten visar tecken på återhämtning, även om återhämtningen är mycket långsam och att temporära surstötter kan förekomma. För att uppnå miljömålet Bara naturlig försurning behöver svavelnedfallet vara fortsatt lågt, skogen ha en god status så att kväve kan tas upp utan att nitrifieras samt skogsbrukets försurningspåverkan förbli på en låg nivå.⁸⁷

Under 2024 var den totala nederbördsmängden i länet mycket högre än genomsnittet för perioden 1991–2022.⁸⁸

Bedömning av preciseringar

Precisering till miljökvalitetsmål	Bedömning (ja, nära, nej)
Påverkan genom atmosfäriskt nedfall	Ja
Påverkan genom skogsbruk	Nära
Försurad mark	Ja

Analys utifrån preciseringarna

Påverkan genom atmosfäriskt nedfall

Den största andelen av de försurande ämnen som faller över Sverige från

⁸⁶ Naturvårdsverket 2025. Årlig uppföljning av Sveriges nationella miljömål 2025.

⁸⁷ IVL, Svenska Miljöinstitutet, 2024, Försurning och övergödning i Södermanlands län. Förenklad rapport om resultaten från Krondroppsnätet under 2022/23. Rapport Nr C842, ISBN: 978-91-7883-598-0.

⁸⁸ Länsstyrelsen Södermanlands län, 2025, Verksamhetsberättelse för kalkning av sjöar och vattendrag i Södermanland 2024.

atmosfären härstammar från andra länder och internationell sjöfart. Därför är minskande inhemska utsläpp inte tillräckligt för att minska det atmosfäriska nedfallet i länet. Utsläpp från transportsektorn betraktas som den stora utmaningen för att uppnå miljömålet Bara naturlig försurning och det tar lång tid för naturen att återhämta sig, trots minskade utsläpp av svaveldioxid och kväveoxider under de senaste fyrtio åren. Framöver förväntas skogsbrukets försurande påverkan få större betydelse för miljömålets uppfyllelse i takt med minskande atmosfäriskt nedfall och skogsbruket väntas också öka som ett resultat av ett varmare klimat.⁸⁹

Nedfall av kväve och svavel till skog i Södermanlands län har sedan 1991 uppmätts inom Krondroppsnetet som idag omfattar 57 mätningssytor i skog och på öppen mark över hela Sverige. Sedan 1996 har mätningar gjorts vid Edeby i Södermanlands län. Totalt har svavelnedfallet i Södermanlands län minskat med ca 88 procent sedan mätstarten 1991 och ligger idag med marginal under den kritiska belastningsnivån på 2 kilo per hektar och år, se figur 1.

Länets låga nivåer av svavelnedfall (0,6 kilo/ha 2024) innebär sannolikt att mätningarna påverkas av svavelupptag till träd. Det verkliga svavelnedfallet är sannolikt högre än krondroppsmetoden påvisar vilket motiverar en förändring av beräkningsmetod vid framtida mätningar.⁹⁰

Även kvävenedfall har minskat men inte lika drastiskt som nedfall av svavel. Det beräknade totala nedfallet av oorganiskt kväve till barrskog i Södermanlands län minskade från 5,6 kilo per hektar det hydrologiska året 2020-21 till 4,2 kilo per hektar det hydrologiska året 2022-2023 och ökade till 4,5 kilo per hektar det hydrologiska året 2023-2024, se tabell 2. Kvävenedfall ligger fortsatt under den kritiska belastningsgränsen på 5 kilo per hektar och år, se figur 2.⁹¹

Påverkan genom skogsbruk

Mätningar av markvattenkemi inom Krondroppsnetet visar att skogsmarken är på väg att långsamt återhämta sig från försurning,⁹² men för att uppnå målet Bara naturlig försurning får skogsbrukets påverkan inte öka. Viktiga åtgärder inom skogsbruket är minskade utsläpp av kväve samt ökad askåterföring.⁹³ Vidare bör nyplantering av försurande

⁸⁹ Naturvårdsverket 2025. Bara naturlig försurning - Sveriges miljömål.

⁹⁰ Krondroppsnetet. Data-101-Nedfall av svavel-ht. 2025.

⁹¹ IVL, Svenska Miljöinstitutet, 2024, *Försurning och övergödning i Södermanlands län. Förenklad rapport om resultaten från Krondroppsnetet under 2022/23. Rapport Nr C842*, ISBN: 978-91-7883-598-0

⁹² Krondroppsnetet, 2024.

⁹³ Skogsstyrelsen, 2019, *Rapport 2019/14 Regler och rekommendationer för skogsbränsleuttag och kompensationsåtgärder*

trädsdrag undvikas i arkeologiskt och kulturhistoriskt rika miljöer och i gräsmarker med höga naturvärden.

Skogsbruket bidrar till försurning genom uttag av biomassa ur skogen, främst genom uttag av grot då trädtoppar och grenar avlägsnas. Genom förlust av biomassa uppstår näringsförlust och försurning av skogsmark. Mängden grotuttag har ökat över tid i regionen Södermanland-Örebro men under 2024 var uttagen ca 10 procent lägre än 2006. I framtiden väntas skogsbrukets försurande påverkan öka som ett resultat av ett varmare klimat och ökad efterfrågan på förnybara energikällor.⁹⁴ Mätning av skogsbrukets försurande påverkan baseras på förhållandet mellan grotuttag och återföring av aska till avverkad skogsmark.

Mätning av grotuttag och avverkning baseras på Riksskogstaxeringens data på landsdelsnivå som femårsmedelvärden och beräknas om för att visa årsmedelvärden på länsnivå. Höga indikatorvärden kan förklaras av lägre avverkningsarealer i underlaget från Riksskogstaxeringen och använd definition av avverkad areal. Tidigare baserades avverkningsarealer på anmälningar trots att all anmäld skogsmark inte har avverkats.⁹⁵

Försurad mark

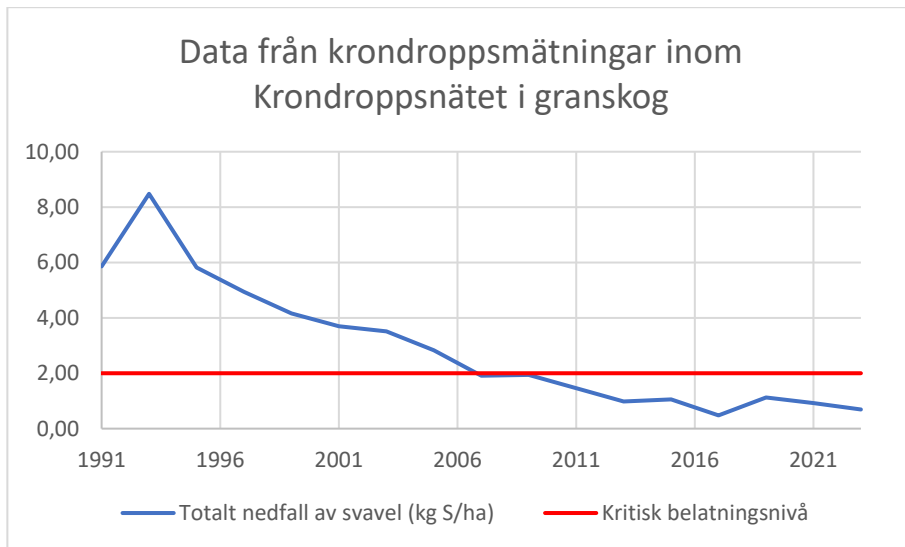
I Sverige är mark i skogen generellt sur vilket är ett naturligt tillstånd för norra Europas barrskogar. Försurningstillståndet i markvattnet i Södermanlands län redovisas genom provtagningar inom Krondroppsnätet för parametrarna pH, ANC och oorganiskt aluminium. Resultat från mätningar fram till år 2024 visar tecken på långsam återhämtning från försurning i markvattnet. Det mest robusta måttet på försurning i markvatten är den syraneutraliserande förmåga (ANC).

Vid Södermanlands mätstation i Edeby var markvattnets ANC positivt vid samtliga mätningar under 2024 och har varit svagt positivt under de senaste åren. ANC i markvattnet behöver vara betydligt högre än noll för att motverka försurning av sjöar och vattendrag.⁹⁶

⁹⁴ Naturvårdsverket 2025. *Bara naturlig försurning - Sveriges miljömål*.

⁹⁵ Naturvårdsverket. Årlig uppföljning av Sveriges nationella miljömål 2025

⁹⁶ Krondroppsnätet, 2024.

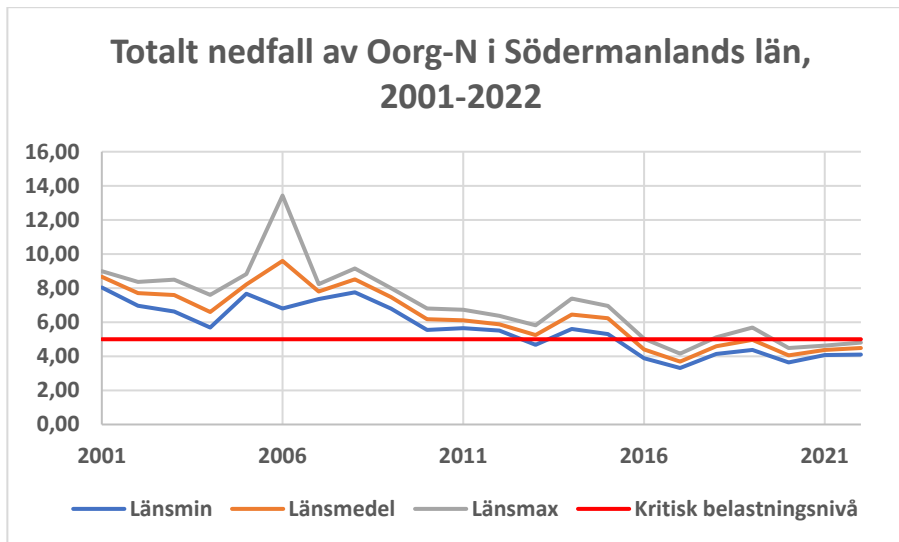
Figur 1: Diagram över totalt svavelnedfall kg/ha/år (SO₄-S exl. havssaltsbidrag) i Södermanlands län. Data mellan år 1991–2023 från krondroppsmätningar i granskog.⁹⁷

Nedfall av oorganiskt kväve (NO ³ -N + NH ⁴ -N), kg N per hektar och hydrologiskt år	
Hydrologiskt år	Edeby (Torrdeposition)
2020/21	6,6
2021/22	5,6
2022/23	4,2
2023/24	4,5

Tabell 1. Beräknad total deposition av oorganiskt kväve i kg N per hektar och hydrologiskt år vid Edeby i Södermanland, från 2020 till 2023.⁹⁸

⁹⁷ IVL, Svenska Miljöinstitutet- Krondroppsnetet, *Data för Deposition i skog (krondropp), kalenderår i Södermanlands län.*

⁹⁸ Krondroppsnetet, 2024.

Figur 2: Totalt nedfall kg/ha/år av Oorg-N i Södermanlands län, 2001-2022. Diagrammet visar min, max och medel per år samt kritisk belastningsgräns för kvävenedfall till barrskog. Dataserie mellan år 2001-2022 från krondroppsmätningar.⁹⁹

Miljöarbetets utveckling

Sedan 2024 har länets kalkningsåtgärder genomförts enligt vattendistriktets åtgärdsplan. För att lindra försurningens effekter på sjöar och vattendrag har 31 ton kalkmjöl spridits med helikopter. Till kalkningsåret 2024 var priserna för kalkspridning 3 procent per ton billigare jämfört med år 2023. Undersökningar av försurningpåverkan i Södermanlands län har utförts med hjälp av Krondropps nätets mätningar, ett viktigt verktyg för uppföljning av åtgärdernas effekter på försurningstillståndet.

Behov av förändrad styrning

Påverkan från atmosfäriskt nedfall orsakat av utsläpp inom transportsektorn utanför Sveriges gränser är den stora utmaningen för att uppnå målet Bara naturlig försurning. För att bibehålla låga nedfall av svaveldioxid är det av stor vikt att fartyg i Sveriges närhet följer nuvarande regelverk.¹⁰⁰

Åtgärder för minskade klimatutsläpp, ex. riktade mot förbränning av kol och eldningsolja är av stor betydelse för att ytterligare sänka

⁹⁹ IVL, Svenska Miljöinstitutet- Krondropps nätets, Data för Deposition i skog (krondropp), kalenderår i Södermanlands län.

¹⁰⁰ Naturvårdsverket 2025. Årlig uppföljning av Sveriges nationella miljömål 2025.

Svaveldioxidnedfallen inom länet.¹⁰¹

Giftfri miljö

Södermanlands län

Sammanfattning för Giftfri miljö – Södermanlands län

För att nå miljö kvalitetsmålet behövs fler utsläppsminskande åtgärder och saneringstaken behöver öka då det fortsatt identifieras fler förorenade områden än vad som saneras. Senaste årens fokus ligger fortsatt på inventering av PFAS i länet. Det finns ett stort behov av kartläggning eftersom PFAS är ett relativt nytt farligt ämne. De åtgärder som utförts för att kartlägga PFAS i länet visar en utbredd förekomst av PFAS i yt- och grundvattenförekomster.

Utveckling i miljön och målbedömning för Giftfri miljö – Södermanlands län

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEGATIV
- Nås miljö kvalitetsmålet till 2030? NEJ

Åtgärdsarbete för Giftfri miljö – Södermanlands län

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- I Södermanlands länet finns utpekad påverkan i ytvattenförekomster som är statusklassade till sämre än god¹⁰². Under 2024 påbörjades arbetet om en ny statusklassificering av länets vattenförekomster. Under 2024 gjordes en påverkansanalys och under 2025 har en statusklassning gjorts samt en riskanalys, under hösten 2025 påbörjas arbetet med att ta fram en åtgärdsanalys för de

¹⁰¹ Naturvårdsverket. *Bara naturlig försurning. Fördjupad utvärdering av miljömålen 2023.*

¹⁰² Vatteninformationssystem Sverige, webbplats <https://viss.lansstyrelsen.se/>

vattenförekomsterna med sämre än god status. Arbetet kommer redovisas i en ny version av VISS år 2027.

- Inom LIFE IP Rich Waters i Södermanlands län har även grundvattenförekomster provtagits under vintern 2023-våren 2024 för att analysera grundvattenparametrar och PFAS. I åtta av 13 grundvattenförekomster påvisades halter av PFAS. Tre punkter överskred SGU:s tröskelvärde¹⁰³ avseende PFAS24 och en punkt överskred även Livsmedelsverkets gränsvärde¹⁰⁴ för vatten. Under hösten 2025 kommer det ske fortsatta provtagningar och övervakning av grundvattenförekomster.
- Statliga bidrag har år 2025 finansierat undersökningar för de två regeringsuppdragen RUPFO och SESAM. Länsstyrelsen Södermanland har beviljats medel för verifierande PFAS-provtagning av femton objekt respektive sedimentprovtagning av fem objekt. Inget objekt har i år fått bidrag för åtgärder. De flesta objekt saneras utan bidrag i samband med exploatering men åtgärdstakten behöver dock öka för att målet ska nås. Saneringsarbetet är angeläget för att undvika läckage av miljögifter. Idag har kommunerna tillsynsansvaret enligt miljöbalken för de flesta förorenade områden, men tillsynen är ofta händelsestyrd och kommunerna prioriterar sällan att som huvudmän driva åtgärdsprojekt och ansvarsutredningar.
- Inom det fleråriga regeringsuppdraget RUPFO som syftar till att öka takten med kartläggningen av PFAS i länet¹⁰⁵ genomförde Länsstyrelsen Södermanland hösten 2024 verifierande fältprovtagning av fyra potentiellt förorenade objekt. Resultaten från provtagningarna visade på halter över tillämpbara riktvärden i jord och ytvatten eller dagvatten för de tre provtagna brandövningsplatserna. För det fjärde objektet (skrothantering) påvisades PFAS i halter över tillämpbara riktvärden för grundvatten, men under riktvärde för jord. För de objekt där kommunen är tillsynsmyndighet för objektet har länsstyrelsen gett möjlighet till vägledning för hur man kan arbeta vidare med resultatet.
- Länsstyrelsen Södermanland kommer parallellt med RUPFO uppdraget genomföra verifierande provtagning av fem potentiellt förorenade sedimentområden under hösten 2025 inom det fleråriga regeringsuppdraget SESAM. Syftet med regeringsuppdraget SESAM är att skapa en renare vattenmiljö genom samverkan, ökad kunskap och effektiva åtgärder av förorenade sedimentområden¹⁰⁶.

¹⁰³ [Rapport från SGU angående föreskrifter om kartläggning, riskbedömning och klassificering av status för grundvatten](#)

¹⁰⁴ [Livsmedelsverkets föreskrifter om dricksvatten på Livsmedelsverkets webbplats](#)

¹⁰⁵ [Information om stärkt samordning och vägledning om PFAS-förorenade områden på Naturvårdsverkets webbplats](#)

¹⁰⁶ [Om SESAM på webbplatsen renasediment.se](#)

- Den regionala miljöövervakningen finansieras genom medel från Naturvårdsverket och har som syfte att övervaka tillståndet i miljön för att följa upp miljömålen¹⁰⁷. Under hösten 2025 genomförde Länsstyrelsen Södermanlanden förtätningsundersökning av halter av metaller i mossa. Mossförtätning genomförs var femte år och har pågått sen år 1975. Anledningen till att använda mossor till att kunna mäta föroreningsbelastningen i luften är för att mossor tar nästan uteslutande upp metaller från luften. Undersökningen genomförs av IVL på uppdrag av Naturvårdsverket och rapporten från undersökningen kommer levereras i december 2026¹⁰⁸.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- I samband med Regionen Sörmlands Hållbarhetsprogram 2024–2027¹⁰⁹ ska utvalda farliga ämnen kartläggas och uteslutas genom ett förebyggande arbete med riskhantering. Syftet med åtgärderna är att minska andelen kemiska ämnen som kan påverka människors hälsa eller miljön negativt.
- Många av länets kommuner arbetar med att minska användningen av farliga ämnen genom olika förebyggande åtgärder för att skydda människors hälsa och miljön, exempelvis med hjälp av en kemikalieplan som bland annat Katrineholms och Eskilstunas kommun tidigare har upprättat^{110 111}. Många av kommunerna jobbar också aktivt med förorenade områden för att åtgärda de områden som har ett åtgärdsbehov. Ett exempel på detta är från Strängnäs kommun, där de i sin tillsynsplan för miljöbalken 2024 beskriver att de under 2024 planerar att ta fram en tillsynsstrategi för förorenade områden¹¹².

Tillstånd och bedömning för Giftfri miljö – Södermanlands län

I länet finns ett stort antal förorenade områden och yt- och grundvattenförekomster som har behov av identifiering, inventering, undersökningar och åtgärder. Samtidigt måste spridningen av flertalet ämnen till miljön minska. Men det finns aspekter vars förutsättningar har förbättrats genom revideringar och tillkomst av ämnen i EU:s

¹⁰⁷ [Miljöövervakning på Länsstyrelsen Södermanlands webbplats](#)

¹⁰⁸ [Förtätning – metaller i mossa-Länsstyrelsen i Södermanlands län på Länsstyrelsen Södermanlands län](#)

¹⁰⁹ [Hållbarhetsprogram 2024–2027 på Region Sörmlands webbplats](#)

¹¹⁰ [Katrineholms kommuns kemikaliearbete på Katrineholms webbplats](#)

¹¹¹ [Eskilstuna kommuns kemikalieplan från Eskilstuna kommuns webbplats](#)

¹¹² [Tillsynsplan för miljöbalken 2024 från Strängnäs kommuns webbplats](#)

kemikaliestrategi och REACH-förordningen. Det kommer ta lång tid att se effekterna av de styrmedel och åtgärder som införlivas till 2030, och nå det miljötillstånd som eftersträvas i Giftfri miljö. Bedömningen är därför att miljömålet som helhet inte kan nås i Södermanlands län till år 2030 samt att trenden för utvecklingen i miljön är negativ.

Bedömning av preciseringar

Exponering för kemiska ämnen	
Användning av särskilt farliga ämnen	
Förorenade områden	
Information om farliga ämnen i material och produkter	

Analys utifrån preciseringarna

Det fortsätts att identifieras nya farliga ämnen, förorenade områden och förorenade vattenförekomster. Det finns också fortsatt stor användning och exponering av farliga ämnen som drastiskt behöver minska. Det behövs även mer information och kunskap till allmänheten för att kunna minska användning av farliga ämnen i material och produkter. Därför är bedömningen att preciseringarna inte nås.

Exponering för kemiska ämnen

Idag exponeras vi för kemiska ämnen i stort sett överallt och i syfte för att öka skyddet för människors hälsa och miljön har EU förtydligat och infört nya regler för hur kemiska produkter ska klassificeras och märkas i CLP-förordningen. Det ska bli skärpta krav på att visa produkternas märkning vid e-handel och i reklam. Tydligare regler för klassificering av ämnen som består av flera beståndsdelar och blandningar som innehåller komplexa ämnen. Även nya regler vid försäljning via påfyllningsstationer för att minska risken att konsumenter exponeras för farliga kemikalier. De nya reglerna började gälla den 10 december 2024¹¹³.

¹¹³ [KEMI - Utökade krav på företag som handlar med farliga ämnen och blandningar - Kemikalieinspektionen](#)

Användning av särskilt farliga ämnen

Med hjälp av lagstiftningar kan spridningen av särskilt farliga ämnen till miljön begränsas och minska i framtiden. Under 2025 har Naturvårdsverket uppdaterat generella riktvärden för kadmium och MKM-riktvärden för krom (VI) sänkts för förorenade marker¹¹⁴. Den 21 januari 2025 uppdaterade EU:s kemikaliemyndigheten (Echa) listan som kallas kandidatförteckningen med fem nya ämnen som särskilt farliga och som kan ha allvarlig effekt på människors hälsa eller miljön¹¹⁵. Den 7 november 2024 listades också ämnet trifenyfosfat på listan som särskilt farligt eftersom det kan skada hormonsystemet hos organismer i miljön¹¹⁶. Under de senaste åren har det fastställts nya riktvärden för de fyra vanligaste PFAS ämnena. 2020 fastställde EFSA nya hälsobaserade riktvärden till 4,4 nanogram per kilo kroppsvikt och vecka¹¹⁷. Detta innebär en kraftig sänkning av tidigare riktvärden och har lett till framtagandet av nya svenska riktvärden för grundvatten och mark, vilket i sin tur kommer skärpa kraven vid sanering och leda till minskad exponering¹¹⁸. Vidare under 2020 fastställde EFSA sänkta riktvärden för dricksvattensproducenter till 4 nanogram per liter som ska tillämpas från 2026¹¹⁹. 2024 fastställdes samma riktvärde för dricksvatten från egna brunnar av Livsmedelsverket¹²⁰.

Förorenade områden

I Södermanlands län finns 2556 identifierade objekt där miljöfarlig verksamhet förekommer eller har lagts ned. Antalet objekt har ökat från föregående år med 104 nya identifierade objekt. Hittills har 786 objekt riskklassats, varav 25 objekt bedömts tillhöra riskklass 1 (mycket stor risk) och 251 objekt riskklass 2 (stor risk)¹²¹. Inom länet har efterbehandling

¹¹⁴ ALS - Naturvårdsverket uppdaterar riktvärden, referenshalter och beräkningsverktyg | [ALS Laboratory Group Norway AS](#)

¹¹⁵ KEMI - Fem nya kemikalier upp på EU:s lista över särskilt farliga ämnen - [Kemikalieinspektionen](#)

¹¹⁶ KEMI - En ny kemikalie upp på EU:s lista över särskilt farliga ämnen - [Kemikalieinspektionen](#)

¹¹⁷ EU-förordning 2023/915 på Livsmedelsverkets webbplats

¹¹⁸ Tillsyn av PFAS-förorenade områden på Naturvårdsverkets webbplats

¹¹⁹ PFAS och andra miljögifter i dricksvatten och livsmedel på Livsmedelsverkets webbplats

¹²⁰ Nya riktvärden för PFAS och giftiga metaller i dricksvatten från egna brunnar på [Livsmedelsverkets webbplats](#)

¹²¹ EBH-stödet, länsstyrelsernas databas över förorenade och potentiellt förorenade områden. [Förorenade områden](#)

avslutats för 104 objekt och på 96 objekt finns pågående åtgärder. Sett till föregående år har därmed två objekt börjat åtgärdas under året.

Information om farliga ämnen i material och produkter

För att kunna minska användningen av farliga ämnen har EU beslutat om en ny förordning om förpackningar och förpackningsavfall (PPWR). Det kommer ställas krav på tillverkaren att leva upp till begränsningar av mängden PFAS och tungmetaller som är tillåtet i livsmedelsförpackningar, förpackningar och förpackningskomponenter¹²².

Miljöarbetets utveckling

Nationell och EU-lagstiftning som införts är av stor betydelse för att minska exponering av farliga ämnen. För att följa målet är också undersökningar av stor vikt. I länet har de senaste åren dessa insatser gjorts, EU-projektet LIFE IP Rich Waters har pågått från 2017 och avslutades under 2024. Inom projektet har Länsstyrelsen Södermanland samarbetat med andra aktörer för att samordna och öka takten av provtagning och vattenvårdande åtgärder. Ett av provtagningsprojekten handlade om att inventera PFAS¹²³ i länets vattenförekomster. Under 2020–21 genomförde Länsstyrelsen Södermanland extensiva ytvattenprovtagningar i länet. I 13 av de 25 provtagna ytvattenförekomsterna överskreds riktvärdet för PFOS. Under hösten 2022 skedde en uppföljande undersökning på fisk, bland annat i de 13 vattenförekomster med överskridande PFOS¹²⁴ halter. Förhöjda halter av PFOS påträffades i fisken från Näsnaren, utanför Katrineholm¹²⁵. Där tidigare analyser visat förhöjda halter av PFOS utfördes under hösten 2023 en uppföljande fiskprovtagning för att undersöka PFAS-halten i matfisk. Resultatet visar förhöjda halter främst från Näsnaren. Det har även utförts en undersökning uppströms för att källspåra föroreningarna i Näsnaren där resultaten använts för att identifierat prioriterade objekt för fortsatt utredning. Resultaten från matfiskprovtagningen visade att förekomsten av PFAS, kvicksilver, dioxiner, PCB och ftalater är utbredd i

¹²² [Naturvårdsverket EU:s förordning om förpackningar och förpackningsavfall \(PPWR\) – nya regler från 2026](#)

¹²³ [PFAS på Richwaters webbplats \(Länsstyrelsen\)](#)

¹²⁴ [Information om PFOS på Richwaters webbplats \(Länsstyrelsen\)](#)

¹²⁵ [Förekomst av PFAS-ämnen i fisk från sjöar och vattendrag i Södermanlands län år 2022 på Länsstyrelsen Södermanlands webbplats](#)

stora delar av länet.

Länsstyrelsen Södermanland genomförde under 2022–2023 en undersökning av bekämpningsmedel i sju vattendrag som en uppföljning av tidigare undersökning av bekämpningsmedel under 2010–2012. Resultaten från den tidigare undersökningen påvisade totalt 34 olika bekämpningsmedel, varav fem är förbjudna och tre överskred sina respektive riktvärden¹²⁶. I den uppföljande undersökningen påvisades totalt 36 olika ämnen, men inget överskred sitt respektive riktvärde. Rapporten¹²⁷ från den uppföljande undersökningen publicerades under 2024.

Behov av förändrad styrning

Behovet av styrmedel är stort för att kunna uppnå målet Giftfri miljö och det behövs mer finansiering till miljöövervakning, eftersom data från miljöövervakningen behövs till att utvärdera åtgärdsbehovet både i yt- och grundvattenförekomster.

Det behövs fler lagkrav och beslut på utsläppsminskande åtgärder och mer finansiering till att öka saneringstakten då det fortsatt identifieras fler förorenade områden än vad som saneras.

Det saknas fortfarande kunskap om halter i miljön och trender över tid för de flesta ämnen, och begränsade resurser gör det svårare att se utvecklingen av tillståndet i miljön. Internationella överenskommelser och regleringar är avgörande för att minska spridningen och exponeringen av farliga ämnen globalt som lokalt.

Särskilda frågor Giftfri miljö – Södermanlands län

Miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö har fungerat som en kompassriktning för kommunernas och regionens miljöarbete. Målet och dess preciseringar och nuvarande eller tidigare etappmål har varit hjälpsamma i bland annat

¹²⁶ [Rapport från Länsstyrelsen Södermanland om bekämpningsmedel i vattendrag, miljöövervakning i Södermanland 2010–2012](#)

¹²⁷ [Förekomst av bekämpningsmedel i vattendrag, miljöövervakning i Södermanland 2022–2023 på Länsstyrelsen Södermanlands webbplats](#)

tillsyn av skolor och förskolor med materialinventering, kemikaliechecklista och med avfallshantering. Och genom att lägga större fokus på spårbarhet och tillsyn av avfallshantering i ej anmälningspliktiga verksamheter och i inventering, riskklassning och eventuella åtgärder av förorenade områden¹²⁸. Målet har varit vägledande i framtagandet av Strängnäs kommuns hållbarhetsstrategi. Målet har även varit behjälplig i kemikaliekrav i relevanta upphandlingar av varor och kemiska produkter. Ett riskbedömnings- och utfasningsarbete av "farliga kemikalier" pågår i Eskilstunas kommuns egna verksamheter. Miljökvalitetsmålet Giftfri miljö har också fungerat som kompassriktning och underlag för regionens mål för användning av kemikalier och läkemedel. Region Sörmland har ett systematiskt arbetssätt för att kartlägga och ta bort utvalda miljö- och hälsoskadliga kemiska ämnen. Arbetssättet bygger på inventering, utfasning och riskbedömning. Regionen ställer även krav på giftfria kemikalier i upphandling där det är möjligt, samt begränsar inköp av kemiska produkter och varor som innehåller skadliga ämnen. Genom att öka medvetenhet och kunskap hos vårdpersonal och allmänhet kan regionen ytterligare bidra till att minska läkemedlens miljö- och klimatpåverkan¹²⁸.

Majoriteten av kommunerna har inte utfört någon screening av farliga ämnen, men Nyköpings kommun har utfört miljötekniska undersökningar på nedlagda deponier. Nyköping Vattens vattenlaboratorium samlar upp restavfall från vattenanalyser och skickar för destruktion. Eskilstunas kommun har genomfört undersökningar i planeringsprocessen där det finns behov, exempelvis där det finns skäl att tro att det är förorenad mark¹²⁸.

Det är inte så många kommuner som har prioriterat att samlat in data för användning av särskilt farliga ämnen. En del kommuner har med tillsyn av särskilt farliga ämnen i sin behovsutredning, men alla har inte utfört tillsyn då den har fått prioriterats bort¹²⁸.

¹²⁸ [Länsstyrelsen Södermanlands län ärende 501-6695-2025](#)

Skyddande ozonskikt Södermanlands län

Sammanfattning för skyddande ozonskikt Södermanland

För att nå målet är det viktigt att utjänta kylmöbler och isolering med ozonnedbrytande ämnen tas omhand på ett säkert sätt, samt att utsläppen av kväveföreningar minskar. Inom den strategiska planen finns flera stöd att söka för att minska näringsläckage och utsläpp av växthusgaser som också har påverkan på ozonskiktets återhämtning. Länsstyrelsen i Södermanland arbetar bland annat med rådgivning riktad till lantbruket och insatser inom den strategiska planen kring näringsläckage.

Utveckling i miljön och målbedömning för Skyddande ozonskikt – Södermanland

- Miljömålet bedöms inte på regional nivå

Åtgärdsarbete för Skyddande ozonskikt- Södermanland

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelserna arbetar i samverkan med Kustbevakningen, polis och tull med kontroller på olika platser i landet för att minska illegala gränsöverskridande avfallstransporter, bland annat av kasserade kylmöbler. Länsstyrelsen i Stockholms län (ansvarig för området Öst där Södermanland ingår) har under perioden oktober 2024–september 2025 genomfört 6 kontroller i Södermanlands län, varav en resulterade i ett exportförbud. Det rörde dock en bilskrot som exporterade gamla bildelar, så inte kylmöbler. Däremot stoppades en verksamhet i länet som planerade att skicka kylmöbler till Serbien. Transporten

stoppades utomlands och skickades tillbaka till Sverige genom Naturvårdsverkets överseende.¹²⁹

- Inom den strategiska planen finns miljöersättning för minskat kväveläckage, antingen genom att odla fånggrödor, mellangrödor och/eller vårbearbetning för att minska kväveutlakning och fosforförluster. Även miljöersättningen för skydds-zoner finns, där man bland annat vill minska läckage av fosfor och kväve från åkermark. År 2024 sökte 355 verksamhetsutövare miljöersättningen för skydds-zoner. Av dessa har 343 beviljats ersättningen, totalt 4,1 miljoner kronor. År 2025 har lika många sökt ersättningen. Beslut har ej fattats i dessa ärenden men prognosen är att utfallet blir mycket likt föregående år. År 2024 sökte 182 verksamhetsutövare ersättningen för kolinlagring och minskat kväveläckage. Av dessa har 170 beviljats ersättningen, totalt 10,4 miljoner kronor. År 2025 har 167 sökt ersättningen. Prognosen är att ca 160 av dem kommer att beviljas ersättningen. Den totala stödsumman är dock svår att bedöma på förhand eftersom det är vanligt att de sökande minskar sin omfattning av ansökan sent under året för just denna stödform. De ansökningar som inskickade höst 2025 ger ett värde något över fjolårets totala stödsumma.¹³⁰
- Inom den strategiska planen för EU:s jordbrukspolitik 2023-2027 finns investeringsstöd för minskad ammoniakavgång. Det går att få stöd till tak på gödselvårdsanläggningar, surgörning av flytgödsel och myllningsaggregat för flytgödsel. Delar av stödet (myllningsaggregat och surgörning) flyttas över till Kväveklivet (okt 2025). Kväveklivet handläggs direkt av Jordbruksverket. Länsstyrelsen har haft en utlysning i slutet av 2024 och fick in två ansökningar men båda drogs tillbaka av de sökande, den ena pga. för höga kostnader och den andra pga. tidsbrist. Sen 1 januari 2025 kan minskad ammoniakavgång sökas löpande under året men inga nya ansökningar har hittills kommit under 2025.¹³¹
- Genom Greppa Näringen kan lantbrukare få kostnadsfri rådgivning om att minska växtnäringsförluster och

¹²⁹ Länsstyrelsen i Stockholms län, enheten för miljöskydd, Eriksson 2025-10

¹³⁰ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Enheten för jordbrukarstöd, Lloyd, 2025-09

¹³¹ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Landsbygdsavdelningen Kuhlau, 2025-09

klimatpåverkan från gården. Se mer under miljömålet Ingen övergödning för Södermanlands län.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Kommunerna i Södermanlands län har tillfrågats om tillsyn gjorts gällande CFC och HCFC haltigt avfall. Fyra av nio kommuner meddelar att de gjort tillsyn det senaste året. En kommun uppger att det ingår i ordinarie miljöskyddstillsyn (Strängnäs), en annan att det sker vid två stora kommunala återvinningscentraler (Eskilstuna) och en tredje att det utförts tillsyn vid bland annat rivningar av fastigheter för att säkerställa att korrekt separering av avfall sker (Trosa) och den fjärde att alla årsrapporter från verksamheterna granskas (Oxelösund). Resterande kommuner har svarat att ingen riktad tillsyn gjorts eller så har svaren uteblivit.

Tillstånd och bedömning för skyddande ozonskikt

Bedömning av möjligheten att nå miljö kvalitetsmålet görs inte på regional nivå. De flesta ämnen som bryter ner ozonskiktet regleras i Montrealprotokollet. Utsläppen från dessa ämnen har minskat kraftigt globalt. Kvarvarade problem i Sverige härrör från utsläpp från befintliga och uttjänta produkter, vilka ger utsläpp av CFC- ämnen. Lustgas regleras inte i Montrealprotokollet, utan det regleras i FN:s klimatkonvention. Lustgas har dock en stor negativ inverkan på ozonskiktet. Utsläpp i Sverige kommer främst från jordbruket. Åtgärder i syfte att förbättra kvävehanteringen inom jordbruket kan därför också minska negativ påverkan på ozonskiktet.

Analys utifrån preciseringarna

Vändpunkt och återväxt

Ozonskiktet är i genomsnitt tunnare idag än vad det var före introduktionen av ozonnedbrytande ämnen. Ozonskiktets tjocklek har sedan år 2000 upphört att minska. Globalt är ozonskiktet idag cirka två procent tunnare jämfört med det referensvärdet. Såväl mark- som satellitmätningar och modellresultat indikerar att den globala återväxten av ozonskiktet har påbörjats, men det finns osäkerheter. En av osäkerheterna är att halterna av koldioxid, lustgas och metan liksom klimatförändringarna påverkar ozonskiktets utveckling negativt. Därför

är insatser som minskar klimatutsläpp också av stor vikt.

Nationellt varierar ozonskiktets tjocklek mycket. I Sverige bedöms förtunningen av ozonskiktet vara ca 4 procent jämfört med referensvärdet. Utvecklingen för årsmedelvärdet över Norrköping är försiktigt positivt.¹³²

Ofarliga halter ozonnedbrytande ämnen

De flesta ämnen som bryter ned ozonskiktet är reglerade i Montrealprotokollet.¹³³ Det internationella arbetet inom ramen för Montrealprotokollet har varit mycket framgångsrikt. Den största ämnesgruppen som regleras är CFC. Utsläppen av CFC i Sverige har minskat kraftigt sedan slutet av 1980-talet och fortsätter att minska. Utsläppen består nästan uteslutande av CFC från befintliga och uttjänta produkter, huvudsakligen genom bristfälligt omhändertagande av isoleringsmaterial vid rivningar.¹³⁴ Det kan vara så mycket som 90 procent av CFC från isoleringsmaterial i Sverige som inte tas om hand på rätt sätt vid rivning och ombyggnationer.¹³⁵

Det finns fortfarande behov av mer kunskap och att befintlig information når de som berörs. Detta gäller främst de aktörer som i olika steg är inblandade i hanteringen av klorfluorkarboner (CFC) i rivningsavfall samt gödselanvändningen inom jordbruket, eftersom dessa områden är de två största källorna till ozonnedbrytande ämnen i Sverige. Men även förbränning av fossila bränslen (vilket bildar kväveföreningar som kan omvandlas till lustgas) är en betydande källa.¹³⁶

För de ämnen som inte regleras inom ramen för Montrealprotokollet så fortsätter koncentrationen lustgas att öka globalt i atmosfären. Lustgas både bryter ner ozonskiktet och bidrar till växthuseffekten. I Sverige har dock utsläppen minskat sedan 1990 med 28 procent. För utsläppen av lustgas i Södermanlands län ses ett trendbrott mellan 2022 och 2023 då utsläppen minskat. Sedan 2018 har tredan annars ökat. Men mellan perioden 1990-2023 har utsläppen minskat med ca 15,6 procent. Runt 85 procent av utsläppen kommer från jordbrukssektorn. Inom den sektorn har utsläppen minskat med ca 19 procent mellan perioden 1990-2023.¹³⁷

Koldioxidutsläppen minskar i Sverige och i Södermanland, men

¹³² Skrivelse NV-07267-24: Miljömålen – Årlig uppföljning av Sveriges nationella miljömål 2025 – med fokus på statliga insatser. Publikation finns på Naturvårdsverkets [webbplats](#).

¹³³ Hämta [Wienkonventionen för skydd av ozonskiktet](#), på [naturvardverket.se](#)

¹³⁴ Skrivelse NV-07267-24: Miljömålen – Årlig uppföljning av Sveriges nationella miljömål 2025 – med fokus på statliga insatser. Publikation finns på Naturvårdsverkets [webbplats](#)

¹³⁵ Sveriges miljömål, Indikator [Nationella utsläpp av CFC](#)

¹³⁶ Naturvårdsverkets rapport 7096: Miljömålen – Årlig uppföljning av Sveriges nationella miljömål 2023 – med fokus på statliga insatser. Publikation finns på Naturvårdsverkets [webbplats](#).

¹³⁷ [Nationella emissionsdatabasen](#)

minskningstakten behöver öka. Se mer information under målet Begränsa klimatpåverkan.

Miljöarbetets utveckling

Återkommande insatser som tagits upp i uppföljningen av målet sedan 2021 är att CFC haltigt avfall inkluderats i tillsynen hos Södermanlands läns kommuner. Dock visar den information länsstyrelsen tagit del av under åren på variationer i insatser mellan åren om vad som görs i kommunerna gällande tillsyn och informationsinsatser gentemot berörda.

Arbetet kring illegala gränsöverskridande avfallstransporter sker löpande och är en viktig insats för att stoppa spridning av CFC haltiga produkter.

Återkommande åtgärder som beskrivs är de stöd som går att söka inom strategiska planen, för att minska utsläpp av kväveföreningar. Antalet inkomna ansökningar skiftar mellan åren och för de olika stöden.

Behov av förändrad styrning

För att öka möjligheter för att CFC produkter hanteras på rätt sätt behövs riktat informationsarbete gentemot kommunerna så att dessa frågor alltid finns med vid tillsyn och för att försäkra att frågan finns med vid rivning av byggnader. Insatserna behöver ske löpande, då kommunerna ofta har hög personalomsättning. För att kunna genomföra insatser krävs också riktat stöd för detta. Bedömningen är också, för att få ökat fokus på detta i tillsynen, att det mest effektiva är att lyfta frågan i nationell strategi för tillsyn enligt miljöbalken. Då tillsynsmyndigheter utgår mycket från detta i sina prioriteringar.

Riktade informationsinsatser även mot byggbranschen kan vara av betydelse.

Söktrycket för investeringsstödet till minskad ammoniakavgång har varit lågt i Södermanlands län. Stödnivån höjdes den 16 oktober 2025. Riktad information om stödet till lantbruksföretagen skulle kunna ge fler ansökningar och på sikt större effekter.

Säker strålmiljö Södermanlands län

Sammanfattning för Säker strålmiljö – Södermanlands län

Länsstyrelsen i Södermanlands läns bedömer att två av fyra preciseringar av miljö kvalitetsmålet är möjliga att nå till år 2030.

Det kommer inte vara möjligt att minska antalet fall av hudcancer så att det 2030 kommer att vara längre än 2000. För att nå preciseringen Radioaktivt ämnen behöver Sverige arbeta fram en hållbar lösning för omhändertagande av radioaktivt avfall från andra verksamhetsutövare än kärnkraftverken.

Utveckling i miljön och målbedömning för Säker strålmiljö – Länsstyrelsen i Södermanlands län

- Miljömålet bedöms inte på regional nivå

Åtgärdsarbete för Säker strålmiljö – Länsstyrelsen i Södermanlands län

Inom miljömålet Säker strålmiljö arbetar Länsstyrelsen i Södermanlands län och kommunerna för att skydda människor och miljö mot skadlig strålning.

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen i Södermanlands län granskar översikts- och detaljplaner, samt ansökningar om nätkoncessioner, och ger rekommendationer om att hålla lämpliga avstånd mellan strålkällor och befolkningen. Syftet med yttrandena är att arbeta förebyggande och begränsa exponeringen för elektromagnetiska fält i vår miljö så att människors hälsa inte påverkas negativt. Genom rekommendationer bidrar Länsstyrelsen till en ökad medvetenhet

om risker ifall avstånd mellan strålkälla och befolkning är allt för kort.

¹³⁸

- Länsstyrelsen i Södermanland har under året arbetet med kunskapshöjande insatser om hur man kan mäta joniserande strålning i vår miljö, konsekvenser om stråldos till allmänheten överstiger dosgränserna, samt den nationella strålskyddsberedskapen. Syftet med insatserna har varit att stärka länets förmåga att hantera en radiologisk nödsituation. Insatserna har varit riktade mot egen personal och mot Södermanlands nio kommuner. Insatserna har lett till ökad kvalitet av referensmätning och en förmågehöjning beträffande att kunna agera vid en kärnteknisk olycka.¹³⁹
- Länsstyrelsen i Södermanland har genomfört referensmätningar av bakgrundsstrålning var sjunde månad. Syftet och resultatet med mätningarna var att samla in referensvärden för att uppmärksamma om stråldoserna skiljer sig från tidigare år, samt för att bibehålla mätkompetens inom myndigheten.¹⁴⁰

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Alla kommuner i Södermanland har genomfört referensmätningar av bakgrundsstrålning var sjunde månad. Syftet med mätningarna har varit att inhämta information om den allmänna strålningsnivån och även att säkra kompetensen att kunna mäta vid en radiologisk nödsituation.¹⁴¹
- Kommunerna i Södermanland beaktar tillgång till skugga vid offentliga miljöer, bland annat på skolgårdar, samt vidtagit åtgärder för att begränsa skolbarn och personals utsatthet av UV-strålning. Exempelvis har Vingåkers kommun vidtagit åtgärder för att det ska finnas skugga på förskolegårdarna¹⁴². Flens kommun har informerat föräldrar om vikten att smörja in sina barn med solskyddskräm innan förskoledagen, fördelarna med att komplettera med täckande kläder och huvudbonad. Flen har även byggt pergolas över sandlådor och samtliga förskolor har solsegel.¹⁴³ Därtill har flera förskolor och skolor i Flen och Strängnäs tillgång till skuggpartier¹⁴⁴¹⁴⁵. Katrineholms kommun tar skugga i beaktande vid förändring av utemiljön. Katrineholms kommun förordnar pergolalösningar när behov av skuggning identifierats. Dessutom har Katrineholm angett i

¹³⁸ Plan- och byggenheten Länsstyrelsen i Södermanlands län

¹³⁹ Enheten för samhällsskydd och beredskap, Länsstyrelsen i Södermanlands län

¹⁴⁰ Enheten för samhällsskydd och beredskap, Länsstyrelsen i Södermanlands län

¹⁴¹ Enheten för samhällsskydd och beredskap, Länsstyrelsen i Södermanlands län

¹⁴² Förvaltningschef, Barn- och utbildningsförvaltningen, Vingåkers kommun

¹⁴³ Lokalsamordnare, Barn-, utbildnings och kulturförvaltningen i Flens kommun

¹⁴⁴ Lokalsamordnare, Barn-, utbildnings och kulturförvaltningen i Flens kommun

¹⁴⁵ Verksamhetschef för grundskolan, Barn- och utbildningsnämnden, Strängnäs kommun

deras framtidsplan 2050 att i planer och projekt ska kommunen aktivt värna om och skapa skuggiga platser för att minska exponeringen av UV-strålar från solen.¹⁴⁶ Detta skyddar barnens känsliga hud mot UV-strålning. Exempel på styrmedel är Boverkets allmänna råd och vägledning.

- Katrineholms kommun bedriver bland annat uppföljningsarbete av inkomna radonmätningar från fastigheter i Katrineholms kommun. Därtill hanterar kommunen inkomna frågor om radon från kommuninvånare¹⁴⁷. Gnesta kommun har under året skickat ut information till flerbostadshus om radon och att de kan lämna in radonmätningar som är yngre än 10 år. Gnesta kommun informerar om boendemiljö för villaägare och fritidshusägare.¹⁴⁸ Oxelösund informerar om tidigare radonmätningar i fastigheter och hur invånarna kan gå till väga för att mäta radon.¹⁴⁹ Strängnäs kommun efterfrågar senaste radonresultat och vid behov startar tillsynsärenden.¹⁵⁰ Eskilstunas kommun och Flens kommun informerar om radon, samt utöver tillsyn över fastighetsägarnas radonarbete.¹⁵¹ Eskilstuna kommun fokuserar bland annat på att se till att radonmätningar och eventuella åtgärder görs i flerbostadshus som finns i högriskområden.¹⁵² Exempel på styrmedel är strålskyddslag, föreskrifter och vägledning.

Tillstånd och bedömning för Säker strålmiljö – Länsstyrelsen i Södermanlands län

Miljömålet Säker strålmiljö bedöms inte på regional nivå. På nationell nivå bedöms utvecklingen i miljön för Säker strålmiljö negativ. Nationellt bedöms målet vara nära att nås med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder. Två av fyra preciseringar bedöms kunna nås.

Analys utifrån preciseringarna

Strålskyddsprinciper

Regeringens precisering innebär att individens exponering för skadlig

¹⁴⁶ Skolchef, Bildnings- och arbetsmarknadsförvaltningen, Katrineholms kommun

¹⁴⁷ Miljöinspektör, Samhällsbyggnadsförvaltningen, Katrineholms kommun

¹⁴⁸ Miljöinspektör, Samhällsbyggnadsförvaltningen, Gnesta kommun

¹⁴⁹ Miljöinspektör, Miljös- och samhällsbyggnadsförvaltningen, Oxelösunds kommun

¹⁵⁰ Miljöinspektör, Miljöenheten, Strängnäs kommun

¹⁵¹ Miljöinspektör, Samhällsbyggnadsnämnden, Flens kommun, Miljöinspektör, Samhällsbyggnadsförvaltningen, Eskilstuna kommun

¹⁵² Miljöinspektör, Samhällsbyggnadsförvaltningen, Eskilstuna kommun

strålning ska begränsas så långt det är rimligt möjligt.¹⁵³ I dagsläget bedöms läget i Södermanlands län som acceptabelt. De reaktorer som varit i drift på anläggningen i Studsvik är nu stängda och avvecklade. Strålsäkerhetsmyndighetens strålsäkerhetsvärdering 2018–2021 visar att strålsäkerheten på Studsvik Nuclear AB inte är hotad på kort sikt.¹⁵⁴ Beredskapen för att hantera en kärnteknisk olycka i länet bedöms som god i förhållande till riskbilden.

Bedömningen att målet kan nås till 2030 framstår som realistisk, men det kräver fortsatt uppföljning av stråldoser till både allmänhet och personal.¹⁵⁵

Radioaktiva ämnen

Preciseringen handlar om att utsläppen av radioaktiva ämnen ska begränsas så att människor och ekosystem skyddas.¹⁵⁶ Mätningar visar att halterna i Södermanlands län är mycket låga¹⁵⁷, vilket indikerar att nuvarande kontrollsystem fungerar väl. Däremot saknas tillräckligt underlag för att bedöma radonexponeringen i befolkningen, vilket utgör en svaghet. Eftersom radon orsakar omkring 500 lungcancerfall per år i Sverige¹⁵⁸ är det ett betydande folkhälsoproblem, och bristande kartläggning kan innebära att risker underskattas lokalt.

Det är positivt att Naturvårdsverket inte ser joniserande strålning som ett hälso- eller miljöproblem¹⁵⁹, men detta bygger på kontinuerliga mätningar och uppdaterad statistik. För att nå miljömålet behövs inte bara fortsatt låga utsläpp, utan också stärka kunskapen om radon och dess spridning, samt information till hushåll om mätning och åtgärder. Sverige behöver även arbeta fram en hållbar lösning för omhändertagande av radioaktivt avfall från andra verksamhetsutövare än kärnkraftverken.¹⁶⁰

Ultraviolett strålning

Preciseringen anger att antalet av hudcancer orsakade av ultraviolett strålning (UV-strålning) ska vara lägre än år 2000.¹⁶¹ Statistiken visar dock motsatsen. Antalet fall har mer än fördubblats sedan dess, även om

¹⁵³ [Preciseringar för Säker strålmiljö på Strålsäkerhetsmyndighetens webbplats](#)

¹⁵⁴ [I sin helhet strålsäker verksamhet på Studsvik Nuclear AB på Strålsäkerhetsmyndighetens webbplats](#)

¹⁵⁵ [Utmaningar för Säker strålmiljö på Strålsäkerhetsmyndigheten webbplats](#)

¹⁵⁶ [Preciseringar för Säker strålmiljö på Strålsäkerhetsmyndighetens webbplats](#)

¹⁵⁷ RadGIS som förvaltas av Strålsäkerhetsmyndigheten

¹⁵⁸ [Radioaktiva ämnen – lungcancer orsakad av radon på Strålsäkerhetsmyndighetens webbplats](#)

¹⁵⁹ [Årlig uppföljning av Sveriges nationella miljömål 2024 på Naturvårdsverkets webbplats s. 107](#)

¹⁶⁰ [Radioaktiva ämnen – omhändertagande av icke kärntekniskt avfall på Strålsäkerhetsmyndighetens webbplats](#)

¹⁶¹ [Preciseringar för Säker strålmiljö på Strålsäkerhetsmyndighetens hemsida](#)

ökningen nu sker i långsammare takt. Det tyder på att hittills vidtagna åtgärder inte varit tillräckliga för att förändra människors beteende i grunden. I Södermanland ses liknande mönster som på nationell nivå¹⁶². Hudcancer är vanligare hos män, vilket kan kopplas till skillnader i beteende och skyddsvanor.

Trots en hög generell kunskap om risker med UV-strålning visar undersökning att fler svenskar bränner sig i solen och att användningen av solskydd bland föräldrar, särskilt män, har minskat. Detta pekar på att problemet inte främst ligger i brist på information, utan snarare i attityder och sociala normer kring solbränna och utseende. En oroväckande utveckling är att yngre generationer i allt större utsträckning använder UV-index för att maximera sin solexponering, snarare än att skydda sig.¹⁶³ Det visar att informationsinsatser behöver kompletteras med beteendeförändrade åtgärder, exempelvis skolbaserade program och samarbete med resebranschen kring solsäkerhet vid utlandsresor. Kommuner har också tillsynsansvar över solarieverksamheter och gör vissa åtgärder för att minska exponeringen på skolgårdar, men deras effekt på beteendeförändring i befolkningen är begränsad.

Sammanfattningsvis bedöms utvecklingen som oroandets trots pågående insatser. Målet om UV-relaterad hudcancer kommer sannolikt inte att uppnås till 2030.¹⁶⁴

Elektromagnetiska fält

Preciseringen anger att exponering för elektromagnetiska fält i arbetslivet och i övriga miljön ska vara så låg att människors hälsa och biologisk mångfald inte påverkas negativt.¹⁶⁵ Länsstyrelsen i Södermanlands län bedömer läget som acceptabelt, vilket stöds av Strålsäkerhetsmyndighetens rapporter som visar att exponering i Sverige generellt ligger långt under referensvärdena.¹⁶⁶

Mätresultaten tyder på att det finns en väl fungerande kontroll- och tillsynsstruktur, där både kommuner och länsstyrelse bidrar. Samtidigt finns utmaningar kopplade till teknikutvecklingen. Även om nuvarande nivåer är låga finns behov av fortsatt forskning kring långtidseffekter och kumulativ exponering.

Sammanfattningsvis bedöms miljömålet vara möjligt att uppfyllas inom detta område, förutsatt att kontrollen bibehålls och att nya teknologier

¹⁶² [Antal nya cancerfall i Södermanlands län på Sveriges miljömåls webbplats](#)

¹⁶³ [Kairos Futures rapport om Sveriges solvanor 2023 s. 2](#)

¹⁶⁴ [Utmaningar för Säker strålmiljö på Strålsäkerhetsmyndighetens webbplats](#)

¹⁶⁵ [Preciseringar för Säker strålmiljö på Strålsäkerhetsmyndighetens webbplats](#)

¹⁶⁶ [Exponeringstrender för radiovågor i allmän miljö – indikator för preciseringen Elektromagnetiska fält på Strålsäkerhetsmyndighetens webbplats](#)

hanteras med omsorg.

Miljöarbetets utveckling

Strålsäkerheten är godtagbar på flera områden. Antalet fall av hudcancer har dock ökat under lång tid. Minskad exponering för UV-strålning är avgörande för att minska antalet hudcancerfall. Det kräver en förändrad livsstil och nya attityder kring utseende och solning. Även om exponeringen för UV-strålning skulle minska, kommer antalet cancerfall att öka en period, eftersom det kan ta decennier för hudcancer att utvecklas. Ytterligare åtgärder behövs även göras för att nå preciseringen radioaktiva ämnen. Sverige behöver även arbeta fram en hållbar lösning för omhändertagande av radioaktivt avfall från andra verksamhetsutövare än kärnkraftverken.

Behov av förändrad styrning

Det är inte möjligt att nå preciseringen gällande UV-strålning med idag beslutade eller planerade styrmedel. För att vända utvecklingen krävs även ett fortsatt arbete hur det icke kärntekniska radioaktiva avfall som genereras inom bland annat sjukvård och forskning ska omhändertas och slutförvaras.

Ingen övergödning Södermanlands län

Sammanfattning för Ingen övergödning – Södermanland

Övergödningen är ett allvarligt miljöproblem i länet och starkt kopplad till jordbruks- och avloppsfrågor. Utsläppen har minskat de senaste decennierna och åtgärdsarbete pågår. Åtgärder krävs för att återföra näringsämnen till produktiv mark och att minska förluster till vatten från jord- och skogsbruk, avlopp, dagvatten och trafik.

Utveckling i miljön och målbedömning för Ingen övergödning – Södermanland

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEUTRAL
- Nås miljökvalitetsmålet till 2030? NEJ

Åtgärdsarbete för Ingen övergödning - Södermanland

Åtgärder på regional nivå - myndigheter

- Länsstyrelsen i Södermanlands län har fram till oktober 2025 beviljat LOVA-bidrag¹⁶⁷ (lokala vattenvårdsprojekt) till 7 nya projekt som ska minska övergödningen. Sedan tidigare pågår 9 fleråriga projekt. Bidrag har tilldelats projekt för att bland annat följa upp anlagda våtmarker, strukturkalka jordbruksmark, ta bort näringsrika sediment och genomföra reduktionsfiske i näringsrika sjöar¹⁶⁸. Åtgärderna genomförs av länets kommuner och ideella sammanslutningar.
- Länsstyrelsen i Södermanlands län har genom provning och tillsyn av de miljöfarliga verksamheter som har utsläpp av näringsämnen fortsatt verka för minskade utsläpp. Påverkan på en vattenförekomst, status och möjligheterna att uppnå miljö kvalitetsnormerna uppmärksammas särskilt inom provningen¹⁶⁹.
- Länsstyrelsen i Södermanlands län arbetar med tillsynsvägledning till kommunerna gällande enskilda avlopp¹⁷⁰.
- Länsstyrelsen i Södermanlands län har genomfört vattenkemiska undersökningar i sjöar för att få en tydligare bild av övergödningssituationen i länet¹⁷¹.
- Den strategiska planen för EU:s jordbrukspolitik 2023–2027 (SP) innebär möjligheter för lantbrukare att söka ersättning för bland annat strukturkalkning, fosfordammar och anläggning av våtmarker i Södermanlands län. Greppa Näringen arbetar med en strategi 2023–2027 som fokuserar på att underlätta för lantbrukare att minska sin miljöpåverkan genom att fortbilda rådgivare om bland annat växt näringsförluster, klimatpåverkan och biologisk mångfald¹⁷². Under året har 61 rådgivningar genomförts¹⁷³. Länsstyrelsen i Södermanlands län driver projekt för att kunna erbjuda rådgivning och kompetensutveckling för att öka lantbrukets och hästnäringens hållbarhet¹⁷⁴.
- Greppa Näringen i Södermanlands län fokuserar speciellt på att samverka med kommuner och organisationer för att lantbrukare och

¹⁶⁷ [LOVA - Lokala vattenvårdsprojekt - Anslag, bidrag och utlysningar](#)

¹⁶⁸ [Projektkatalogen för LOVA-bidrag](#)

¹⁶⁹ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Miljöskydds enheten, Halsius 2025

¹⁷⁰ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Miljöskydds enheten, Halsius 2025

¹⁷¹ [Regionalt miljöövervakningsprogram för Södermanlands län 2021-2026](#)

¹⁷² [Handlingsplan för klimatanpassning](#)

¹⁷³ [Greppa - Greppa](#)

¹⁷⁴ [Strategi för Greppa Näringen 2023 - 2027](#)

markägare ska få information och rådgivning om åtgärder som täckdikning, underhåll av diken och våtmarker för att minska fosforförluster från åkermark¹⁷⁵. Markavvattningsanläggningar kan också behöva anpassas för att klara klimatförändringar, påverkan från bebyggelse och infrastruktur och för att negativ påverkan på vattenmiljön ska minska.

- Länsstyrelsen i Södermanland har informerat på webinarier om kväveklivet som är ett nytt nationellt investeringsstöd via Jordbruksverket. Budgeten för stödet är 100 miljoner kronor per år under 2025, 2026 och 2027. Syftet med stödet är att minska Sveriges utsläpp av ammoniak från jordbruk, men också att bidra till ett mer effektivt utnyttjande av kväve¹⁷⁶.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Inom ramen för Lokala vattenvårdsprojekt, LOVA, har medel beviljats för att fortsätta med borttagning av näringsrikt sediment i Öljaren, så kallad lågflödesmuddring under 2024–2026. Projektet påbörjades under tiden för LIFE IP Rich Waters¹⁷⁷ och drivs av Katrineholms kommun¹⁷⁸.
- Eskilstuna och Strängnäs kommuner har anställt åtgärdssamordnare med hjälp av LOVA medel som ska underlätta genomförande av åtgärder för minskad näringsbelastning till Mälaren¹⁷⁹.
- Blåmusselodling i Trosa kommun, Södermanland. Syftet är undersöka hur återcirkulering av närsalter kan ske på bästa sätt och om det blir någon miljöpåverkan av musselodling. Projektet delfinansieras med hjälp av Havs- och vattenmyndigheten samt lokala vattenvårdsprojekt, LOVA och projektmedlemmar. Projektet ska slutredovisas under 2025¹⁸⁰.
- Gnesta kommun har anordnat fältvandringar för lantbrukare gällande vattenvårdsåtgärder i landskapet, tagit fram ett åtgärdsprogram för vatten i kommunen och genomfört ett testfiske i Frösjön¹⁸¹.
- Nyköpings kommun har observerat klarare vatten nedströms åtgärdade våtmarker och fosfordammar. Förbättringen antas bero på uppbromsat vattenflöde och ökat näringsupptag i växtlighet efter de genomförda åtgärderna. Minskad transport av partiklar innebär minskad transport av fosfor till Östersjön¹⁸².

¹⁷⁵ [Rådgivningsmoduler - Greppa](#)

¹⁷⁶ [Investeringsstöd Kväveklivet - Jordbruksverket.se](#)

¹⁷⁷ [Hemsida- LIFE IP Rich Waters](#)

¹⁷⁸ [Lågflödesmuddring i Öljaren | Katrineholms kommun](#)

¹⁷⁹ [Projektkatalogen för LOVA-bidrag](#)

¹⁸⁰ [Projektkatalogen för LOVA-bidrag](#)

¹⁸¹ Platina, diarienummer 501-6695-2025

¹⁸² Platina, diarienummer 501-6695-2025

Åtgärder inom näringslivet

- Inom den strategiska planen som Länsstyrelsen i Södermanlands län ansvarar för söker lantbrukare miljöersättningar för minskat kväveläckage. Inom ersättningen för kolinlagring och minskat kväveläckage finns tre typer av åtgärder som ges stöd: fånggröda och mellangröda, samt vårbearbetning.
- 2024 har 8 våtmarker (totalt 24,61 hektar) blivit färdiganlagda i Södermanlands län. 6 av dessa våtmarker på totalt 19,38 hektar har anlagts med Investeringsstöd för vattenvårdsåtgärd. Övriga 2 våtmarker är anlagda med annan finansiering.
- Miljörådgivningen till lantbrukare och hästhållare i Södermanlands län sker utifrån en individuell rådgivningsplan av upphandlade rådgivare. Det leder ofta till praktiska åtgärder för att minska övergödningen. 2024 utfördes ca 61 rådgivningar inom "Greppa Näringen" i Södermanland län. Utöver rådgivning arrangeras kurser och fältvandringar mm.
- Kunskapsföreningen för mark och miljö i Sverige har beviljats LOVA bidrag för fältförsök och utveckling av metoden för strukturkalkning av lerjordar i Södermanland¹⁸³.
- Sportfiskarna har fått LOVA medel för att följa upp näringsretention i anlagda våtmarker och övervaka rovfisk samt genomföra åtgärdskartering i Svärtaåns avrinningsområde i Södermanland¹⁸⁴.

Övriga åtgärder

- Hjälmarens vattenvårdsförbund har fått LOVA medel för åtgärdsamordning runt Tandlaån i Eskilstuna kommun, i Södermanlands län i ett projekt som pågår till och med 2025¹⁸⁵. Projektet främjar åtgärder för näringsretention och biotopvård.
- Nyköpingsåarnas Vattenvårdsförbund driver bland annat projektet "Vattenvårdsplaner - från Gård till Å" som syftar till att lokalisera riskområden för fosforförluster i landskapet och tillsammans med markägare inom tre delavrinningsområden hitta rätt åtgärd på rätt plats. Liksom det tidigare arbetet inom LEVA så kan markägarna få stöd i såväl anmälan- och tillståndprocesser som i att ansöka om stöd för genomförande av åtgärder. Projektet finansieras av EU och Jordbruksverket. Nyköpingsåarnas Vattenvårdsförbund arbetar även med våtmarksrådgivning där rådgivningsdelen finansieras via LONA i Södermanland¹⁸⁶.

¹⁸³ [Projektkatalogen för LOVA-bidrag](#)

¹⁸⁴ [Projektkatalogen för LOVA-bidrag](#)

¹⁸⁵ [Projektkatalogen för LOVA-bidrag](#)

¹⁸⁶ [Nyköpingsåarnas vattenvårdsförbund -Från Gård till Å](#)

- SMOFF (Skunderns Miljö och Fiske Förening) i Södermanland, har beviljats LOVA medel för utredning av nuläge och förslag på åtgärder i sjön Skundern¹⁸⁷. Sjön lider av intern gödning och tidigare genomförda åtgärder behöver kompletteras.

Tillstånd och bedömning för Ingen övergödning – Södermanlands län

I Södermanland kan inte miljömålet nås med hjälp av befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder till 2030. Riktningen för miljöns utveckling är neutral. För att stärka arbetet är det regionala samarbetet av största vikt.

Bedömning av preciseringar

Precisering till miljö kvalitetsmål	Bedömning (ja, nära, nej)
Påverkan på havet	
Påverkan på landmiljön	
Tillstånd i sjöar, vattendrag, kustvatten och grundvatten	

Analys utifrån preciseringarna

Påverkan på havet

Transport av näringsämnen är en naturlig process, men genom ökad tillförsel från bland annat avlopp, industrier, jord- och skogsbruk orsakar förflyttningen av näringsämnen stora problem med övergödning¹⁸⁸. Tillgången på näring medför återkommande algblomningar som i förlängningen innebär syrebrist och till slut orsakar så kallade döda bottenar.

Hårdgjorda ytor ökar på grund av infrastruktursatsningar, samhällsexpansion, köpcenter med mera. Dessa kan inte ta hand om nederbörden och ökar hastigheten i vattendrag nedströms drastiskt. Ofta krävs därför en dialog med till exempel kommun och Trafikverket om ansvar och åtgärder. På gårdsnivå är fungerande dränering av

¹⁸⁷ [Projektkatalogen för LOVA-bidrag](#)

¹⁸⁸ [Havet.nu | Nyheter, forskning och fakta om havet](#)

åkermarken också en fråga om klimatanpassning¹⁸⁹.

En slutsats från flera studier är att det både behövs åtgärder som minskar övergödningen och åtgärder som kan öka mängden rovfisk och minska förekomsten av småfisk i kustekosystemen. Att stärka rovfiskbestånden skulle därför kunna motverka problem med för mycket trådalger. Länsstyrelsen i Södermanland har sedan april 2021 fiskefredat tre områden utmed Södermanlands kust för att stärka rovfiskbestånden och flera områden finns på förslag preliminärt. Ett antal gäddfabriker har genom olika aktörer etablerats med samma syfte.

Påverkan på landmiljön

Det årliga kvävenedfallet till barrskog i Södermanlands län har för år 2022 beräknats till mellan 4,10 och 4,81 kg/ha vilket är en liten ökning jämfört med de två föregående åren, men fortfarande under den kritiska gränsen på 5 kg/ha.

Utsläpp av ammoniak och kväveoxider, samt nedfall av kväve bidrar till övergödning av skog och mark. Kvävenedfallet till granskog i Södermanlands län har sedan 2001 varierat mellan 4 kg/hektar/år upp till 11 kg/hektar/år. Nederbörds mängden påverkar storleken på nedfallet. Den kritiska belastningen för övergödande kväve till gran- och tallskog är 5 kg/hektar/år. En trendanalys för 2016–2021 visar att kvävenedfallet är ca 5 kg/hektar/år. Överskridande kan leda till att markvegetationen i skogarnas ekosystem påverkas. Det innebär också en ökad risk för läckage av nitrat till bäck-, sjö- och grundvatten.

Jordbruksverkets stöd för en effektiv stallgödselhantering är en viktig del av arbetet med att minska kväveutsläppen från jordbruket¹⁹⁰.

Tillstånd -sjöar, vattendrag, kust- och grundvatten

Senaste klassningen visar att ca 70 % av länets sjöar och vattendrag är övergödda. Ca 40 % av länets kustvatten har dålig ekologisk status för totalfosfor. För totalkväve visar resultatet måttlig status för ca 70%¹⁹¹. Huruvida kvävehalterna i grundvattnet är förhöjda är oklart.

Miljöarbetets utveckling

Bland de insatser som har bidragit till att nå målet sedan senaste fördjupade uppföljningen kan några stycken särskilt nämnas: Greppa näringen genomför ett långsiktigt rådgivningsarbete och åtgärdssamordnare finansierade via LOVA ökar takten på fysiska åtgärder i landskapet.

¹⁸⁹ [Täckdikning för bättre skörd och miljö. Jordbruksverket](#)

¹⁹⁰ [Investeringsstöd Kväveklivet - Jordbruksverket.se](#)

¹⁹¹ [VISS -vatteninformationssystem Sverige](#)

Precisionsodling och GPS teknik i kombination med markkartering har utvecklats och kommer att bli allt viktigare för att planera och genomföra gödsling, kalkning och strukturkalkning så effektivt som möjligt¹⁹².

Behov av förändrad styrning

För att effektivt kunna bedriva åtgärdsarbete krävs långsiktig och säkrad finansiering, vilket i nuläget till stor del saknas. I många fall utgörs åtgärdsarbetet av långa processer som sträcker sig över flera år. Utan en säkrad långsiktig finansiering finns risk att potentiellt åtgärdsarbete inte initieras, eftersom det är osäkert om det kommer att finnas medel till att färdigställa arbetet. Länsstyrelsen i Södermanlands län bedömer att LOVA är ett effektivt styrmedel för att åstadkomma förändring och konkreta resultat, men finansieringen räcker inte till de åtgärder som behöver genomföras.

Där kommuner bedriver vattenvårdande lokala projekt märks åtgärderna mot övergödningen. Fortsatta åtgärder behövs för att minska utsläppen av näringsämnen från jordbruk¹⁹³ och hårdgjorda ytor, avloppsanläggningar och trafik. Det är viktigt att näring kommer in i ett kretslopp samtidigt som förluster till ytvatten minskar. Diffust läckage som finns lagrade i bottensediment (interngödning) och mark behöver uppmärksammas.^{194, 195}

För att minska utsläpp av kväveoxider krävs fortsatta åtgärder inom transportsektorn, industri och internationell sjöfart¹⁹⁶. För att minska ammoniakutsläpp är en förbättrad gödselhantering den viktigaste åtgärden¹⁹⁷.

Ett förändrat klimat kan komma att ändra nederbördsmonster vilket kan leda till större läckage av näringsämnen¹⁹⁸. Återställning av meandrande vattendrag och våtmarker som kan fungera som buffertar vid höga flöden är åtgärder som bör prioriteras. Det behövs samordning mellan berörda myndigheter i klimatfrågan och information om behovet av åtgärder.

¹⁹² [Rekommendation för gödsling och kalkning 2025, Jordbruksverket](#)

¹⁹³ [Åtgärder för minskade växtnäringsförluster från jordbruket.](#)

¹⁹⁴ [Övergödning och läckage av växtnäring - Jordbruksverket.se](#)

¹⁹⁵ [SLU: Program Övergödning](#)

¹⁹⁶ [Kväveoxider, utsläpp till luft](#)

¹⁹⁷ [Ammoniak, utsläpp till luft](#)

¹⁹⁸ [Sjöar och vattendrag i varmare klimat – SMHI](#)

Särskilda frågor Ingen övergödning – Södermanland

Hur är miljötillståndet i länet för preciseringen Tillstånd i sjöar, vattendrag, kustvatten och grundvatten?

Störst problem med övergödning finns i mitten och östra delarna av Södermanlands län. De avrinningsområden som berörs mest är Svärtaåns-, Trosaåns- och delar av Nyköpingsåns avrinningsområden.

I en preliminär statusklassning genomförd 2025 så har 53% av sjöar och vattendrag sämre än god status för näringsämnen, 19% hög eller god status och 28% okänd status. Alla kustvattenförekomsterna hade sämre än god status för näringsämnen.

Levande sjöar och vattendrag Södermanlands län

Sammanfattning för Levande sjöar och vattendrag – Södermanlands län

Endast en femtedel av länets sjöar och vattendrag har god ekologisk status. Orsakerna är framför allt övergödning och fysisk påverkan. Åtgärdsprogrammet från Vattenmyndigheterna som beslutats av regeringen visar på ett stort behov av åtgärder som måste utföras av många olika aktörer. Takten i åtgärdsarbetet måste öka.

Utveckling i miljön och målbedömning för Levande sjöar och vattendrag – Södermanlands län

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEUTRAL
- Nås miljö kvalitetsmålet till 2030? NEJ

Åtgärdsarbete för Levande sjöar och vattendrag- Södermanlands län

Åtgärder på regional nivå - myndigheter

- Länsstyrelsen i Södermanlands län arbetar för att tillståndspliktig verksamhet och aktiviteter som utförs i länet inte påverkar sötvattensorganismer och dess miljöer negativt. Målet är att genom tillsyn och uppföljning av egenkontroll se till att god ekologisk status uppnås och att miljöbalkens syfte efterlevs¹⁹⁹. Sedan januari 2019 har Sverige nya vattenrättsliga regler som kräver omprövning av dammar med elproduktion som inte har miljövillkor enligt miljöbalken²⁰⁰. Tre avrinningsområden i Södermanlands län; Kilaån, Nyköpingsån och Trosaån, har prövningsår mellan 2022 och 2025.
- Länsstyrelsen i Södermanlands län har bekämpat sjögull i Ricksjön i Gnesta kommun. Syftet är utrotning då växten bildar täta mattor som tränger undan och hindrar all annan typ av växtlighet. Då inget solljus når ner till botten minskar aktiviteten i sedimenten vilket också kan leda till sämre vattenkvalitet. Detta har finansierats av 1:11 anslaget från Havs och Vattenmyndigheten. Växten har bekämpats med handplockning två gånger under 2025, vår och sensommar. Efter sista tillfället hade ca hälften av beståndet plockats men uppföljning får visa på effekten²⁰¹.
- Länsstyrelsen i Södermanlands län har startat ett uppföljningsprojekt med telemetristudier av Mal i Båven för att se effekten av tidigare utförda biotopvårdande åtgärder²⁰².
- Länsstyrelsen i Södermanlands län har under 2025 arbetat på en ansökan om ett nytt akvatiskt LIFE projekt²⁰³ tillsammans med Länsstyrelsen i Västmanland, som skulle kunna öka åtgärdstakten för arter och habitat i vatten.
- Länsstyrelsen i Södermanlands län har under hösten 2025 genomfört en informationskampanj om invasiva arter för att höja medvetandet om vilka arter det gäller och vilka problem de kan medföra om de sprids i svensk natur²⁰⁴.
- I det tvärssektoriella samarbetet kring kulturmiljöer har de externa kontaktytorna i första hand riktats mot verksamhetsutövare för vattenkraft, kommuner och intresseorganisationer såsom

¹⁹⁹ Åtgärdsprogram för vatten 2022-2027 Norra Östersjöns vattendistrikt

²⁰⁰ Nationella planen (NAP) - Nationell plan för omprövning av vattenkraft

²⁰¹ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Naturskyddsenheten, Wännman 2025

²⁰² Länsstyrelsen i Södermanlands län, Naturskyddsenheten, Gustavsson 2025

²⁰³ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Naturskyddsenheten, Gustavsson 2025

²⁰⁴ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Naturskyddsenheten, Wännman 2025

vattenvårdsförbund och Sportfiskarna men också enskilda fastighetsägare. Samarbetet såväl internt som externt syftar till att öka kunskapen om kulturmiljön och dess känslighet i samband med vattenvårdande åtgärder. Länsstyrelsen i Södermanlands län ser det som betydelsefullt att man i de senare processerna tidigt belyser samspelet mellan olika intresseområden för att i så stor utsträckning som möjligt bevara värdefulla kulturhistoriska miljöer och dess komponenter samtidigt som andra intressen ges utrymme²⁰⁵.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Projekt sjögull i Mälaren drivs av kommunerna i samråd med Länsstyrelserna i Södermanland och Västmanlands län. Målet är att utrota sjögull i Mälaren genom att lägga ut flytdukar, plocka för hand och med dykare. Detta finansierades i år med LOVA medel²⁰⁶. Totalt bekämpas sjögull på ca 30 platser runt om i västra Mälaren och upp i Arbogaån. Bestånden minskar långsamt och genom sjögulldöden under 2023 har beståndet minskat drastiskt. Forskning pågår för att förstå vad det var som hände²⁰⁷.
- Kommunernas arbete i Södermanland med tillsyn av små avlopp och jordbruk för att minska utsläpp av närsalter till vattendrag och sjöar fortsätter²⁰⁸.
- Eskilstuna kommun har påbörjat ett försök med bubbelbarriär i Eskilstunaån för att kunna samla in plast och annat lättare skräp. Kommunen vill också undersöka om det kan bidra till minskad spridning av främmande arter. Projektet är LOVA (Lokala vattenvårdsprojekt) finansierat och pågår mellan 2025 och 2027. Metoden kan minska spridning av plastskräp och mikroplaster²⁰⁹.
- Trosa kommun avlägsnar lermassor från en sträcka i Trosaån där rasmassor från ett skred 1997 täckte en fin lekbotten. Syftet är både att minska näringsläckaget från lermassorna och att restaurera lekbotten. Projektet är LOVA finansierat och pågår mellan 2024 och 2027. Kommunen har tidigare öppnat upp flera vandringshinder, och tillgång till bra lekbottnar är positivt för uppvandrande fisk²¹⁰.
- Gnesta kommun har beviljats LOVA bidrag för ett lokalt åtgärdsprogram för delar av Trosaåns avrinningsområde i Gnesta

²⁰⁵ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Kulturmiljöenheten, Pettersson 2025

²⁰⁶ [Projektkatalogen för LOVA-bidrag](#)

²⁰⁷ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Naturskydds-enheten, Wännman 2025

²⁰⁸ Länsstyrelsen i Södermanlands län, enheten för Miljöskydd, Halsius 2025

²⁰⁹ [Projektkatalogen för LOVA-bidrag](#)

²¹⁰ [Projektkatalogen för LOVA-bidrag](#)

kommun (2025–2026). Åtgärdsprogrammet ska ta fram förslag på åtgärder framför allt mot övergödning²¹¹.

- Trosa kommun har förbättrat Trosaåns konnektivitet genom att tre fiskpassager har byggts under 2025²¹².

Åtgärder inom näringslivet

- LOVA medel har beviljats för flera projekt. Åtgärdssamordnare finns nu hos Strängnäs kommun, Hjälmarens vattenvårdsförbund och Nyköpingsåarnas vattenvårdsförbund. Katrineholms kommun har samordnat ett reduktionsfiske i Stensjön, och flera andra projekt som fosfordammar, strukturkalkning, restaurering av vattendrag och åtgärder runt ridskolor har genomförts²¹³.

Övriga åtgärder

- Sportfiskarna har flera pågående projekt som finansieras av LOVA bidrag. I Närke i Närkevarn och i Räcksta å vid Åkers styckebruk pågår projekt som ska öka konnektiviteten. Båda projekten inväntar nu tillståndsprövning enligt kulturmiljölagen²¹⁴.
- Sportfiskarna arbetar också med inventering av tjockskalig målarmussla i Kilaåns biflöden (2024–2028) och uppföljning av anlagda våtmarker och miljöövervakning av rovfisk (2025–2028) finansierat av LOVA bidrag²¹⁵.
- Sportfiskarna har påbörjat en åtgärdskartering i Svärtaåns avrinningsområde finansierat av LOVA bidrag²¹⁶. Området har en hög näringsbelastning, och åtgärdsbanken ska underlätta åtgärder för konnektivitet, och vattenhushållning. Anläggande av våtmarker och svämplan kan också ha en positiv inverkan på näringsläckage.

Tillstånd och bedömning för Levande sjöar och vattendrag – Södermanland

Bedömningen är att målet inte är möjligt att nå till 2030 med idag beslutade styrmedel. Flera åtgärder genomförs och inom delar av målet går det åt rätt håll. Det är fortfarande långt kvar och inom andra delar av målet är utvecklingen fortfarande neutral. För att nå målet behöver även miljö kvalitetsmålen Ingen övergödning och Giftfri miljö uppnås.

²¹¹ Projektkatalogen för LOVA-bidrag

²¹² Svar från Trosa kommun inför miljömålsuppföljningen. Diarienummer: 501-6695-2025

²¹³ Projektkatalogen för LOVA-bidrag

²¹⁴ Projektkatalogen för LOVA-bidrag

²¹⁵ Projektkatalogen för LOVA-bidrag

²¹⁶ Projektkatalogen för LOVA-bidrag

Bedömning av preciseringar

Precisering till miljö kvalitetsmål	Bedömning (ja, nära, nej)
God ekologisk och kemisk status	Nej
Ytvattentäckers kvalitet	Nära
Främmande arter och genotyper	Nej
Bevarade natur- och kulturmiljövärden	Nej
Friluftsliv	Nej

Analys utifrån preciseringarna

God ekologisk och kemisk status

I nuläget har endast en femtedel av länets sjöar och vattendrag god ekologisk status. Det är framför allt övergödning och fysisk påverkan såsom vandringshinder, samt rensning och rätning av vattendrag som påverkar den ekologiska statusen negativt²¹⁷. Skapande av fria vandringsvägar och återställande av ekologiska flöden är betydelsefulla för den gröna infrastrukturen i vatten, och en förutsättning för att uppnå god ekologisk status. När det gäller kemisk status bedöms samtliga Sveriges sjöar och vattendrag ha värden för kvicksilver och PBDE (polybromerade difenyletrar) som är över gränsvärden, och får alltså dålig kemisk status. I den senaste statusklassningen har det funnits för få mätningar av särskilt förorenande ämnen för att göra en statusklassning för dessa ämnen. Om klimatet ändras så att det blir både längre perioder av torka, större vattenmängder på kort tid och mildare vintrar kommer det också att påverka möjligheten att nå God ekologisk och kemisk status²¹⁸.

Ytvattentäckers kvalitet

För att skydda kvaliteten på det råvatten som försörjer Södermanlands läns vattentäckter måste arbetet med att inrätta och revidera vattenskyddsområden fortsätta. Framtagande av en regional

²¹⁷ VISS- Vatteninformationssystem Sverige

²¹⁸ Klimat effekter i sjöar och vattendrag – SMHI

vattenförsörjningsplan för hela Södermanlands län pågår och kommer inom kort att skickas ut på remiss till länets kommuner. Planen kommer att bidra med ökad kunskap om sjöar och vattendrag som är viktiga för länets framtida dricksvattenförsörjning²¹⁹.

Främmande arter och genotyper

Sjögull är en främmande växt som bildar en tät matta av blad på vattenytan. Arten har en negativ påverkan på den biologiska mångfalden genom att skugga ut andra arter. Den bidrar även till övergödning då den återinför näringsämnen från sedimenten, samt att den påverkar friluftslivet genom att framkomligheten med båt begränsas. Under 2022 beviljades medel från HaV (Havs och Vattenmyndigheten) för att testa och utveckla flytdukar som bekämpningsmetod. Projektet pågår till 2027. Ett område i Mälaren är också avstängt sedan augusti 2022 för båttrafik för att minska spridningen av arten²²⁰.

Bevarade natur- och kulturmiljövärden

Få sjöar och vattendrag är skyddade som naturreservat för sina limniska värden. I flera reservat ingår vatten men utan utpekade limniska värden, föreskrifter eller skötselplan. Det finns idag endast fyra reservat i länet, Vretaån, Ramundsbäck, Magsjöberget och Marvikarna med syfte att bevara sötvattensmiljöer. Det finns flera sötvattensområden som omfattas av riksintresse för kulturmiljövården, exempelvis Kiladalen, Nyköpingsåns dalgång och Trosaåns dalgång.²²¹

Friluftsliv

Trenden är negativ för värnandet av strandmiljöer i såväl inlandet som vid havet, med gradvis ökad exploatering. Länsstyrelsen har en viktig roll för att värna strandskyddet. Det görs dels genom vägledning för kommunerna avseende särskilda skäl för upphävande av strandskydd, dels genom att Länsstyrelsen i Södermanlands län granskar och överprövar kommunernas beslut i strandskyddsärenden²²².

Länsstyrelsen i Södermanlands län deltar i föreningen Hjälmarsamarbetet²²³. Föreningen driver en gemensam strategi för hållbar utveckling av sjön och dess omgivningar, med fokus på ekologisk och kemisk status, samordnade insatser inom rekreation, besöksnäring och landsbygdsutveckling.

Miljöarbetets utveckling

Sedan 2021 har den viktigaste finansieringsformen för åtgärder i sjöar

²¹⁹ Länsstyrelsen i Södermanlands län, enheten för Vatten, miljö och klimat, Bird 2025

²²⁰ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Naturskyddsenheten, Wännman 2025

²²¹ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Kulturmiljöenheten, Pettersson 2025

²²² Länsstyrelsen i Södermanlands län, Naturskyddsenheten

²²³ [Föreningen Hjälmarsamarbetet, verksamhetsplan 2025](#)

och vattendrag varit LOVA bidrag²²⁴. Även LONA våtmark²²⁵, fiskevårdsmedel²²⁶ och projektlistan²²⁷ har använts för att genomföra åtgärder i Södermanland. Att åtgärdssamordnare nu finns i flera av länets kommuner har bidragit till en ökning av ansökningar till LOVA och LONA stöden. Regeringsuppdragen gällande Åtgärdssamordning²²⁸ och Restaureringsförordningen²²⁹ som startats upp under slutet av 2024 och 2025 kan också ha en positiv effekt på det framtida åtgärdsgenomförandet.

Behov av förändrad styrning

Effekterna av fysisk påverkan, övergödning och miljögifter på Södermanlands vattenmiljöer är omfattande och det krävs stora resurser för att åtgärda miljöproblemen.

Finansiering gällande värnandet av kulturmiljöer behöver stärkas för att fortsatt minska målkonflikter och särskilt i förhållande till andra samhällsintressen såsom vattenkraft.

Grundvatten av god kvalitet Södermanlands län

Sammanfattning för Grundvatten av god kvalitet– Södermanland

Grundvattentäkter i Södermanlands län har överlag god dricksvattenkvalitet men det förekommer enstaka täkter med föroreningar i råvattnet. En bättre kunskap om grundvattnets kvalitet och kvantitet behövs. Vattentäkter som idag saknar skydd och grundvattenmagasin som är viktiga för framtida vattenförsörjning behöver skyddas och äldre beslut om vattenskyddsområden behöver ses över och revideras för att uppfylla aktuell lagstiftning.

²²⁴ Projektkatalogen för LOVA-bidrag

²²⁵ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Enheten för vatten, miljö och klimat, sammanställning av beviljade LONA bidrag i Södermanlands län, Andersson 2025

²²⁶ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Naturvårdsenheten, Gustavsson 2025

²²⁷ Platina, diarienummer 537-8733-2024

²²⁸ Platina, diarienummer 537-8973-2024

²²⁹ Platina, diarienummer 537-9482-2024

Utveckling i miljön och målbedömning för Grundvatten av god kvalitet – Södermanland

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEUTRAL
- Nås miljö kvalitetsmålet till 2030? NEJ?

Åtgärdsarbete för Grundvatten av god kvalitet– Södermanland

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen i Södermanlands län har under det senaste året fortsatt samarbetet tillsammans med kommunerna för inrättandet av nya samt revidering av äldre vattenskyddsområden som följer gammal lagstiftning, bland annat genom regelbundna tillsynsvägledningsmöten²³⁰.
- Länsstyrelsen i Södermanlands län har under det senaste året fortsatt tillse att miljö kvalitetsnormer för grundvatten följs, genom yttranden vid granskning av detaljplaner och i tillståndsprocessen för verksamheter med grundvattenpåverkan, såsom i samråd gällande Ostlänken med sakkunskap kring grundvatten, dricksvatten och vattenskyddsområden²³¹.
- Länsstyrelsen i Södermanlands län har ca 4 digitala frågeforumsträffar per år med kommunerna, där deltagarna har möjlighet att diskutera och byta erfarenheter med varandra. Dessutom har länsstyrelsen årliga avstämningsmöten med kommunernas VA ansvariga samt miljökontoren för tillsynsvägledning av verksamheter med bland annat grundvattenpåverkan²³².
- Inom ramen för den lokala naturvårdssatsningen (LONA) administrerar Länsstyrelsen bidrag för våtmarksåtgärder som bland annat kan främja grundvattenstatus. Under 2025 har 2 projekt som bedöms ha stor påverkan på grundvatten fått bidrag via LONA²³³.

²³⁰ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Enheten för vatten, miljö och klimat, information från möten mellan länsstyrelsen och kommuner i Södermanlands län, 2025

²³¹ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Enheten för vatten, miljö och klimat, Elfgrén 2025

²³² Länsstyrelsen i Södermanlands län, Enheten för vatten, miljö och klimat, information från möten mellan länsstyrelsen och kommuner i Södermanlands län, 2025

²³³ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Enheten för vatten, miljö och klimat, sammanställning av beviljade LONA bidrag i Södermanlands län, Andersson 2025

- Länsstyrelsen i Södermanlands län förmedlar statliga bidragsmedel för sanering och utredning av förorenade områden. Utredningarna utgör delsteg inför en framtida sanering som i sin tur bidrar till minskad spridning av förorenade ämnen till grundvattnet, vilket bidrar till Sveriges miljömål 'Giftfri miljö', som syftar till att minimera människors och miljöns exponering för skadliga kemikalier. Läs mer under uppföljningen av Giftfri miljö i Södermanlands län
- Länsstyrelsen Södermanland har under 2025 genomfört inventering och provtagning av 13 grundvattenförekomster, och analyserat grundvattenparametrar och PFAS²³⁴.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Katrineholms kommun har arbetat med källspårning av PFAS i vattendragen som rinner till sjön Näsnaren. Det är ett steg i arbetet med att minska risken att PFAS sprider sig till grundvattnet²³⁵.
- Revidering av föreskrifter pågår för 16 vattenskyddsområden för kommunala vattentäkter i Södermanlands län. Arbetet pågår även med framtagande av föreskrifter för bildande av några helt nya vattenskyddsområden i länet²³⁶. Länsstyrelsen kommer att vara beslutande myndighet för de vattenskyddsområden som korsar flera kommun- eller länsgränser.
- Länsstyrelsen i Södermanlands län har under 2025 fått in två ansökningar om vattenskyddsområden från kommunerna. Den ena ansökan är en revidering av ett befintligt område för skydd av både grund- och ytvatten och berör två län samt tre kommuner. Det andra är ett helt nytt område för skydd av ytvattnet och berör två kommuner²³⁷.
- Tre av Södermanlands kommuner har aktuella vattenplaner: Eskilstuna²³⁸, Strängnäs²³⁹, och Flen²⁴⁰.
- Alla kommuner i Södermanlands län har antingen beslutat eller är nära att besluta om vattentjänstplaner:
- Strängnäs kommun har en vattentjänstplan fr.o.m. 2024²⁴¹.
- Trosa kommun har en vattentjänstplan fr.o.m. 2023²⁴².

²³⁴ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Enheten för Vatten, miljö och klimat, Edelsvärd 2025

²³⁵ [Källspårning PFAS | Katrineholms kommun](#)

²³⁶ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Enheten för vatten, miljö och klimat, information från möten mellan länsstyrelsen och kommuner i Södermanlands län, 2025

²³⁷ Platina Diarienummer 513-5309-2025, samt 53-5308-2025

²³⁸ [Vattenplan för Eskilstuna kommun på Eskilstuna kommuns webbplats](#)

²³⁹ [Vattenplan för Strängnäs kommun.pdf](#)

²⁴⁰ [Vattenplan för Flens kommun.pdf](#)

²⁴¹ [Vattentjänstplan för Strängnäs Kommun](#)

²⁴² [Vattentjänstplan för Trosa kommun](#)

- Oxelösund har en vattentjänstplan fr.o.m. 2023²⁴³.
- Katrineholms kommun har en vattentjänstplan fr.o.m. 2024²⁴⁴.
- Vingåkers kommun har en vattentjänstplan fr.o.m. 2024²⁴⁵.
- Eskilstuna kommun har en vattentjänstplan fr.o.m. 2025²⁴⁶.
- Flens kommun har en vattentjänstplan fr.o.m. 2025²⁴⁷.
- Nyköpings kommun och Gnesta kommun är i slutskedet av att ta fram sina vattentjänstplaner.
- Regionen har de senaste åren med avslut 2025 anlagt våtmarker i Nynäs naturreservat för att gynna biologisk mångfald, näringsretention och ökad grundvattenbildning^{248, 249}.

Åtgärder inom näringslivet

- Trafikverket har i Ostlänkenprojektet arbetat med sanering av PFAS i spårområdet vid Skavsta flygplats. Det har minskat risken för spridning av PFAS till enskilda brunnar i området²⁵⁰.

Tillstånd och bedömning för Grundvatten av god kvalitet – Södermanland

Miljö kvalitetsmålet bedöms inte möjligt att uppnå till 2030 i Södermanlands län med idag beslutade styrmedel. En mer heltäckande övervakning av grundvattnet samt fortsatt finansiering framåt är nödvändigt för att kunna driva på arbetet. Kunskapsbristen och den långa omsättningstiden för grundvattnet gör att Länsstyrelsen bedömer att utvecklingen för målet är neutral trots att en stor del av det vi känner till om grundvattnet visar på god kvalitet.

Generellt sett bedöms kvaliteten på grundvatten som god i länet. Det finns dock problem med förorenat grundvatten på sina håll. Eftersom omsättningstiden är lång och sanering är en dyr och tidsödande process kommer dessa problem finnas kvar under lång tid. Det finns även en risk att förorenade områden och pågående verksamheter fortsätter att förorena grundvattnet.

²⁴³ [Vattentjänstplan Oxelösund 2023-2035](#)

²⁴⁴ [Vattentjänstplan för Katrineholms kommun](#)

²⁴⁵ [Vattentjänstplan för Vingåkers kommun](#)

²⁴⁶ [Vattentjänstplan Eskilstuna kommun](#)

²⁴⁷ [Vattentjänstplan för Flens kommun.pdf](#)

²⁴⁸ [Våtmarker i Nynäs naturreservat - Region Sörmlands webbplats](#)

²⁴⁹ [Våtmarker i Nynäs naturreservat | SVT Nyheter](#)

²⁵⁰ Länsstyrelsen i Södermanlands län, enheten för vatten, miljö och klimat, Eriksson 2025

Bedömning av preciseringar

Precisering till miljökvalitetsmål	Bedömning (ja, nära, nej)
Grundvattnets kvalitet	Nej
God kemisk grundvattenstatus	Nej
God kvantitativ grundvattenstatus	Nej

Analys utifrån preciseringarna

Grundvattnets kvalitet

I länet finns 174 grundvattenförekomster som ingår i vattenförvaltningen enligt EU:s ramdirektiv för vatten²⁵¹. Av dessa har under statusklassningen 2019 en förekomst bedömts ha otillfredsställande kemisk status men 135 förekomster bedöms vara i risk att god kemisk status inte uppnås 2027²⁵² och anses alltså vara utsatt för en eller flera betydande påverkansfaktorer. Tillgången på data över grundvattenkvalitet är dock mycket begränsad och ger i dagsläget inte tillräckligt underlag för en fullständig statusbedömning av vattenkvaliteten i Södermanlands läns grundvattenförekomster.

Endast 20 procent av de kommunala vattentäkterna i Södermanlands län har fullgott skydd.²⁵³ Några vattentäkter saknar skydd och majoriteten av vattentäkterna har äldre vattenskyddsområden som inte följer aktuell lagstiftning. Däremot så pågår det, för över hälften av vattentäkterna, åtgärder för revidering av föreskrifter för att följa aktuell lagstiftning, samt för inrättande av vattenskyddsområde. De större enskilda vattentäkterna i Södermanland är nästintill alla grundvattentäkter. Av dessa saknar ca 40 procent vattenskydd och resterande har vattenskydd som är i behov av översyn och revidering²⁵⁴.

God kemisk grundvattenstatus

De stora grundvattentäkterna i Södermanlands län har god dricksvattenkvalitet, samtidigt finns förhöjda halter av föroreningar inom

²⁵¹ [Vattenförvaltningsförordning \(2004:660\) | Sveriges riksdags webbplats](#)

²⁵² [VISS -Vatteninformationssystem Sverige](#)

²⁵³ Vattentäktsarkivet -SGU

²⁵⁴ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Enheten för vatten, miljö och klimat, information från möten mellan länsstyrelsen och kommuner i Södermanlands län, 2025

ett antal grundvattenförekomster.²⁵⁵ Ungefär 80 procent av de kommunala vattentäkterna i Södermanlands län är grundvattentäkter.

God kvantitativ grundvattenstatus

Tillgången på grundvatten i länet bedöms vara god, men Södermanlands län har haft en mycket utmanande situation med låga grundvattennivåer även i nationell jämförelse de senaste åren. Grundvattennivåerna i stora magasin ligger sedan flera år under de normala för årstiden och i små magasin har varierat från mycket under det normala till normala för årstiden²⁵⁶. Det kan göras en koppling mellan låga grundvattennivåer och klimatförändringar, där tidpunkten för nederbörd under året påverkar hur stor grundvattenbildningen blir²⁵⁷.

Två förekomster bedömdes i statusklassningen 2019 att vara i risk för att inte uppnå god kvantitativ status 2027. Men liksom för grundvattnets kvalitet är tillgången på data om grundvattenkvantitet mycket begränsad och ger i dagsläget inte tillräckligt underlag för en fullständig statusbedömning i länets grundvattenförekomster.

Miljöarbetets utveckling

Under de senaste åren har kommunerna arbetat med vattenplaner, vattenförsörjningsplaner och sina vattenskyddsområden. Det är ett arbete som tar lång tid, men det är positivt att arbetet fortsätter framåt.

Grundvattenperspektivet behöver fortsatt lyftas i arbetet med förorenade områden och i tillsynsärenden. Identifieringen av förorenade områden och saneringen av dem bör öka för att minska risken för spridning till grundvattnet.

Behov av förändrad styrning

I SGU:s rapport från juni 2021 bedöms den operativa miljöövervakningen avseende grundvatten i Södermanlands län, liksom i hela Sverige, var otillräcklig²⁵⁸. I Södermanlands län uppfylls inte behovet av kvalitetsövervakning i 130 förekomster och av kvantitetsövervakning i 7 förekomster. Den främsta anledningen bedöms vara för få provtagningsstationer. Behovet av samordning kring övervakningsdata är stort och behöver koordineras av flera aktörer. Ekonomiska styrmedel har bidragit till en positiv utveckling genom förstärkt skydd av grundvattentäkter, regional vattenförsörjningsplanering och kommunala dricksvattenåtgärder. Styrmedel har även möjliggjort utökad arbete med

²⁵⁵ [VISS -Vatteninformationssystem Sverige](#)

²⁵⁶ [Information om tidigare grundvattennivåer på SGU:s webbplats](#)

²⁵⁷ [Grundvatten och förändrat klimat SGU](#)

²⁵⁸ [Sveriges miljöövervakning av grundvatten år 2020 – Kartläggning av länsvisa behov och brister](#)

planering av grundvattenövervakning. Trots detta finns ett fortsatt stort behov av ekonomiska styrmedel för att fortsätta arbetet. Den kontinuerliga och långsiktiga övervakningen behöver stärkas, påbörjade åtgärder för att säkra ett långsiktigt skydd av viktiga grundvattentäkter behöver slutföras, planeringsunderlag slutföras och arbetet med att tillse att miljö kvalitetsnormer för grundvatten följs behöver fortlöpa.

Det krävs fortsatta ekonomiska styrmedel för att fullfölja åtgärderna för vattenskydd, planeringsunderlag och utökat arbete med grundvattenövervakning för att upprätthålla den positiva riktningen.

Hav i balans samt levande kust och skärgård Södermanlands län

Sammanfattning för Hav i balans samt levande kust och skärgård – Södermanlands län

Miljömålet kommer inte att nås till 2030 i Södermanlands län med befintliga åtgärder, styrmedel och strategiska planer. Södermanland har goda ekologiska grundförutsättningar, genom ett divers utbud av lämpliga habitat och bra konnektivitet. Länsstyrelsen har arbetat med frågor som marint områdesskydd och restaurering av kustmiljöer. Trots det kan inga positiva trender utläsas. Mänsklig påverkan, tillsammans med klimatförändringar sätter stor press på havet. Framtagande av en ekosystembaserad havsförvaltning är ett första steg mot ett friskare hav.

Utveckling i miljön och målbedömning för Hav i balans samt levande kust och skärgård – Södermanlands län

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEUTRAL
- Nås miljö kvalitetsmålet till 2030? NEJ

Åtgärdsarbete för Hav i balans samt levande kust och skärgård – Södermanlands län

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen i Södermanlands län har bidragit till utveckling av en ny uppföljningsmetod av grunda havsvikar inom Projekt Marin fjärranalys. Syfte är bland annat att utveckla en fjärranalysmetod och applikation för nationell övervakning av grunda habitat genom drönarbilder. Projektet finansieras av Havs- och vattenmyndigheten. Länsstyrelsen i Södermanlands län har utfört drönarflygningar och fältinventeringar av bottenvegetation i sex vikar. Resultaten från 2018-2022 finns som opublicerad rapport (Thomasdatter m.fl.), men 2023 och 2024 är ännu inte klara.²⁵⁹
- Länsstyrelsen i Södermanlands län har under 2025 samordnat RMÖ delprogrammet Kustfisk – bestånd på Askö tillsammans med SLU. Syftet med övervakningen är att kartlägga tillståndet för fisksamhället, spegla naturliga variationer, samt se förändringar som indikerar storskalig miljöpåverkan. Programmet finansieras av Havs- och vattenmyndigheten. Totalt undersöks 38 stationer i Asköfjärden. Rapport från fisket 2024 finns publicerad i Aqua notes^{260, 261}
- Länsstyrelsen i Södermanlands län har sedan 2023 genomfört GDP Akustisk övervakning av tumlare, Östersjöpopulationen inom RMÖ. Syftet är bl.a. nya data om artens detektionsfrekvens i Östersjön. Ökad kunskap förväntas om säsongsmässig förekomst av tumlare för underlag till uppföljning av miljömålen. Programmet finansieras med 1:2 anslaget. Under 2025 har två nya stationer placerats ut. Data levereras till Länsstyrelsen i Stockholms län för analys. Inskickade data är ännu ej analyserad, förväntad leverans under 2026.²⁶²
- Länsstyrelsen i Södermanlands län samordnade under 2025 RMÖ Sedimentlevande makrofauna i kust och hav. Avtalet gäller 10 lokaler i Kråk/Dragsviksfjärden. Data levereras till SHARK. Provtagning utförs av Stockholms universitet och undersöker övergödning och syrebrist i kustzonen. Finansieringen sker via regional miljöövervakning.²⁶³

²⁵⁹ Svanberg (2025). Personlig kommentar. Naturavdelningen, Länsstyrelsen i Södermanlands län.

²⁶⁰ Åkerlund C (2025). Resultat från övervakningen av kustfisk : Asköfjärden (Egentliga Östersjön) 2005-2024. Aqua notes 2025:14. Uppsala: Institutionen för akvatiska resurser.

²⁶¹ Wännman (2025). Personlig kommentar. Naturavdelningen, Länsstyrelsen i Södermanlands län.

²⁶² Petersson (2025). Personlig kommentar. Naturavdelningen, Länsstyrelsen i Södermanlands län.

²⁶³ Karlsson Elfgrén (2025). Personlig kommentar. Miljöavdelningen, Länsstyrelsen i

- Länsstyrelsen i Södermanlands län samordnade under 2025 RMÖ Hydrografi, kemi och plankton i havet. Provtagning och analys utförs av Stockholms universitet, samordnas av Svealandskustens VVF och redovisas dels hos datavärd (SMHI) och genom vattenvårdsförbundets årsrapport. Finansiering sker via RMÖ medel och medel från vattenförvaltningen (1:11 HaV).²⁶⁴
- Länsstyrelsen i Södermanlands län har ansökt om ytterligare tre områden för fiskfredning på Krampö, Ringsö och Sanda-holme naturreservat. Arbetet har utförts i samarbete med markägare med syfte att skydda viktiga områden för fiskrekrytering. Åtgärden finansieras av fiskevårdsmedel och handläggs av Havs- och vattenmyndigheten.²⁶⁵
- Länsstyrelsen i Södermanland har utfört våtmarksrestaurering i Katsmaren inom Askö naturreservat. Syftet att återskapa utdikade våtmarksmiljöer och på så vis fördröja vattnets väg genom landskapet för minskad näringsbelastning i det marina närområdet. Åtgärden finansieras av Naturvårdsverket med riktade medel för restaurering av våtmarker i skyddade områden.²⁶⁶
- Länsstyrelsen i Södermanlands län har under 2025 fortsatt reduktionsfiska den invasiva arten svartmunnad smörbult. Syftet är att samla in data samt reducera populationen lokalt till fördel för rekrytering av rovfiske. Åtgärden finansieras av Havs- och vattenmyndigheten genom 1:11 anslaget. Rapport från åtgärden under 2023-2024 finns publicerad på Länsstyrelsens web.²⁶⁷
- Länsstyrelsen i Södermanlands län utför årligen fornvårdande åtgärder på lämningar efter fiskeläge från järnålder på Högskär/Högsten i Oxelösunds skärgård. Det innebär röjning av vegetation för att underlätta för besökare. Även fornlämningar under vattnet i form av vrak och fast installationer finns i länet. Endast en del är registrerade i Kulturmiljöregistret.²⁶⁸
- Länsstyrelsen i Södermanland har, med Havs- och vattenmyndigheten, Nyköpings kommun och markägare, under 2025 satt ut sälskrämmor i Nyköpingsviken och ytterligare sälskrämmor planeras sättas ut under 2026 i Ringsöviken. Sälskrämmorna fungerar

Södermanlands län

²⁶⁴ Karlsson Elfgrén (2025). Personlig kommentar. Miljöavdelningen, Länsstyrelsen i Södermanlands län

²⁶⁵ Nilsson (2025). Personlig kommentar. Landsbyggsavdelningen, Länsstyrelsen i Södermanlands län.

²⁶⁶ Gustavsson (2025). Personlig kommentar. Naturavdelningen, Länsstyrelsen i Södermanlands län.

²⁶⁷ Wännman (2025). Personlig kommentar. Naturavdelningen, Länsstyrelsen i Södermanlands län.

²⁶⁸ Pettersson (2025). Personlig kommentar. Samhällsbyggnadsavdelningen, Länsstyrelsen i Södermanlands län.

som barriär för att hindra sälpredation i två av länets viktigaste rovfiskområden. Åtgärderna finansieras av viltskademedel och fiskevårdsmedel.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Trosa kommun i Södermanland: Har tillsammans med Sportfiskarna och Nynäs naturbruk utfört våtmarksprojekt vilket i förlängningen gynnar havsmiljön med minskad näringsbelastning. Bygger en överföringsledning till Himmerfjärdsverket som avsevärt kommer minska näringsbelastningen lokalt genom bättre reningskapacitet vilket gör att vattnet när det når recipient blir renare och mindre näringsrikt än det som släpps idag.²⁶⁹

Eskilstuna kommun i Södermanland: Tillsyn kring båtbottnfärger och båttvätt för att ta bort biocider pågår. Oklart hur många miljöstationer finns för att ta hand om båtbottentvätt vid kommunens hamnar. Bubbelbarriär-projekt pågår för att samla upp plast i Eskilstunaån, förhoppningen är att få barriären på plats 2026 och där med minska belastningen ut i havet.²⁷⁰

- Oxelösunds kommun i Södermanland: Utför inventering av oljeavskiljare, tillsyn av strandskydd i grunda havsvikar, alla c-verksamheter samt av slamspridning vid jordbruk. Det sker även anläggande av våtmarker. Detta för att minska belastningen till havet.²⁷¹
- Nyköpings kommun i Södermanland: Utfört uppföljning av reproduktion av rovfisk i en våtmark i Standstuvikens naturreservat. Startat två LONA-finansierade projekt med syfte att identifiera och projektera flera kustnära våtmarker i syfte att minska näringsläckage och öka fiskproduktion. Säkerställande av omhändertagande av skräp vid hamn/stränder. Båttvätt för fritidsbåtar för att minska mängden båtbottnfärger. Nyköping vatten jobbar för att förbättra reningsprocesserna i reningsverken.²⁷²

Åtgärder inom näringslivet

- Inom det storskaliga restaureringsprojektet ReCod – utsättning av småtorsk i Östersjön, har det mellan 2021 - 2024 utplanterats torsk yngel i Tvären, Nyköpings kommun med syfte att stärka beståndet genom utsättning av torsk yngel. Från 2025 finansieras och genomförs ReCod av BalticWaters, SLU och Sörmlands Sparbank. Effekten borde visa sig på bl.a. ökad predation på storspigg och den

²⁶⁹ Redovisning från Trosa kommun. Elin van Dooren (2025), kommunekolog

²⁷⁰ Redovisning från Eskilstuna kommun. Marina Yngvesson (2025), utvecklare

²⁷¹ Redovisning från Oxelösunds kommun. Anneli Alfredsson (2025), miljöstrateg

²⁷² Redovisning från Nyköpings kommun. Maria Brantö (2025), miljöstrateg

invasiva arten svartmunnad smörbult.²⁷³ Efter 2024 har inga nya utsättningar gjorts och än så länge har inga resultat analyserats men både RMÖ kustfisk på Askö och Studsviks provfiske har visats positiva med torskfångster i storleken 17-20 cm.²⁷⁴

Tillstånd och bedömning för Hav i balans samt en levande kust och skärgård – Södermanlands län

Miljömålet kommer inte att nås till 2030 i Södermanlands län med befintliga styrmedel och åtgärder. Effekterna av den påverkan som redan har skett kommer att finnas kvar och det går inte att se en tydlig förbättring för utvecklingen i miljön. Den positiva utvecklingen med ökat skydd av havsmiljön motverkas av ökad exploatering, introduktion av invasiva främmande arter samt fortsatt låg rekrytering av kustnära fisk. Sju av åtta bedömda preciseringar uppvisar en neutral trend som kan bero på både att ingen tydlig förändring går att utläsas, och att det inte funnits möjlighet att utreda på grund av otillräckliga resurser. Den sista preciseringen, *Främmande arter och genotyper*, har tilldelats en negativ trendpil med hänvisning till etablering och spridning av nya arter i länet samt avsaknad av tillräckliga resurser för inventering och bekämpning under de senaste åren.

Bedömning av preciseringar

Precisering till miljökvalitetsmål	Bedömning (ja, nära, nej)
God miljöstatus	
God ekologisk och kemisk status	
Grunda kustnära miljöer	
Gynnsam bevarandestatus och genetisk variation	Redovisas inte
Hotade arter och återställda livsmiljöer	

²⁷³ Projekt ReCod, webbplats: <https://recod.balticwaters.org>

²⁷⁴ Ellen Schagerström (2025). Personlig kommentar. Projektledare vid Baltic Waters - Projekt ReCod.

Främmande arter och genotyper	
Bevarade natur- och kulturmiljövärden	
Kulturlämningar under vatten	
Friluftsliv och buller	

Analys utifrån preciseringarna

Södermanland har goda ekologiska grundförutsättningar, genom ett diverst utbud av lämpliga habitat och bra konnektivitet, för att uppfylla flera av preciseringarna som exempelvis *Gunda kustnära miljöer* och *Hotade arter och livsmiljöer*. Trots det bedöms samtliga preciseringar att inte uppnås till 2030. De effekter av den påverkan som redan har skett är resultatet av en ohållbar och kortsiktig förvaltning av havet och dess resurser och det går inte att se en tydlig förbättring för utvecklingen av miljön. För att nå miljömålet krävs bättre näringsretention på land och då minskade utsläpp i ett redan övergött Östersjön, en stark rekrytering av fisk under flera år samt metoder för att förhindra och bekämpa invasiva främmande arter, för att nämna några.

Den globala uppvärmningen och klimatförändringarna har stor påverkan på haven och inte minst Östersjön som är ett litet hav och därför kan påverkas ännu mer. Exempelvis ger högre temperaturer ökad algblomning som driver på spridningen av syrefria bottenar. Högre yttemperaturer ger också mer extremväder med skyfall, vilket kan leda till ökad näringstillförsel från land. Åtgärder för att minska näringstillförseln är våtmarker och stoppad bebyggelse nära kust och vattendrag.

Havet är centralt i många ekologiska och biologiska processer. Ett framtagande av en ekosystembaserad havsförvaltning där det tas ett centralt och samlat grepp om de problem som vi står inför är ett första steg. Det krävs att åtgärder görs på alla nivåer inom de biotiska- och abiotiska systemen då de påverkar varandra, både positivt och negativt.

God miljöstatus

För variablerna kväve, fosfor och klorofyll visar den samlade datan från Sveriges miljöövervakning ingen signifikant trend i Södermanland.²⁷⁵ Av de drygt 25 mätstationerna har övervägande andel statusklassning som

²⁷⁵ Sveriges vattmiljö, webbplats <https://sverigesvattenmiljo.se/>

måttlig.²⁷⁶

God ekologisk och kemisk status

Efter senaste klassningen under 2025 uppnår ingen av Södermanlands läns kustvattenförekomster hög eller god ekologisk status; 59% uppnår måttlig status och resterande otillfredsställande status. För kemisk status uppnår inga kustvattenförekomster i länet god status eftersom halterna av kvicksilver och polybromerade difenyletrar (PBDE) ligger över gränsvärdena i hela Södermanland. Om man bortser från dessa ämnen, uppnår 28% av kustvattenförekomsterna god kemisk status. Under år 2025 pågår det en ny statusklassning av kustvatten och som ska vara klart till år 2027 och publiceras i en ny version av VISS.²⁷⁷

Grunda kustnära miljöer

Södermanland besitter höga naturvärden av vegetation och musslor samt hög biologisk mångfald²⁷⁸ vilket troligtvis möjliggörs av den stora variationen av bottentyper och substrat samt kustens långa och omfattande bergsryggar under ytan som skapar habitat för många arttyper.

Enligt Sveriges Lantbruksuniversitets (SLU) fiskbarometer²⁷⁹ klassas de flesta större kustnära fiskarter, såsom gädda, abborre och gös, i Södermanlands län som "mycket sannolikt inte inom biologiskt säkra gränser i Egentliga Östersjön (ICES-delområde 22-29)". Pågående arbete med fiskfredning i viktiga grunda vikar hoppas kunna förbättra rekrytering av kustnära fisk. Södermanlands kust och hav, som en del av Östersjön, upplever liknande problematik med fiskbestånden som övriga berörda län. Det pågående storskaliga fisket är en stor anledning till de minskande bestånden och utan åtgärder där ses det som en svår uppgift att få återhämtade kustnära fiskbestånd enbart genom lokala åtgärder så som fredning av lekvikar.

Hotade arter och återställda livsmiljöer

I Södermanland hanteras flera ÅGP-arter genom övervakning och biotopvård samt främjandet av konnektivitet. Arbetet per art fördelas på vartannat eller vart tredje år då det inte finns medel att hantera alla arter varje år.

Programmet för havsörn är avslutat och en ökning av beståndet kan tydligt märkas ute i skärgården²⁸⁰, flera områden har fortsatt fågelskydd

²⁷⁶ Vatteninformationssystem Sverige, webbplats <https://viss.lansstyrelsen.se/>

²⁷⁷ Vatteninformationssystem Sverige, webbplats <https://viss.lansstyrelsen.se/>

²⁷⁸ Länsstyrelsen i Södermanlands län (2022). Marina naturvärden i Södermanlands län. Nyköping, Oxelösund och Nävekvärn 2020-2021.

²⁷⁹ Statens lantbruksuniversitet - Fiskbarometern, webbplats <https://fiskbarometern.se/>

²⁸⁰ Fåglarna i Sverige: antal och förekomst. / Ottosson, Ulf; Wirdheim, Anders; Elmberg, Johan et al.

specifikt för arten.

I länet finns fina lokaler med både ålgräs²⁸¹ och ragsträfs²⁸². Nya inventeringar behövs för att kunna bedöma dagens status och eventuella trender.

Främmande arter och genotyper

Den invasiva främmande arten svartmunnad smörbult (*Neogobius melanostomus*) övervakas genom det årliga kustprovfisket inom den regionala miljöövervakningen i Södermanland. Arten påträffades första gången 2018 och fram till 2024 har variationen i antalet individer under samtliga år sett ut som följande: 2, 12, 28, 398, 244, 179 och 102. Högsta antalet fångades under 2022 och sedan dess har siffran sjunkit²⁸³. Provfiske har även utförts 2025, men data har ännu inte levererats. Länsstyrelsen i Södermanlands län har sedan 2023 utfört ett reduktionsfiske mot svartmunnad smörbult där dubbla ålryssjor använts. Detta är ett bättre redskap för målarten och där har antalet fångade individer mellan 2023 - 2025 sett ut som följande: 781, 392 och 1053. En treårig tidslinje är inte tillräckliga data för att dra några långtgående slutsatser men siffrorna indikerar inte för en nedgång av arten.

Under 2025 har flera fynd av kinesisk ullhandskrabba (*Eriocheir sinensis*) rapporterats i länet (rapporter i Artportalen). Alla dessa av fiskare utanför Oxelösund.²⁸⁴ Tidigare har fynd rapporterats i Mälaren men arten klarar även brackvattenmiljöer. Tidigare har det antagits att fynd i Mälaren kommit med barlastvatten och att den sedan utvecklats där för att sedan dö. Det är i nuläget inte troligt, men oklart om arten kan föröka sig i Sverige då äggen kräver högre salthalt för att utvecklas. Om de individer som rapporterats i Östersjön klarar av att föröka sig är inte känt.

Vandrarmusslan (*Dreissena polymorpha*) finns norr och söder om Södermanlands länsgränser och i sötvatten men det finns ännu inga bekräftade fynd inom länet i brackvattenmiljöer. Dock finns obekräftade fynd troligtvis av vandrarmussla där utlåtande inväntas från expert.²⁸⁵

2 red. Mörbylånga: Avium förlag AB, 2025. 312 s.

²⁸¹ Länsstyrelsen i Södermanlands län (2022). Åtgärdsplan för bevarande av ålgräsängar i Södermanlands län

²⁸² Länsstyrelsen i Södermanlands län (2021). Provfiske av två grunda havsvikar samt uppföljning av ragsträfsfynd i Södermanlands län.

²⁸³ Åkerlund C (2025). Resultat från övervakningen av kustfisk : Asköfjärden (Egentliga Östersjön) 2005-2024. Aqua notes 2025:14. Uppsala: Institutionen för akvatiska resurser

²⁸⁴ Wännman (2025). Personlig kommentar. Naturavdelningen, Länsstyrelsen i Södermanlands län.

²⁸⁵ Wännman (2025). Personlig kommentar. Naturavdelningen, Länsstyrelsen i Södermanlands län.

Bevarade natur- och kulturmiljövärden

Arbetet med att bevara och skydda värdefulla marina områden fortgår.²⁸⁶ Idag finns sju beslutade marina naturreservat (Askö, Hartsö, Horsvik, Kråmö, Strandstuviken, Tyvudden och Örstignäs) och 17 Natura 2000-områden som tillsammans skyddar mer än 10% av Södermanlands marina miljöer. Södermanland lever därmed upp till Agenda 2030s delmål (14:5) inom Hav och marina resurser om att skydda minst 10% av kust- och havsområden. För att åstadkomma ett representativt, sammanhängande och funktionellt nätverk av marina skyddade områden behövs en långsiktig finansiering och förvaltning.

Södermanland saknar kulturresevat och har ingen avsikt att bilda detta om inte särskilda ekonomiska medel tilldelas Länsstyrelsen i Södermanlands län.

Kulturlämningar under vatten

Södermanland har en begränsad kännedom och stora kunskapsluckor om vad som egentligen finns gällande kulturlämningar under vatten. Med de ekonomiska resurser och personal som finns att tillgå så är det inte möjligt att bevarandet blir fullgott.²⁸⁷

Friluftsliv och buller

Nationellt sett fortsätter den marina nedskräpningen att vara ett problem och skräp som plast och mikroplaster påverkar marina arter. Marint skräp skadar också människors upplevelser av naturen. Alla kommuner i Södermanland arbetar aktivt med att minska nedskräpningen till havet. Förutom att delta i skräpplockardagar, finns goda möjligheter för avfallssortering, septiktankstömning och båtbottentvätt i gästhamnar.

Miljöarbetets utveckling

De senaste åren har Länsstyrelsen i Södermanland arbetat med att stärka det marina områdesskyddet, inventerat kusten för att kartlägga marina naturvärden och statusen för undervattensvegetation, vilket är en förutsättning för att kunna arbeta vidare med frågan.

Länsstyrelsen i Södermanland samordnar och utför flertalet delprogram inom den Regionala miljöövervakningen som är viktiga underlag i det fortsatta arbetet mot en bättre miljöstatus.

I flertalet områden har det beslutats om fredning för fisk som en åtgärd

²⁸⁶ Länsstyrelserna (2021). Plan för marint områdesskydd i Egentliga Östersjön – regionala mål och prioriteringar.

²⁸⁷ Pettersson (2025). Personlig kommentar. Samhällsbyggnadsavdelningen, Länsstyrelsen i Södermanlands län.

för att stärka fiskrekryteringen.

Genomgående är att det behövs mer data och underlag för att förstå ekologisk och biologiska processer. Genom miljöövervakning gör länsstyrelsen sin del i arbetet men forskningsinsatser på insamlade data är viktig för att kunna komma framåt i arbetet.

Behov av förändrad styrning

De befintliga uppdrag och styrmedel som finns idag är inte tillräckliga. I vissa fall är det en fråga om finansiering, inte bara för åtgärder men också för inventering, metodutveckling och uppföljning. I andra fall finns örönmärkt finansiering, som med våtmarksmedel och marint områdesskydd, men inte personal för att utföra åtgärderna.

På lokal och regional nivå arbetar länsstyrelsen med åtgärder för att exempelvis stärka fiskebestånden medan den rekommenderade fiskekvoten fortsätter att överstigas vilket leder till ett ännu svagare fiskebestånd. För att kunna vända trenden av ett sjunkande fiske krävs drastiska åtgärder på nationell nivå.

Avslutningsvis vill länsstyrelsen lyfta behovet av långsiktig finansiering med tydlig riktning för att uppnå mål och effekter i arbetet med miljömålet.

Myllrande våtmarker Södermanlands län

Sammanfattning för Myllrande våtmarker – Södermanlands län

Flera våtmarker har de senaste åren, bland annat med stöd av regeringens våtmarkssatsning, restaurerats eller anlagts i Södermanlands län, främst inom skyddade områden. Behovet av åtgärder är fortsatt mycket stort, eftersom runt 90 procent av de naturliga våtmarkerna i länet är påverkade eller förstörda av historiska utdikningar. Det krävs många insatser för att behålla eller återskapa våtmarkernas funktioner.

Utveckling i miljön och målbedömning för Myllrande våtmarker – Södermanlands län

- Trenden för utvecklingen i miljön är POSITIV
- Nås miljö kvalitetsmålet till 2030? NEJ

Åtgärdsarbete för Myllrande våtmarker – Södermanlands län

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- I Södermanlands län samarbetar Nyköpingsåarnas Vattenvårdsförbund (NVVF) med Länsstyrelsen i Södermanland med åtgärdsprogrammen LV 03 Återskapa landskapets vattenbalans och LV 06 Återvätning med fokus på skogslandskapet, och har genom LONA-projektet Vattentätare haft många markägarkontakter, samt projekterat och genomfört åtgärder gällande bägge åtgärdsprogrammen. NVVF har tillsammans med Katrineholms, Flens, Oxelösunds, Nyköpings och Vingåkers kommuner gått vidare med ett antal våtmarksprojekt på kommunal mark. Våtmarker har anlagts i Katrineholm och planeras att anläggas i Oxelösund. Förstudier finns framtagna för våtmarker i både Flen och Vingåker. Inom LOVA projektet LEVA vidare 2023–2024 har NVVF påbörjat arbete för anläggning av fyra våtmarker varav två färdigställdes under hösten 2024 (1 Interreg-, 2 LONA- och 1 investeringsstödsfinansierade)²⁸⁸.
- Länsstyrelsen i Södermanland har arbetat med restaurering av våtmarker inom skyddade områden under 2025 med finansiering från följande källor: Naturvårdsverkets särskilda satsning för våtmarker i skyddade områden och åtgärdsprogram, LIFE RestoRED, Skötselanslag 1:3 samt Jordbruksverkets medel för att öka akvatisk biologisk mångfald. Samtliga områden är naturreservat, Natura 2000 eller båda delarna. Följande insatser har påbörjats eller genomförts i sammanlagt 32 områden under 2025:
Restaurering av igenvuxna kärrmiljöer eller mossar genom slätter och röjning av buskar och träd, restaurering av igenvuxna strandängar genom slätter av vass och röjning av buskar och träd, återskapande av våtmarker och återvätning av utdikad skogsmark

²⁸⁸ Nyköpingsåarnas Vattenvårdsförbund, verksamhetschef. Carlén (okt 2025). Återvätning med fokus på skogslandskapet.

samt projektering av framtida våtmarksrestaureringar.
Sammanlagt berörs ca. 170 ha.²⁸⁹

- Med stöd från EU:s Strategiska planen har 15 nya våtmarker om totalt 42,12 hektar ingått miljöersättningsåtagande i Södermanlands län under 2025. Av dessa har 4 på totalt 16,78 ha fått investeringsstöd från länsstyrelsen och Jordbruksverket för anläggande. 3 våtmarker på totalt 3,56 ha har anlagts med LONA-stöd. Vidare har 8 våtmarker på sammanlagt 21,78 ha anlagts eller restaurerats i privat regi²⁹⁰.
- I Södermanlands län ingår 16 områden med en totalareal av 1 150 ha i myrskyddsplanen. För 12 av dessa områden är skyddsåtgärderna helt klara. För Pilgöljan pågår arbete för blivande naturreservat (samma status som ifjol)²⁹¹.
- Länsstyrelsen i Södermanland har inom LIFE RestoRED som pågår mellan åren 2021 och 2027 arbetat med våtmarker både rikkärr (Pilgöljan 0,5 ha, Sjösakärren 0,5 ha; Lenellstorpskärret 0,3 ha och Bärstakärret 0,3 ha) och med igenvuxna strandängar (Stendörren 0,7 ha och Ringsö 0,4 ha), och strandängen vid i Skåraviken (1062 m stängsel). Arbetet har fortsatt i pågående projekt, inga nya projekt har tillkommit under 2025²⁹².
- I Södermanlands län har det inom Greppa Näringen under 2025 gjorts 3 rådgivningar inom våtmarksanläggning²⁹³.
- Skogsstyrelsens har under året arbetat med återvätning i Södermanlands län. Klimatåtgärden återvätning syftar till att avstanna nedbrytningen av torv i dikad torvmark och på så sätt bevara kolet i torven och mossen. Åtgärden skapar dessutom goda synergieffekter gällande natur- och miljövärden. Under 2025 har Skogsstyrelsens arbete med återvätning pågått med finansiering från Naturvårdsverket och har med olika markägare avtalat om återvätning på en areal om 20,6 hektar. Hittills har ett objekts diken lagts (pluggats) igen och ytterligare ett tiotal står på tur under vintern 2025–2026²⁹⁴.

²⁸⁹ Länsstyrelsen i Södermanland, Naturvårdsenheten. Gustavsson (sept 2025).

Åtgärdsprogram för hotade arter och akvatisk naturvård.

²⁹⁰ Länsstyrelsen i Södermanland, Enheten för Jordbrukarstöd. Tärning (okt 2025).

Våtmarkshandläggare inom Strategiska planen.

²⁹¹ Länsstyrelsen i Södermanland, Naturvårdsenheten. Lindqvist (okt 2025).

Reservatsförvaltare.

²⁹² Länsstyrelsen i Södermanland, Naturvårdsenheten. Roponen (sept 2025). LIFE

RestoRED.

²⁹³ Länsstyrelsen i Södermanland, Enheten för landsbygdsutveckling och vilt. Fredriksson (okt 2025). Handläggare landsbygdsutveckling.

²⁹⁴ Skogsstyrelsen, Sörmland-Örebros distrikt. Hellfeldt (okt 2025). Skogskonsulent.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- I Södermanlands län har inom LONA 8 nya projekt i kommunerna Eskilstuna, Strängnäs, Nyköping och Trosa som syftar till att anlägga våtmarker och 2 projekt i Nyköpings kommun som syftar till utredning inför åtgärder beviljats bidrag²⁹⁵.
- I Södermanlands län har LOVA-projekten gått enligt plan under 2025.
²⁹⁶

Åtgärder inom näringslivet

- Statens fastighetsverk har under 2025 åtgärdat ca 16 hektar i 7 objekt i Tullgarns naturvårdsområde inom Södermanlands län. Av dessa har 2–3 hektar återväts med fokus på biologisk mångfald. Under 2026 planeras en del skogsavverkningar att genomföras för att förbereda för nya återvätningsområden. Omkring 8 hektar förväntas kunna återvätas nästa år.
Två eller tre objekt på 5 hektar på Harpsund, samt ett objekt på Ådö i Båven på 2 hektar förväntas kunna genomföras under 2026.
Ett större objekt som inkluderar en sjöåterställning på 10–15 hektar på Tovetorp, är på samråd²⁹⁷.
- I Södermanlands län har Sveaskog under 2025 inte utfört någon återvätningsområde, men detaljplanerat för en våtmark inom Hedlandets naturreservat. Det har skett i samarbete med Sportfiskarna är Sveaskog i en inledande fas angående biotopvårdande vattenåtgärder i nedre delen av Kvarnån, Eskilstuna kommun²⁹⁸.

Tillstånd och målbedömning för Myllrande våtmarker – Södermanlands län

Miljömålet kan inte nås i Södermanlands län med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder. För att kunna närma sig miljömålet behöver åtgärder utföras där de gör mest nytta. Förutsättningen kräver ökad kunskap till exempel inom grön infrastruktur och landskapets varierande näringsbelastning, bra planeringsunderlag och fortsatt statliga stöd för anläggande av våtmarker. Utvecklingen är dock positiv vad gäller den del av miljömålet som handlar om anläggande av våtmarker tack vare våtmarkssatsningen LONA och våtmarker i

²⁹⁵ Länsstyrelsen i Södermanland, Enheten för vatten, miljö och klimat. Andersson (sept 2025). Våtmarkssamordnare.

²⁹⁶ Länsstyrelsen i Södermanland, Enheten för vatten, miljö och klimat. Keltler Mossberg (okt 2025). Enhetschef.

²⁹⁷ Statens fastighetsverk. Njunjes (okt 2025). Skogsvaktare Syd.

²⁹⁸ Sveaskog förvaltning AB. Jägeberg (okt 2025). Miljö- och naturvårdsspecialist.

skyddade områden som inleddes 2018. Andra bidragande faktorer till den positiva utvecklingen är: Miljöersättningen minskar inte för våtmarker kopplade till Landsbygdsprogrammet och Strategiska planen, markägare kan ta hjälp av NVVF, samt att arbetet med åtgärdsprogrammet för Södermanlands miljö är i gång.

Bedömning av preciseringar

Precisering till miljökvalitetsmål	Bedömning (ja, nära, nej)
Främmande arter och genotyper Främmande arter och genotyper hotar inte den biologiska mångfalden.	
Friluftsliv och buller Våtmarkernas värde för friluftsliv är värnade och bibehållna och påverkan från buller är minimerad.	Ingen säker bedömning kan göras
Bevarade natur- och kulturmiljövärden Våtmarkernas natur- och kulturvärden i ett landskapsperspektiv är bevarade och förutsättningarna finns för fortsatt bevarande och utveckling av värdena.	
Hotade arter och återställda livsmiljöer Hotade våtmarksarter har återhämtat sig och livsmiljöer har återställts.	

Analys utifrån preciseringarna

Främmande arter och genotyper

Den biologiska mångfalden riskerar att hotas. Exempelvis utgör mink och strandkotula två arter som hotar biologisk mångfald i Södermanlands län, då bägge arter är etablerade i länet vid strandängar vid Östersjön.^{299 300}

Precisering Friluftsliv och buller

I Södermanlands län har 16 ut av 33 LONA våtmarks-projekt, som antingen är aktiva eller står som inkomna ansökningar, friluftsliv som ett av politikområdena, dock aldrig som huvudpolitikområde.

Som stickprov har ett av de pågående våtmarksprojekten inom LONA som markerat friluftsliv som politikområde undersökts. I projektet fanns inga åtgärder för att tillgängliggöra området för friluftsliv – alltså leder, rastplatser, dass, parkering eller liknande.

Projekten bör vara pågående och några åtgärder för tillgänglighet bör

²⁹⁹ Vilda växter nr 3/2025

³⁰⁰ [Mink – ett hot mot biologisk mångfald](#)

ingå för att räknas in, så en ännu djupare analys skulle behövas för att kvalificera om huruvida man kan svara ”ja” på preciseringen eller inte.

Länsstyrelsen i Södermanlands län har inte tillgång till någon analys av buller vid våtmarker som är av betydelse för friluftsliv.³⁰¹

Precisering Bevarade natur- och kulturmiljövärden

De ytor som reservatsförvaltningen hos Länsstyrelsen i Södermanland arbetar med är ganska små på totalen – där värderas det att det går åt rätt håll vad gäller ex. restaurering av rikkärr, mossar, pluggning av diken för att skapa mer sumpskogar osv. Men i landskapet i stort är det ändå en marginell insats som länsstyrelsen själv står för.

Man behöver väga in det som görs genom andra satsningar och med hjälp av frivillighet. Bra exempel och många initiativ finns i landskapet, det borde lyftas fram.

Det skulle behövas mer våtmarker rent generellt om vi pratar ett landskapsperspektiv.³⁰²

Hotade arter och återställda livsmiljöer

Många våtmarker är påverkade av avvattning vilket starkt bidrar till, och i många fall är huvudanledningen till att våtmarker är hotade. En lång tid av avvattning av landskapet kommer ta lång tid att återställa. Ett problem är helt enkelt mängden åtgärder som behöver genomföras. Och ett annat är att genomförandet av återvätningar som är lika hållbara som det ursprungliga och naturliga tillståndet är kostsam³⁰³.

Miljöarbetets utveckling

För våtmarker upplever Södermanlands län en positiv utveckling där mer medel tilldelas år för år genom 1:3-anslaget, vilket bidrar till att fler våtmarksprojekt kan genomföras och takten av återvätningar ökar över tid. Utvecklingen behöver dock fortsätta och snabbas på ytterligare för att kunna nå miljömålet.

Trots att det sker ett kontinuerligt arbete med våtmarker med många pågående projekt i länet finns hinder för det fortsatta arbetet, som gör att trendpilen kan behöva ändras till neutral om utvecklingen fortsätter i samma riktning. Södermanland ligger i framkant vad gäller att anlägga och restaurera våtmarker i Sverige³⁰⁴, men den ökade konkurrensen om

³⁰¹ Länsstyrelsen i Södermanland, Naturvårdsenheten, Rolf (okt. 2025). Handläggare.

³⁰² Länsstyrelsen i Södermanland, Naturvårdsenheten. Lindqvist (okt 2025).

Reservatsförvaltare.

³⁰³ Länsstyrelsen i Södermanland, Naturvårdsenheten, Strehlenert (okt. 2025).

Handläggare.

³⁰⁴ Sverigesmiljomal.se

medel inom våtmarker i skyddade områden har lett till att Länsstyrelsen i år fick mindre medel än vad som söktes. Flera planerade projekt går inte att genomföra i planerad omfattning i år. Lång handläggningstid för dispenser är ett annat hinder som försenar våtmarksarbetet. Svårigheter finns även med uppföljning av befintliga våtmarkers bevarandestatus, samt i vilken utsträckning de dikas ut eller exploateras.

Länsstyrelsen i Södermanland har ett planeringsunderlag för anläggning och restaurering i odlingslandskapet som syftar till att få fler och större våtmarker på rätt plats. Länsstyrelsen kan dock inte påverka var i länet det bör anläggas då det inte sker uppsökande verksamhet inom Strategiska planen eller LONA. NVVF har uppsökande verksamhet genom rådgivning i utvalda delar av länet. Länsstyrelsen har även upphandling med projektörer inom Greppa Näringen, vilket likt NVVF fungerar som mellanhand mellan myndighet och kund.

Preliminära resultat från den regionala miljöövervakningen av myrar visar att körspår från motorcyklar ökat markant från 1980-talet till 2010-talet³⁰⁵. 2015–2016 ingick länet i den nationella satellitövervakningen av våtmarker, där det framgår att Södermanland hade den högsta andelen indikerad förändring av inventerade län i sydöstra Sverige. De vanligaste och rimligen mest relevanta ingreppen/orsakerna var dikning och vattennivåfluktuationer³⁰⁶. Mer kunskap behövs om vilka våtmarksområden som gradvis försvinner genom långvarig effekt av dikning och igenväxning.

Behov av förändrad styrning

Länsstyrelsen i Södermanlands län behöver ökade resurser, speciellt i form av fler anställda, för att kunna arbeta mer effektivt med våtmarker och realisera fler projekt av högre kvalitet än vad som är möjligt i dag.

Det behövs även läggas mer tid och medel på uppföljningsarbete för anlagda våtmarker eftersom det i många anlagda våtmarker ligger ett driftsarbete för att underhålla anläggningarna.

Sedan tidigare finns ett behov av en våtmarksstrategi för länet som tar ett helhetsgrepp om situationen för samtliga våtmarkstyper. Stöd inom Landsbygdsprogrammet/Strategiska planen och LONA samt att Länsstyrelsen driver egna våtmarksprojekt inom skyddade områden, är alla goda skäl till att en våtmarksstrategi är ännu mer angelägen. Genom en strategi kan man verka mer länsöverskridande. Grön infrastruktur kan

³⁰⁵ Länsstyrelsen i Örebro (2014). *Uppföljning av vegetation och direkta ingrepp i myrar – utvärdering av regional miljöövervakning 2009–2013 samt förslag till indikatorer*. Rapport 2014:30

³⁰⁶ Länsstyrelsen Västmanland (2017). *Satellitbaserad övervakning av våtmarker – slutrapport sydöstra Sverige*, Rapport 2017:01

användas för att förbättra prioritering av objekt som behöver åtgärdas. Värdeutrakter för våtmarker inom länet har tagits fram, men det saknas en GI-samordnare som kan fortsätta arbetet.

Skydd av våtmarker omfattar insatser för att skydda värdefulla myrområden i myrskyddsplanen. Mycket av arbetet är påbörjat, men behovet av att skydda fler våtmarker i länet är fortsatt stort. Utöver kvarvarande våtmarker i myrskyddsplanen finns flera större myrar som är skyddsvärda. Fortsatt arbete med våtmarkstypen rikkärr ser bra ut. Många av länets rikkärr finns i skyddade områden och sköts redan.

Markägares intresse att anlägga våtmarker i odlingslandskapet är stort. För att öka åtgärdstakten är det viktigt att bidragsmöjligheter likt våtmarkssatsningen 2018 inte bara begränsas till några år. Markägare behöver kunna lita på att ambitionen om att stödja restaurering och anläggning av våtmarker med ett tydligt och långsiktigt ekonomiskt bidragssystem håller i sig. Det är positivt att regeringen har aviserat nya medel 2024 – 2030.

Åtgärdsprogrammet för Södermanlands miljö syftar bland annat till att skapa en regional samordning för att underlätta för offentliga och privata markägare att restaurera och anlägga våtmarker i länet. Ansökningar om stöd kommer att öka, vilket förutsätter att det finns tillräckligt med medel.

Särskilda frågor Myllrande våtmarker – Södermanlands län

Dikesrensning

- Har ni någon uppfattning om dikesrensning har ökat/minskat eller är oförändrat i ert län? Ange gärna vad det i så fall skulle kunna bero på (kan vara både en faktisk ökning och till exempel en ökad anmälningsbenägenhet).
- Upplever ni problem med dikesrensning i anslutning till våtmarker? Har ni någon uppfattning om detta i sådana fall även gäller våtmarker med höga natur- och kulturmiljövärden?

Svar:

Det är inte helt tydligt vilken rensning som frågan syftar på.

Diken är ju vattenanläggningar som **ska** underhållas genom rensning till ursprungligt djup och läge, och så länge fisket inte riskerar att skadas behöver ju rensningen inte heller anmälas till Länsstyrelsen i Södermanlands läns vattenverksamhetsgrupp..

Utifrån inkomna klagomål vet vattenverksamhetsgruppen att det förekommer otillåtna fördjupande rensningar, men det är svårt att

statistiskt visa om det ökat eller minskat.

Generellt har länet förmodligen ett större problem med att verksamhetsutövarna i länet **inte** rensar/underhåller sina diken. Det har inte kommit till vattenverksamhetsgruppens kännedom att det skulle förekomma ny utdikning av naturliga våtmarksområden i länet.

Konklusion:

1. Länsstyrelsen upplever att dikesrensning har varit oförändrat under året.
2. Länsstyrelsen har inte kännedom om/ att det skulle varit problem.

Exploatering

• Upplever ni problem med påverkan från exploatering på våtmarker? Har ni någon uppfattning om denna påverkan i sådana fall även gäller våtmarker med höga natur- och kulturmiljövärden? Är eventuell påverkan på våtmarker från anläggning av solceller relevant? (Även om ni inte har någon uppfattning om ovanstående fråga är det värdefull information att få reda på)

Svar:

Länsstyrelsen kan inte svara, utan noterar att det inte ingår i våra uppdrag att skapa oss en uppfattning om exploatering på våtmarker och att det därför inte finns något underlag att göra en bedömning på.

Levande skogar Södermanlands län

Sammanfattning för Levande skogar – Södermanland

För att nå Levande skogar i Södermanlands län behövs fortsatt långsiktig ökning av statliga insatser och styrmedel för formellt skydd, naturvårdande skötsel och inventering av skogens alla värden. Det är nödvändigt att skogssektorn fortsätter utveckla sitt sektorsansvar i form av bland annat frivilliga avsättningar och rätt prioriterad och placerad miljöhänsyn vid skogsbruksåtgärder. Många Gröna steg³⁰⁷ behöver tas

³⁰⁷ Gröna steg är motivationsskapande, relevanta och betydelsefulla mål på vägen mot miljömålet Levande skogar. [Skogsstyrelsens rapport 2023/03 Gröna steg för Levande](#)

för att få en funktionell grön infrastruktur.

Utveckling i miljön och målbedömning för Levande skogar – Södermanland

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEGATIV
- Nås miljökvalitetsmålet till 2030? NEJ

Åtgärdsarbete för Levande skogar – Södermanland

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Skogsstyrelsen har i Södermanlands län under 2024 genomfört kurser om kulturmiljövård, lövskogsskötsel, hänsyn till vatten, naturvårdande skötsel i lövmiljöer samt särskilt viktiga arter. Skogsägare och yrkesverksamma i skogen deltog. Verksamheten, som bedrevs över hela landet, delfinansierades av europeiska jordbruksfonden³⁰⁸. Den ökade kunskapen hos deltagarna i kursernas olika ämnen är viktigt för hela Levande skogar.
- Skogsstyrelsen tecknade under 2024 avtal för naturvårdande skötsel i formella skydd i Södermanlands län för 125 tkr. Exempel på insatser är restaurering av skogsbete³⁰⁹. Insatserna bidrar till preciseringen Bevarade natur- och kulturmiljövärden.
- Länsstyrelsen i Södermanland beslutade 2024 om sju nya och en utökning av naturreservat³¹⁰. En sammanlagd landareal av 1 023 hektar³¹¹. Ett arbete som bidrar till preciseringen Grön infrastruktur
- Länsstyrelsen i Södermanlands arbete med åtgärdsprogram för hotade arter har prioriterats ned till följd av sänkt budgettilldelning. Man har inte utökat sitt arbete till att omfatta fler program än tidigare. Förhoppningsvis kan insatser fortsatt utföras av de skogsföretag som verkar i Södermanlands län som ställer sig bakom gemensamma åtgärder för hotade arter³¹².
- I Södermanlands län löper Life2Taiga 2022–2028. Projektet delfinansieras av EU:s LIFE-program. Under 2024 gjordes tre naturvårdsbränningar Varglyan, Tussmötet och Fjällmossen³¹³.

skogar

³⁰⁸ Muntlig information, Monica Pettersson, Skogsstyrelsen

³⁰⁹ Muntlig information, Martine Farup, Skogsstyrelsen

³¹⁰ [Årsredovisning 2024 på Länsstyrelsen i Södermanlands läns webbplats](#)

³¹¹ [Naturvårdsverkets sökfunktion på webben Skyddad natur](#)

³¹² Muntlig information, Markus Forsberg, Länsstyrelsen i Södermanland

³¹³ [Årsredovisning 2024 på Länsstyrelsen i Södermanlands läns webbplats](#)

Åtgärderna skapar livsmiljöer för arter som är helt beroende av brand för att överleva. En viktig insats för preciseringarna Hotade arter och återställda livsmiljöer och Bevarande natur- och kulturmiljövärden.

- Länsstyrelsen i Södermanland har inventerat sandbarrskogar och sammanställt resultat och påbörjat rapportering³¹⁴. Sandbarrskogar är en prioriterad skogstyp i den nationella strategin för formellt skydd av skog.
- Under 2024 har Länsstyrelsen i Södermanland påbörjat att rusta upp anordningar och leder i det välbesökta naturreservatet Krampan³¹⁵.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Inga kommunala LONA-projekt med huvudsakligt miljömål Levande skogar beviljades i Södermanlands län 2024 eftersom Länsstyrelsen i Södermanland fortsatt inte fått finansiering till nya ordinarie LONA-projekt. Av tidigare beviljade projekt som kommuner sökt fortgå följande tre³¹⁶.
- I Katrineholms kommun en satsning på Friluftsområde tillgängliga Krämbol med upprustning av vandringsled och brygga, återställning av betesmarker och skapande av våtmarker i skog och jordbruksmark.
- I Nyköpings kommun arbetar man för att elever i årskurs 4 får uppleva en heldag i den sörmländska naturen. Projektiden sträcker sig fram till år 2027.
- I Strängnäs kommun pågår arbete för att tillgängliggöra alstrandskogen Bresshammars hage.

Åtgärder inom näringslivet

- De frivilliga avsättningarna som Södermanlands läns skogsägare har omfattar 20 600 hektar produktiv skogsmark³¹⁷. Områdena är ett viktigt bidrag till Levande skogar och en del av den gröna infrastrukturen, om aktuella områden lämnas för framtiden på lång sikt.
- Skogsägarna i Södermanlands län fortsätter att utföra åtgärder delfinansierat av statligt stöd NOKÅS. Under 2024 utbetalades totalt 86 tkr³¹⁸. Insatser som bidrar till preciseringen Bevarade natur- och kulturmiljövärden.

³¹⁴ [Årsredovisning 2024 på Länsstyrelsen i Södermanlands läns webbplats](#)

³¹⁵ [Årsredovisning 2024 på Länsstyrelsen i Södermanlands läns webbplats](#)

³¹⁶ [Naturvårdsverkets sökfunktion på webben LONA-registret](#)

³¹⁷ [Statistikdatabasen på SCBs webbsida](#)

³¹⁸ Uppgift från Skogsstyrelsen 2025

- Skogsägarna i Södermanlands län använder statligt stöd för ädellövskogsbruk. Under 2024 utbetalades totalt 1 794 tkr³¹⁹. Åtgärderna gynnar areal och förekomst av ädellövskog i den gröna infrastrukturen.
- Holmen har nu tillfört 800 hektar lövrik skog i en samlad geografi av Östergötland, Kalmar, Västmanland, Stockholm och Sörmland. Det görs genom gallring, plantering eller naturlig förnygring av löv på fuktiga marker³²⁰.
- Kontinuerliga kunskapsinsatser och kalibreringar om målbilder för god miljöhänsyn, naturvärdesbedömning, hyggesfritt skogsbruk samt att förhindra allvarliga körskador genomförs av skogsföretag och markägarorganisationer i Södermanlands län. Ofta sker det med egen finansiering.

Övriga åtgärder

- Agro Öst genomför 2024–2026 ett kompetensprojekt, Variationsrikt skogsbruk, i Södermanland, Örebro och Västmanland. Projektet riktar sig till aktörer som kan påverka hur skogsbruksåtgärder utförs. Ämnen som berörs är variationsrikt skogsbruk och miljöhänsyn vid skogsbruksåtgärder³²¹. Projektet medfinansieras av Europeiska unionen.
- Studiefremjandet Sörmlands arbete för Utbildning naturinventerare i samarbete med Naturskyddsföreningen fortsätter. Projektet delfinansieras av LONA-medel och har slutår 2026. Målet är att skapa en pool av kunniga inventerare i Sörmland som markägare kan anlita för identifiering och inventering av skyddsvärda skogar³²².

Tillstånd och bedömning för Levande skogar – Södermanland

Skogsstyrelsen bedömer att målet för Levande skogar i Södermanlands län inte kommer att nås till år 2030 med de styrmedel som idag är beslutade. Insatser för att bevara och utveckla viktiga livsmiljöer för hotade och känsliga arter i Södermanlands län är inte tillräckliga för att skogen och skogsmarkens värde för biologisk produktion och mångfald ska skyddas.

För att få till en funktionell grön infrastruktur på landskapsnivå i Södermanlands län behöver skogssektorn arbeta mer förebyggande och

³¹⁹ Uppgift från Skogsstyrelsen 2025

³²⁰ Uppgift från Holmen september 2025

³²¹ [Om Variationsrikt skogsbruk på Agro Sörmlands webbsida](#)

³²² [Naturvårdsverkets sökfunktion på webben LONA-registret](#)

höja kvalitén på planeringen av hänsynen till natur- och kulturmiljö och sociala värden. Sektorsansvaret har stor betydelse för arbetet med att nå Levande skogar.

Skogsstyrelsen bedömer att utvecklingen för Levande skogar i Södermanlands län är negativ. Utvecklingen i miljön blir delvis bättre, men det går för långsamt. Begränsade anslag för bildande och förvaltning av formellt skydd samt åtgärdsprogram för hotade arter och därtill även avlägsnande av statligt stöd LONA ger snabbt negativ effekt på många av Levande skogars preciseringar. Uppföljningar för hänsyn vid strandlinje, lämnad miljöhänsyn och hänsyn till kulturmiljöer visar negativa tendenser. Det är indikatorer där verksamhetsutövaren har stor rådighet över tillståndet.

Analys utifrån preciseringarna

Förflyttning av klimatzoner, förlängning av vegetationsperiod, konkurrens och förlust av arter är de mest påtagliga klimateffekterna för naturmiljö och biologisk mångfald³²³. Även förändrad nederbörd, temperatur, snötäcke och därigenom grundvattennivå har betydelse. Idag är påverkan från klimatförändringar lika stor som all kumulativ miljöpåverkan som finns från andra belastningar³²⁴.

Skogsbrukets egenskaper och processer

Skogsbruksåtgärders utformning kan påverka skogsbrukets egenskaper och processer, i synnerhet vattendrag, dess närområde och arter.

Det finns samband mellan grad av markpåverkan och kantzonbredd. Ju smalare kantzon ju mer körspår nära vattnet³²⁵. I riket är andelen strandlinje som saknar lämnad hänsyn 35 procent. Genomsnittlig bredd på lämnad vattenhänsyn är elva meter³²⁶.

I Södermanlands län beräknas årligt kvävenedfall till barrskog till 4,16 kg per hektar. Den kritiska belastningsgränsen är 5 kg per hektar och år. Ett överskridande kan påverka markvegetationen i skogarnas ekosystem och ökad risk för nitratläckage till bäck-, sjö-, och grundvatten³²⁷.

Grön infrastruktur

En funktionell grön infrastruktur innebär ett nätverk av livsmiljöer för växter och djur på landskapsnivå. Formellt skydd och frivilliga

³²³ [Om Klimateffekter på SMHIs webbplats](#)

³²⁴ Naturvårdsverket (2025). Klimatets effekter på biologisk mångfald i Sverige (Rapport 7179/2025)

³²⁵ Kuglerova, L. et al. (2020). Cutting edge – A comparison of contemporary practices of riparian buffer retention around small streams in Canada, Finland and Sweden. *Water Resources Research* 10.1029/2019WR026381

³²⁶ [Statistikdatabas på Skogsstyrelsens webbplats](#)

³²⁷ [Om Nedfall av kväve till barrskog på Sveriges miljömåls webbplats](#)

avsättningar är centrala verktyg för att nå dit.

I Södermanlands län är 3,7 procent av den produktiva skogsmarken formellt skyddad och 5,9 procent frivilligt avsatt³²⁸.

I Svealand finns 202 431 hektar produktiv skogsmark med gammal skog med särskild indikation på höga naturvärden. Arealen ökar över tid³²⁹.

På avverkningarna i Svealand lämnas 4,6 procent av den avverkade arealen som biotop³³⁰.

Gynnsam bevarandestatus och genetisk variation

I Södermanlands län finns, i varierande grad, 13 av art- och habitatdirektivets skogliga livsmiljötyper. För riket bedöms strukturer, funktioner och typiska arter vara otillräckliga.³³¹ Landskapsförändringar och fragmentering leder till försämrad konnektivitet för arter.

Hotade arter och återställda livsmiljöer

I Södermanlands län finns 197 st rödlistade arter med status CR, EN eller VU med minskande populationer, där skog är viktig livsmiljö och där avverkning har stor negativ påverkan. Organismgrupperna svampar, lavar och kärlväxter är artrikast³³².

För skogsfåglar i Östra Svealand är läget fortsatt stabilt även om senaste enskilda indexet är lägre än föregående.³³³

Bevarade natur- och kulturmiljövärden

Andel kända kulturlämningar³³⁴ som skadas vid avverkning, med tydlig påverkan samt irreversibla skador, ligger kvar på åtta procent i Svealand. 20 procent av lämningarna har rätt placerade kulturstubbar men däremot saknar 42 procent helt markering i fält³³⁵. Många kulturlämningar är okända och oregistrerade, det är viktigt att veta att de har lika starkt lagskydd som de registrerade.

Miljöarbetets utveckling

Länsstyrelsen i Södermanland har på grund av minskad budgettilldelning haft en restriktiv hållning till nya skötseluppdrag inom friluftsliv och naturskötsel³³⁶.

³²⁸ [Statistikdatabas på SCBs webbplats](#)

³²⁹ [Statistikdatabas på Skogsstyrelsens webbplats](#)

³³⁰ [Statistikdatabas på Skogsstyrelsens webbplats](#)

³³¹ [Om art- och habitatdirektivet på Naturvårdsverkets webbplats](#)

³³² [Sökfunktion för rödlistade arter Artfakta på SLU Artdatabankens webbplats](#)

³³³ [Svensk fågeltaxering, Lunds universitet](#)

³³⁴ Här omfattas fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar.

³³⁵ [Statistikdatabas på Skogsstyrelsens webbplats](#)

³³⁶ [Årsredovisning 2024 på Länsstyrelsen i Södermanlands läns webbplats](#)

Utgångspunkten i nationell strategi för formellt skydd av skog är det gemensamma ansvaret för myndigheter, skogliga aktörer och markägare att bevara skogar med höga naturvärden³³⁷.

Flera åtgärdsprogram i Södermanlands län för hotade arter har prioriterats ned helt eller delvis på grund av låg nivå av tilldelade medel³³⁸.

Skogssektorns framtagande av de sju Gröna steg som kopplar till Levande skogar tydliggör behovet av samlad och aktuell kunskap om indikatorer för Levande skogar.

För Skogsstyrelsen innebär rättsutvecklingen inom artskydd hårda prioriteringar inom tillsyn och rådgivning. Skogssektorn lägger resurser på att få till bättre förebyggande arbete. Det är viktigt att det övriga övergripande arbetet för skogens miljö-, kultur-, och sociala värden inte får stå tillbaka. Alla delar behövs för att Levande skogar ska nås.

Behov av förändrad styrning

Ryckighet i tilldelning och osäkra bevarandeanslag försvårar myndigheternas möjlighet att väcka och bibehålla markägarnas frivilliga intresse för formellt skydd av skogar med höga naturvärden. Det är viktigt att ge myndigheterna långsiktig möjlighet att implementera och utveckla arbetssätt för strategin för formellt skydd.

Fortsatta medel till skötsel av värdefulla områden och restaurering av naturvärden behövs. Om de naturvärden som finns idag försvinner kan de inte återskapas inom överskådlig tid.

Samlad och aktuell kunskap om var hotade arter, värdefulla naturmiljöer, kulturmiljövärden och sociala värden finns är fundamental för skogsbrukets och skogsägarnas förebyggande arbete och planering av hänsyn. Långsiktiga resurser för ökad samverkan och tillgång till kunskapsunderlag vore önskvärt.

³³⁷ Naturvårdsverket (2024). Nationell strategi för formellt skydd av skog (Rapport 7168/2024)

³³⁸ [Årsredovisning 2024 på Länsstyrelsen i Södermanlands läns webbplats](#)

Ett rikt odlingslandskap Södermanlands län

Sammanfattning för Ett rikt odlingslandskap – Södermanland

Många olika typer av åtgärder utförs för att vända utvecklingen för detta miljömål, men dessa räcker inte. Värdefull mark växer igen, skog planteras eller mark exploateras vilket gör att odlingslandskapet kontinuerligt krymper. Genom bland annat stadigt minskande åkermarksarealer, ökat antal dispensärenden från biotopskyddet, stort antal ärenden om att ta jordbruksmark ur produktion, sviktande lönsamhet inom lantbruksnäringen samt ett konstant minskande antal betesdjur bedöms utvecklingen fortsatt negativ.

Utveckling i miljön och målbedömning för Ett rikt odlingslandskap – Södermanland

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEGATIV
- Nås miljökvalitetsmålet till 2030? NEJ

Åtgärdsarbete för Ett rikt odlingslandskap– Södermanland

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Projektet LIFE RestoRED som drivs av Södermanlands länsstyrelse är nu inne på sina sista år. Projektet fortskrider enligt plan med restaurering av betesmarker och slåtterängar samt frihuggning av äldre träd på bland annat Lövön, Sävö, Lacka och Hartsö. Även skötsel av betesmarker, slåtterängar och rikkärr i naturreservat och N2000-områden har fortsatt, men i mindre omfattning på grund av minskade anslag. Bland annat har slåtter skett i Pilgöljan i Katrineholm samt restaurering och vassröjning på ön Tyvudden med återupptaget bete.³³⁹

³³⁹ Länsstyrelsen i Södermanlands län, samordnare M. Lindqvist

- Länsstyrelsen i Södermanland har i samarbete med Sörmlands museum hållit kurser i gårdesgårdsbygge och fönsterrenovering. Länsstyrelsen i Södermanland har det senaste året genomfört kurser i skogsbete samt slätterängsskötsel inom Ett rikt odlingslandskap, alla kurser hålls med medel från Strategiska planen.³⁴⁰
- Länsstyrelsen i Södermanland ansvarar för ett femtiotal fornvårdsobjekt, varav de ekonomiska medlen räcker till aktiv fornvård på omkring 30 objekt årligen. Till detta kan läggas cirka 20 objekt med fornvårdbidrag till kommuner, hembygdsföreningar och samfälligheter. Arbetet syftar till att öka tillgängligheten och upplevelsevärde av kulturmiljöerna så att de kan bevaras och användas långsiktigt. Utöver det bedrivs fornvård av runstenar och hållristningar i separata projekt och det är många platser som berörs. Arbeta med att renovera och sätta upp nya hänvisnings- och informationsskyltar vid olika typer av kulturhistoriska lämningar har fortsatt. Ett skyltprojekt har också påbörjats för länets kulturmiljöer såväl övergripande som objektsspecifikt.³⁴¹
- Via kulturmiljöbidraget i Södermanland har stängsling av gravfält genomförts på Fogdön i Strängnäs kommun med syfte att de ska betas av får.³⁴²
- Senaste året har omkring 50 rådgivningar genomförts inom kompetensutvecklingsprojektet Ett rikt odlingslandskap av Länsstyrelsen i Södermanland.³⁴³
- Inom Åtgärdsprogrammet för hotade arter har Länsstyrelsen i Södermanland gjort övervakning och åtgärder för enstaka arter samt jobbat med ett flerårigt uppfödning- och utsättningsprojekt för trumgräshoppa. Man har dock kunnat arbeta med färre hotade arter än vanligt i och med minskade anslag.³⁴⁴
- Via kulturmiljövårdsanslaget i Södermanland har bland annat museibondgården Långmaren stöttats under 2024 och 2025 och byggnadsvårdsinsatser har skett på överloppsbyggnader på lantbruksegendomar.³⁴⁵
- Länsstyrelsen i Södermanland driver ett femårigt projekt "Sörmlands artrika slättbygd" med medel från Jordbruksverket där syftet är att öka variationen och artrikedomen i odlingslandskapet. I projektet har 12 nya småbiotoper nu anlagts.³⁴⁶

³⁴⁰ Länsstyrelsen i Södermanlands län, samordnare H. Larsson

³⁴¹ Länsstyrelsen i Södermanlands län, arkeolog O. Pettersson

³⁴² Länsstyrelsen i Södermanlands län, arkeolog O. Pettersson

³⁴³ Länsstyrelsen i Södermanlands län, samordnare H. Larsson

³⁴⁴ Länsstyrelsen i Södermanlands län, koordinatör Åtgärdsprogrammet för hotade arter K. Mellbrand

³⁴⁵ Länsstyrelsen i Södermanlands län, byggnadsantikvarie L. Wikström af Edholm

³⁴⁶ Länsstyrelsen i Södermanlands län, projektet "Sörmlands artrika slättbygd" A. Adobati

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Södermanlands kommuner liksom Regionen har fortsatt arbeta med åtgärder, bland annat via LONA-medel och ÅGP-medel som gynnar det öppna odlingslandskapet. Man har anlagt ängsytor, mulmholkar, skalbaggsåsar samt fortsatt arbeta med gynna hotade arter på Nynäs. Eskilstuna har tillgängliggjort ett tätortsnära odlingslandskap och Katrineholm har fortsatt restaurera flera stadsnära betesmarker vilket gynnar biologisk mångfald och synliggör kulturspår.³⁴⁷
- Eskilstuna, Katrineholm, Nyköping och Strängnäs deltar i Länsstyrelsen i Södermanlands projekt ”Sörmlands artrika slättbygd” och har anlagt ett antal nya småbiotoper i odlingslandskapet och fler är på väg.³⁴⁸
- En annan åtgärd som Strängnäs, Eskilstuna, Trosa, Gnesta, Flen, Oxelösund och Nyköpings kommuner arbetat med är Naturskyddsföreningens projekt ”Väldens längsta blomsteräng” där man gynnat naturliga örter och gräs längs totalt 52 km väggkant. Övriga åtgärder är insektsfrämjande insådd på grönytor samt att återskapa ängsmark.³⁴⁹

Åtgärder inom näringslivet

- Ett antal lantbrukare i Södermanland har fortsatt deltagit i projektet ”Hela Sverige blommar” genom att så in ett antal blomsterremсор på sina åkermarker.³⁵⁰
- Ansökningsgraden i miljöersättningen Betesmarker och slåtterängar och specifikt särskild skötsel har klingat av det senaste året hos lantbrukare i Södermanland, men tillskott på marker med särskild skötsel finns även i år, bland annat skogsbeten.³⁵¹
- I strategiska planen har söktrycket varit högt på miljöinvesteringar i Södermanland med syfte att uppnå olika typer av miljöförbättrande åtgärder på gårdsnivå, bland annat täckdikning och anläggande av våtmarker.³⁵²
- Lantbrukare har deltagit i projektet Småbiotoper och blommande ytor, ”Sörmlands artrika slättbygd” och anlagt sju perenna blommande ytor, ett par sandbäddar för vildbin, ett småvatten samt planterat träd som gynnar många arter, under 2024 och 2025.³⁵³
- Lantbrukare och markägare i Södermanland har fortsatt restaurera naturbetesmark, 2024 och 2025 är det knappt 20 stycken lantbrukare

³⁴⁷ Inrapportering från länets kommuner på genomförda åtgärder 2024-2025

³⁴⁸ Inrapportering från länets kommuner på genomförda åtgärder 2024-2025

³⁴⁹ Inrapportering från länets kommuner på genomförda åtgärder 2024-2025

³⁵⁰ Information från A. Douhan Sundahl, Hushållningssällskapet

³⁵¹ Jordbruksverket

³⁵² Länsstyrelsen i Södermanlands län, samordnare H. Söderlund

³⁵³ Länsstyrelsen i Södermanlands län, A. Adobati

som sökt medel från nationella restaureringsstödet och arealmässigt rör det 50 hektar som restaureras.³⁵⁴

Övriga åtgärder

- En ideell förening i Mariefred, Sörmland, slåttrar många vägkanter där hävdgynnad flora kan utvecklas.
- Föreningen Sörmlandsäpplen har fortsatt arbeta för plantering av fler fruktträd på drygt 20 gårdar, men även verka för att äldre fruktodlingar ska skötas. Antalet träd på nyanlagda odlingar uppgår till drygt 5000 träd där äpple dominerar, men totalt finns omkring 7000 träd. I de äldre fruktträdgårdarna finns en blandning av yngre och äldre träd och variationen är större med äpple, päron, plommon och körsbär. Det odlas både gamla sörmländska kultursorter som exempelvis Sörmlands kalvill, Sparreholm, Rossvik och Åkerö till moderna sorter såsom Santana, Aroma och Ingrid Marie.³⁵⁵
- Det finns enstaka lantbrukare och markägare i Södermanland som restaurerar betesmarker, sköter slätterängar samt planterar alléer som inte syns i statistiken.³⁵⁶

Tillstånd och bedömning för Ett rikt odlingslandskap – Södermanland

Det mest akuta för miljömålet är att odlingslandskapets areal krymper för varje år. Det finns inga kompensationsåtgärder för samhället att ta till som kan kompensera att ett komplett odlingslandskap som haft fungerande ekosystem i hundratals år försvinner i exploatering. När odlingslandskapet exploaterats bort är det irreversibelt. På elva år har åkerarealen minskat med 3660 hektar i Södermanlands län. Även många betesmarker med höga natur- och kulturvärden har försvunnit under samma period.

Miljömålet bedöms inte möjligt att nå i Södermanlands län fram till mållåret 2030 med befintliga eller beslutade styrmedel samt befintlig miljöbalk. Det finns både positiva och negativa trender för målet, men sammantaget bedöms de tyngsta preciseringarna som negativa vilket väger över i bedömningen av bland annat Bevarade natur- och kulturmiljövärden. Det finns preciseringar som är tillfredställande, exempelvis Åkermarkens egenskaper och processer samt Jordbruksmarkens halt av föroreningar. För vissa preciseringar finns ingen kunskap om tillståndet på regional nivå.

³⁵⁴ Länsstyrelsen i Södermanlands län, samordnare H. Larsson

³⁵⁵ Föreningen Sörmlandsäpplen, C. Sommarin

³⁵⁶ Länsstyrelsen i Södermanlands län, rådgivare M. Almquist

Vidare görs tillstånds och målbedömningen från ett ökat antal rödlistade arter knutna till odlingslandskapet, stram budget för länets fornvårdsobjekt, underfinansierade statliga medel för kulturmiljövården, fortfarande relativt dålig lönsamhet inom lantbruksnäringen, för låg budget av nationella stödet för restaurering av betesmarker och slåtterängar i förhållande till efterfrågan, ökat antal dispensansökningar från biotopskyddet samt ett ökat antal ärenden om att ta jordbruksmark ur produktion. Neddragningen av medel för skötsel av skyddad natur påverkar också måluppfyllelsen för detta miljömål.

En ny ärendetyp på Södermanlands länsstyrelse är solcellsparkar främst på åkermark som leder till att åkermarkareal tas ur SAM-ansökningar och även aktivt brukande. Detta leder till att betesdjur i viss omfattning flyttas från artrika betesmarker till mer artfattiga åkrar, som vidare ger en försämring av skötsel på naturbetesmarker med höga värden.³⁵⁷

Analys utifrån preciseringarna

Bevarade natur- och kulturmiljövården

På regional nivå finns för få inventeringar för att kunna dra långtgående slutsatser av utvecklingen för arter knutna till gräsmarker, förutom enstaka rapporter på ett antal naturbetesmarker där floran inventerats. På grund av många års neddragningar i budgeten för Regional miljöövervakning har nu medelsbrist uppstått och då pausas detta arbete helt.³⁵⁸

Miljöövervakningen för gräsmarker och småbiotoper inom Remiil påverkas av neddragna medel, där mer kunskap skulle kunna komma från miljöövervakningen genom de långa tidsserierna, om bara en liten ökning gjordes av medlen.³⁵⁹

För att kunna se långsiktiga kvalitetsförändringar på regional nivå är Ängs- och betesmarksinventeringen det bästa underlaget för att följa de mest värdefulla ängs- och betesmarkerna. Enstaka år har Länsstyrelsen i Södermanlands län prioriterat inventeringen, men under långa perioder samt åren 2024 och 2025 har den pausats på grund av resursbrist. För att förbättra kunskapsläget i länet behöver inventeringen fortsätta, nu återstår minst 535 objekt där Södermanland ligger efter de andra länen.³⁶⁰

I Södermanlands län fanns år 2021, 8 324 hektar betesmarker och slåtterängar med höga natur- och kulturvärden respektive 8 993 hektar

³⁵⁷ Länsstyrelsen i Södermanland, handläggare R. Davies

³⁵⁸ Adoxa Naturvård, Inventering av kärlväxter i 10 och 30 sörmländska naturbetesmarker 2019-2022. Rapporter inom regional miljöövervakning Länsstyrelsen i Södermanland

³⁵⁹ Länsstyrelsen i Södermanlands län, samordnare O. Andersson

³⁶⁰ Jordbruksverket, J. Ericsson

år 2022 samt 9 094 hektar år 2024, så här syns en ökning. Dock har arealen med höga värden minskat mellan åren 2003 och 2023 med 1 000 hektar. Total areal betesmark och slåtteräng i Södermanland år 2024 ligger på mellan 16 756 hektar och 16 989 hektar. Statistiken från olika källor är som synes inte helt tillförlitlig.³⁶¹ Utöver det finns några hundra hektar betesmark utanför statistiken.

Tilldelade statliga medel för kulturmiljövård har i stort legat på samma nivå i Södermanlands län under mycket lång tid, innevarande år har det sänkts och detta i kombination med kostnadsökningarna leder till att exempelvis färre fornvårdsobjekt ryms inom budgeten. Länsstyrelsen i Södermanland anser sig ha bristande kunskapsläge för delar av jordbrukslandskapet och det finns vissa kunskapsluckor. Dock finns kunskap om att vissa kultur- och bebyggelsemiljöer är i gott skick, medan andra är i förfall. Utvecklingen av hur antalet kulturhistoriska lämningar kommer att förändras framåt är svårbedömd eftersom det tillkommer nya kulturlämningar men det försvinner också lämningar.³⁶²

Södermanlands län har inte bildat något kulturresevat.

Åkermarkens egenskaper och processer

Integrerat växtskydd inom växtodlingen spelar en viktig roll i arbetet för att uppnå ett hållbart växtskydd som kan bidra till att jordarnas produktionsförmåga bibehålls och förbättras, vilket sedan länge ingår som ett moment i behörighetskurserna för växtskydd.

Jordbruksmarkens tillstånd i Södermanlands län är överlag bra. På omkring hälften av åkermarks arealen odlas det vall eller baljväxter samt träda. Spannmål odlas på omkring 46 procent av arealen och omkring fem procent är sådda med oljeväxter. För jordhälsan är ekologisk odling positiv. Men en minskning har skett av jordbruksmark under omställning eller för ekologisk produktion i Södermanland under ett antal år, 2024 låg den på omkring 20 procent av åkermarken.³⁶³

Variationsrikt odlingslandskap

Södermanlands landskap är fortfarande öppet och relativt variationsrikt med åkerholmar, odlingsrösen, brukningsvägar, alléer och betesmarker samt böljande åkrar, men odlingslandskapet krymper. Krymper gör det av en mängd orsaker, bland annat på grund av andra högre prioriterade samhällsintressen såsom byggande på åkermark, olika

³⁶¹ Jordbruksverket, "Betesmarkens användning och antal företag med betesmark efter län och gröda År 2003-2024" samt från Länsstyrelsen i Södermanlands Årsredovisning ÅR 2022, 2023, 2024.

³⁶² Länsstyrelsen i Södermanlands län, O. Pettersson, kulturmiljöenheten

³⁶³ Jordbruksverkets statistikdatabas, "Preliminära grödarealer efter län och gröda 2018-2025" och "Ekologiskt brukad jordbruksmark efter län/variabel/ägslag. Omställd/under omställning 2005-2024"

infrastruktursatsningar och solcellsparker, men också igenplantering, igenväxning, sviktande lönsamhet i lantbruksnäringen överlag, ett minskat antal lantbrukare samt en åldrande lantbrukarkår påverkar också. På vissa gårdar i Södermanland väger andra intressen tyngre såsom jakt och skogsbruk, än intresse att driva jordbruk. På positiva sidan finns ett jämnt inflöde av nyanlagda våtmarker i Södermanlands län och att betesmarksarealerna inkl. skogsbete och slåtterängar ligger stabilt sedan en period tillbaka, även om det finns tendenser till arealnedgångar.³⁶⁴

Krympande arealer samt igenväxning i landskapet skapar svårigheter för växt- och djurarter att bibehålla livskraftiga populationer. Arterna behöver det variationsrika landskapet där aktiva lantbrukare med betesdjur sköter stora arealer betesmark, brukar åkermark inklusive småbiotoper såsom odlingsrösen, diken, åkerholmar och brukningsvägar, brynzoner för att kunna fortleva. Med ändrad markanvändning, igenplantering och igenväxning påverkas arter negativt samt att ekosystemtjänsterna minskar.

Utveckling mot större produktionsenheter i Södermanlands län har fortsatt vilket leder till att odlingslandskapet fragmenteras och spridningsvägar för arterna minskar. Det leder till att variationen i landskapet minskar. Det finns idag färre antal betesdjur som betar på färre ställen i landskapet. Antalet lantbruksgårdar har minskat med flera hundra på 20 år, 2024 var de 1894 stycken kvar och antal nötkreatur i Södermanland har gått ner från 45 680 stycken år 2017 till omkring 40 000 stycken år 2024.^{365, 366}

Miljöarbetets utveckling

Miljöarbetet inom Ett rikt odlingslandskap i Södermanlands län har rullat på, dock har budgetneddragningar inom ett flertal områden de senaste åren påverkat miljöarbetet i fel riktning. Budgetneddragningar har gjort att ambitionerna har fått sänkas, på vissa områden har ambitionerna fått sänkas rejält.

Miljöersättningen för betesmarker och slåtterängar är oundgänglig och bidrar till att bära upp skötseln av naturbetesmarker och slåtterängar i Södermanlands län. LONA medel på kommunal nivå har stor betydelse för insatser som påverkar målet positivt, medan neddragningar påverkar negativt. Många av Södermanlands kommuner upplever att man får prioritera ner arbete inom miljöområdet på grund av resursbrist, bland

³⁶⁴ Länsstyrelsen i Södermanlands län, M. Tärning, M. Almquist

³⁶⁵ Jordbruksverket, "Jordbruksföretag och areal efter län och storleksgrupp åkermark. År 1981-2024"

³⁶⁶ Jordbruksverket, "Antal djur och jordbruksföretag med djur efter län. År 1981-2024"

annat vissa åtgärder inom Åtgärdsprogrammet för miljömålen.³⁶⁷ Det sistnämnda upplever även Länsstyrelsen i Södermanland inom vissa åtgärder avseende odlingslandskapet i Åtgärdsprogrammet.³⁶⁸ Resursbrist på länsstyrelsen lokalt påverkar andra arbetsuppgifter, bland annat Jordbruksverkets samverkans- och kompetensutvecklingsprojekt bland annat Småbiotoper och blommande ytor, Ekologisk produktion och Ett rikt odlingslandskap.

Behov av förändrad styrning

Att bromsa minskningen av åker- och betesmarksarealerna är en av de allra viktigaste åtgärderna och här bör man agera på nationell nivå med bland annat en översyn av miljöbalken. Ett förslag är att stärka länsstyrelsernas roll i planfrågor, eftersom jordbruksmarkens status behöver stärkas i praktiken, enligt miljöbalkens ursprungliga intention. Om lantbrukarnas lönsamhet stärks kommer man troligen kunna bromsa ärendetypen Ta jordbruksmark ur produktion samt dispenser inom biotopskyddet.

Det behövs budgetförstärkningar av nationellt restaureringsstöd för betesmarker och slåtterängar så det motsvarar efterfrågan i Södermanlands län. Det behövs ökade statliga medel till kulturmiljövården samt att LONA-medel återinförs då de fungerar som en motor för kommunernas miljömålsarbete.

Trots biotopskyddet tas en hel del småbiotoper bort olagligt och andra står igenväxta i Södermanlands län. Att återinföra miljöersättningen för skötsel av småbiotoper i odlingslandskapet, det så kallade Kulturmiljöstödet inom jordbrukarstöden som fanns fram till 2014, skulle därför vara positivt. Ett alternativ är att införa annan statlig skötselersättning för småbiotoper. Samhället anser att småbiotoper är viktiga att bevara och sköta i och med dess natur- och kulturvärden och forskning visar hur viktiga de är för biologisk mångfald.³⁶⁹ Det är därför pedagogiskt att staten avsätter vissa medel för detta, vilket dessutom skulle höja statusen på de äldre småbiotoperna som tillsammans med en skötselersättning är ett väldigt viktigt incitament för att samhället ska få lantbrukaren eller markägaren ska sköta dem.

Att öka budgeten för kompetensutvecklingsprojektet Ett rikt odlingslandskap 2023-2027 för Södermanlands län skulle spela stor roll för måluppfyllnaden, då fler resurser kunde sättas in i. Större budget skulle ge möjlighet att arbeta med att ökning av arealerna betesmarker och slåtterängar. Idag klarar vi av att arbeta för att arealerna inte ska

³⁶⁷ Rapportering från Södermanlands kommuner 2025, till årets miljömålsuppföljning

³⁶⁸ Länsstyrelsen i Södermanland, samordnare H. Grimstedt, M. Almquist

³⁶⁹ Doktorsavhandling "Small remnant habitats" 2017, J. Lindgren, Stockholms universitet

minska, men inget mer. Södermanland fick en blygsam ökning av projektmedel jämfört med andra län.

Kommunerna efterfrågar mer resurser till miljöarbetet, om de får större budget kan de frigöra resurser att arbeta mer mot miljömålen, bland annat öka samarbetet med länsstyrelsen och dess olika projekt, åtgärdsprogram och inom ett återinfört LONA.³⁷⁰

En riktad regional budgetpost för arbetet med Åtgärdsprogrammet för miljömålen skulle ge positiv effekt för detta miljömål i Södermanlands län, då det är ett smörjmedel för samverkansarbetet mellan kommun, länsstyrelse och andra aktörer.

Ett positivt medelstillskott är samverkansprojektet "Nya småbiotoper och blommande ytor" 2023-2027 men projektet upplevs delvis svårjobbat och inte helt ändamålsenligt. Ett förslag till nästa programperiod är att behålla budgeten men skruva på projektet för bättre utväxling av detta miljömåls måluppfyllelse. Exempelvis lägga till restaurering av redan befintliga småbiotoper i jordbrukslandskapet, där stöd även kan gå till igenväxta åkerholmar, brukningsvägar, odlingsrösen och stenmurar etc. Forskning visar hur viktiga bland annat fungerande åkerholmar är i landskapet som spridningsvägar och för att bibehålla biologisk mångfald.

³⁷¹

Statliga medel för avbytartjänster behövs för att underlätta djurägares arbetsvillkor, så det blir mer attraktivt att fortsätta som lantbrukare och även för yngre generationer att ta över, där de kan fortsätta sköta om Södermanlands läns naturbetesmarker och åkermarkens biologiska mångfald.

Ett enklare stängselstöd med schablonersättning som tidigare föreslogs av Miljömålsrådet skulle underlätta för lantbrukare och markägare att mer flexibelt ta upp skötseln av gamla naturbetesmarker igen där biologisk mångfald och kulturmiljövärden gynnas. Allt detta skulle gynna detta miljömål att röra sig i rätt riktning mot 2030.

³⁷⁰ Rapportering från Södermanlands kommuner 2025, till årets miljömålsuppföljning

³⁷¹ Doktorsavhandling "Small remnant habitats" 2017, J. Lindgren, Stockholms universitet

God bebyggd miljö

Södermanlands län

Sammanfattning för God bebyggd miljö - Södermanland

Utvecklingen i miljön är positiv, men det är långt kvar till att nå målet. Omvandling av befintlig bebyggelsestruktur går långsamt. Utmaningarna ser olika ut i kommunerna. Planering behöver inriktas på att skapa klimattåliga, transporteffektiva samhällen som förmår hushålla med sina natur- och energiresurser. Avfallsmängderna behöver minska. Dåliga inomhusmiljöer finns och kunskapsunderlag om kulturmiljöer behöver uppdateras.

Utveckling i miljön och målbedömning för God bebyggd miljö – Södermanland

- Trenden för utvecklingen i miljön är POSITIV
- Nås miljökvalitetsmålet till 2030? NEJ

Åtgärdsarbete för God bebyggd miljö – Södermanland

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Projektet SUVERÅN syftar till att höja kompetensen inom energiplanering över kommun- och länsgränser. Projektet finansieras av Energimyndigheten och ska pågå till 2027. Berörda aktörer är Södermanlands, Uppsalas och Västmanlands länsstyrelser, Energikontoret samt sju kommuner. Under 2025 har hittills två workshops kring metodstöd för energiplanering och hantering av energistatistik genomförts.³⁷²
- Länsstyrelsen i Södermanlands län har i fördelningen av anslaget för kulturmiljö prioriterat insatser för att kunna vidmakthålla kulturhistoriska värden i länets byggda miljöer. Bidragsmedel har

³⁷² Länsstyrelsen i Södermanlands län, vatten, miljö och klimatenheten.

bland annat beviljats till framtagande av underhållsplaner och byggnadsvård för miljöer tillgängliga för allmänheten.³⁷³

- Länsstyrelsen i Södermanlands län har inom ramen för ordinarie verksamhet stöttat kommuner i länet i deras arbete med God bebyggd miljö genom bland annat att tillämpa nya arbetsätt som plandagar för kommunernas planerare om exempelvis hantering av geotekniska risker i planering.³⁷⁴
- Inom åtgärden Färdplan för hållbart byggande i Åtgärdsprogram för Södermanlands miljö, har Länsstyrelsen i Södermanlands län finansierat en förstudie. Förstudien visar hur en färdplan i Södermanland bör utformas och det konstateras att det även är viktigt att inkludera fastighetsförvaltning i planen.³⁷⁵

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Region Sörmland tar årligen fram ett årsbokslut för hållbart resande. Syftet är att sammanfatta och redovisa olika initiativ och bra åtgärder som gjorts inom området under året.³⁷⁶
- Region Sörmland genomför 2025 en intern förstudie för att undersöka hur regionen kan utveckla sitt arbete med hållbar tillgänglighet utifrån ett systemperspektiv.³⁷⁷
- Region Sörmland och Länsstyrelsen i Södermanlands län genomför projektet Klimatanpassa Sörmland som syftar till att ge vägledning åt kommunerna genom stödmaterial, workshops och kunskapsdelning. Projektet utforskar områden som klimatanpassning och resiliens, där även hållbar försörjningsberedskap och självhushållning berörs. Projektet medfinansieras av Europeiska regionalfonden.³⁷⁸
- Region Sörmland finansierar tillsammans med bland andra Eskilstuna och Strängnäs kommuner samt Sweco en doktorand som under en femårsperiod ska undersöka klimatmålen resa genom samhällsbyggnadsprocessen. Arbetet är kopplat till åtgärden Metoder och verktyg för klimatmålen i planprocessen i Åtgärdsprogram för Södermanlands miljö. Olika aktiviteter planeras framöver, främst genom befintliga nätverk som regionen driver.³⁷⁹

³⁷³ Länsstyrelsen i Södermanlands län, kulturmiljöenheten

³⁷⁴ Länsstyrelsen i Södermanlands län, plan- och byggenheten

³⁷⁵ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Vatten, miljö och klimatenheten

³⁷⁶ Region Sörmland [Årsbokslut för hållbart resande](#) på Region Sörmlands webbplats

³⁷⁷ Region Sörmland [En hållbar fysisk och digital tillgänglighet och mobilitet](#) på Region Sörmlands webbplats

³⁷⁸ Region Sörmland [Klimatanpassa Sörmland](#) på Region Sörmlands webbplats

³⁷⁹ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Vatten, miljö och klimatenheten

- Region Sörmland medfinansierar Energikontorets projekt Ökad omställningskraft i Östra Mellansverige vars syfte är att stärka företaget inom energi- och resurseffektivitet.³⁸⁰
- Samverkansforum för eleffektfrågor i Sörmland (SES) är aktivt och leds av Region Sörmland. Samtliga lokalnätsägare, Svenska kraftnät, Länsstyrelsen, Energikontoret samt kommunerna ingår. Arbeta med regional handlingsplan för elektrifiering diskuteras inom SES.³⁸¹
- På Region Sörmland pågår ett arbete för att utforska hur kollektivtrafiken kan bredda sin roll till att främja hållbart resande ur ett hela resan perspektiv. Regionen har gjort projektansökan för kombinationsresor.³⁸²
- Region Sörmland och Länsstyrelsen i Södermanlands län har stärkt arbetet med Gestaltad livsmiljö (GLM) ur ett brett perspektiv med GLM som tema för Plandagen för länets kommuner våren 2025.³⁸³
- Oxelösunds kommun har under 2025 tagit fram riktlinjer för kulturhistoriska områden i samarbete med Sörmlands museum. Riktlinjerna sammanfattas i ett informationsblad som redogör för varsamhetsbestämmelserna och förvanskingsförbudet i Plan- och bygglagen samt för specifika bestämmelser i gällande detaljplaner.³⁸⁴
- Eskilstuna kommuns klimatprogram, med mål för ett klimatpositivt Eskilstuna 2045, driver på arbetet med förnybar energi och energieffektiviseringar i samverkan med näringslivet.³⁸⁵³⁸⁶
- Flens kommun ingår tillsammans med Mälardalens universitet i ett projekt finansierat av Formas som fokuserar på klimatanpassningsarbete för att bättre kunna hantera översvämningar och skyfall.^{387 388}
- Region Sörmland genomför ett internt arbete kring återanvändning och återvinning i fastighetsrelaterade materialflöden, IT-utrustning, telefoner, möbler.³⁸⁹
- Katrineholms kommun har startat bygget av den nya återvinningscentralen Återbruket under 2025.³⁹⁰

³⁸⁰ Energikontoret i Mälardalen, projekt [Ökad omställningskraft i Östra Mellansverige](#)

³⁸¹ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Vatten, miljö och klimatenheten

³⁸² Region Sörmland, verksamhetsområde samhällsplanering och infrastruktur

³⁸³ Länsstyrelsen, plan- och byggenheten

³⁸⁴ Oxelösunds kommuns svar på Länsstyrelsen i Södermanlands förfrågan om underlag till regional årlig uppföljning av miljömålen, 2025-10-01, diariennr. 6695-2025

³⁸⁵ Boverket, [Miljömålsenkäten 2025](#) på Boverkets webbplats

³⁸⁶ [Klimatomställning Eskilstuna](#) på Eskilstuna kommuns webbplats

³⁸⁷ Boverket, [Miljömålsenkäten 2025](#) på Boverkets webbplats

³⁸⁸ [Klimatanpassning i fokus](#) på Flens kommuns webbplats

³⁸⁹ Region Sörmlands svar på Länsstyrelsen i Södermanlands förfrågan om underlag till regional årlig uppföljning av miljömålen, 2025-10-01, diariennr. 6695-2025

³⁹⁰ Katrineholms kommun, <https://www.katrineholm.se/bygga-bo-och-miljo/atervinning-och-avfall/aterbruksanlaggningen-aterbruket.html>

- Oxelösunds kommun har 2025 infört kärlskåp för sortering av avfall i småbåtshamnar.³⁹¹

Tillstånd och bedömning för God bebyggd miljö – Södermanland

Länsstyrelsen i Södermanland län bedömer att miljömålet inte kan nås med befintliga styrmedel och åtgärder. Utvecklingen är positiv, men det är långt kvar till att nå målet. Viktiga frågor som klimatanpassning, vatten- och energiförsörjning, hushållning med jord- och skog samt transporteffektivt samhälle behöver hanteras. Användning av kollektivtrafik och godstransporter på järnväg måste öka. Dåliga inomhusmiljöer påverkar hälsan. Kulturvärden skadas för att de inte uppmärksammas och skyddas. Produktionen av energi i länet är liten. Trenden för avfallsmängder är oklar. Flertalet kommuner bedömer att det finns risk för vattenbrist. Av miljömålsenkäten framgår att kommunerna i regel har kompetenser och understödande dokument för att driva miljömålsarbetet framåt, men att genomförandegraden varierar.³⁹²

Analys utifrån preciseringar

Natur- och grönområden

Majoriteten av Södermanlands kommuner har tillgång till egen kompetens och arbetar aktivt med planering av grönstruktur och vattenområden.³⁹³

Kulturvärden i bebyggd miljö och God vardagsmiljö

För Kulturvärden i bebyggd miljö och God vardagsmiljö har ingen större förändring skett. Fyra av nio kommuner uppger att de har tillgång till antikvarisk kompetens.³⁹⁴ Samtliga kommuner har kulturmiljöprogram för hela eller delar av kommunen.³⁹⁵ En tredjedel av kommunerna har eller arbetar med att ta fram arkitekturstrategier eller motsvarande och nära hälften av kommunerna har riktlinjer för barns behov av utemiljöer.³⁹⁶

Hållbar bebyggelsestruktur och Hållbar samhällsplanering

För Hållbar bebyggelsestruktur delas Boverkets bedömning ”att en oklar

³⁹¹ Oxelösunds kommun, <https://www.oxelosund.se/nyheter/nyheter/2025-06-04-forbatttrad-avfallshantering-i-smabatshamnarna>

³⁹² Boverket, [Miljömålsenkäten 2025](#) på Boverkets webbplats

³⁹³ Boverket, [Miljömålsenkäten 2025](#) på Boverkets webbplats

³⁹⁴ Boverket, [Miljömålsenkäten 2025](#) på Boverkets webbplats

³⁹⁵ Boverket, [Miljömålsenkäten 2025](#) på Boverkets webbplats

³⁹⁶ Boverket [Miljömålsenkäten 2025](#) på Boverkets webbplats

målbild är svår att nå och följa upp”.³⁹⁷ Idag råder skilda förutsättningar mellan kommuner vad gäller bebyggelsestrukturen, befolkningsutveckling, resurser med mera. Majoriteten av kommunerna bedöms ha helt eller delvis aktuella översiktsplaner.³⁹⁸

Infrastruktur och Kollektivtrafik, gång och cykel

Inom Infrastruktur samt Kollektivtrafik, gång och cykel pågår åtgärdsarbeten i kommunerna^{399, 400} men befintlig bebyggelsestruktur har utvecklats utifrån den bilnorm som rått. Flera kommuner har stor arbetspendling och långa körsträckor med bil per person.⁴⁰¹ Scenarier för drivmedelsanvändningen i Södermanland visar att potentialen för biomassa och elektrifiering inte räcker för transportsektorns omställning.⁴⁰²

Hushållning med energi och naturresurser samt Hållbar avfallshantering

Inom Hållbar avfallshantering pågår flera aktiviteter, men påverkan på att minska avfallsmängderna är oklar.⁴⁰³ För omställning till cirkulär ekonomi så behöver återbruk och förebyggande av avfall öka.⁴⁰⁴ För preciseringen Hushållning med energi- och naturresurser råder ett förbättrat kompetens- och planeringsläge⁴⁰⁵, men få exempel på mätbara resultat ges.

Hälsa och säkerhet

Inom Hälsa och säkerhet så anger hälften av kommunerna att det finns risk för vattenbrist och arbetar med att identifiera vattenresurser för att trygga vattenförsörjningen.⁴⁰⁶ Flertalet kommuner anger att de har aktuella bedömningar av klimatrisker, men över hälften anger att de saknar en organisation för att arbeta med klimatanpassning.⁴⁰⁷ Nära hälften av kommunerna anger att de inte gjort åtgärder för en hållbar

³⁹⁷ Boverket [God bebyggd miljö - fördjupad utvärdering av miljö kvalitetsmålet](#), Rapport 2022:13, sidan 52

³⁹⁸ Länsstyrelsen i Södermanlands län, plan- och byggenheten

³⁹⁹ [Indikator Bostäder i kollektivtrafiknära lägen på Sveriges miljömåls webbplats](#)

⁴⁰⁰ Boverket, [Miljömålsenkäten 2025](#) på Boverkets webbplats

⁴⁰¹ Regional Utveckling i Samverkan i miljömålssystemet (RUS) [Körsträckedata på RUS webbplats](#)

⁴⁰² Länsstyrelsen i Södermanlands län (2020) [Infrastruktur för elfordon och förnybara drivmedel - Ett strategiskt kunskapsunderlag för Södermanlands län](#), på Länsstyrelsen i Södermanlands läns webbplats

⁴⁰³ Boverket, [Miljömålsenkäten 2025](#) på Boverkets webbplats

⁴⁰⁴ Länsstyrelsen i Södermanlands län (2021) [Ett klimatneutralt Södermanland 2045](#) | Länsstyrelsen Södermanland (lansstyrelsen.se) på Länsstyrelsen i Södermanlands läns webbplats

⁴⁰⁵ Boverket, [Miljömålsenkäten 2025](#) på Boverkets webbplats

⁴⁰⁶ Boverket [Miljömålsenkäten 2025](#) på Boverkets webbplats

⁴⁰⁷ Boverket, [Miljömålsenkäten 2025](#) på Boverkets webbplats

dagvattenhantering.⁴⁰⁸ Varken kommuner eller Region Sörmland har angett hur klimatförändringar påverkar tillståndet för miljömålet.⁴⁰⁹ I miljöhälsoenkäten, som avser vuxnas miljörelaterade hälsa i bland annat Södermanland, uppger en majoritet att hälsotillståndet var bra. De hälsoproblem som identifierades var främst dålig luft och buller.⁴¹⁰ Bara en kommun har vidtagit skyddsåtgärder för att begränsa trafikbuller vid befintliga bostäder.⁴¹¹

Miljöarbetets utveckling

I Naturvårdsverkets utvärdering av miljömålet anges att arbetet med god bebyggd miljö måste präglas av helhetsperspektiv och långsiktighet, eftersom det är många aspekter att hantera och många aktörer som behöver samverka⁴¹², en bedömning även relevant i Södermanland. Vägledningsinsatser har genomförts av Länsstyrelsen i Södermanlands län och Region Sörmland, bland annat om energi- och infrastrukturplanering, naturvärden och gestaltad livsmiljö. Men underlag saknas för att bedöma hur insatserna får genomslag i miljön. Sämre ekonomi urholkar förutsättningar för nödvändig omställning.

Behov av förändrad styrning

I Boverkets uppföljning av miljömålet pekas på behovet av nationell fysisk planering, som anses bli viktigt för hållbar samhällsplanering.⁴¹³ Länsstyrelsen i Södermanlands län delar bedömningen. Region Sörmland och kommunerna har inte angett något behov av förändrad styrning, men att resursbrist är ett problem för små kommuner.⁴¹⁴

⁴⁰⁸ Boverket, [Miljömålsenkäten 2025](#) på Boverkets webbplats

⁴⁰⁹ Kommunerna och Region Sörmlands svar på Länsstyrelsen i Södermanlands förfrågan om underlag till regional årlig uppföljning av miljömålen, 2025-10-01, diariennr. 6695-2025

⁴¹⁰ Region Örebro län, [Miljö och hälsa 2024](#)

⁴¹¹ Boverket [Miljömålsenkäten 2025](#) på Boverkets webbplats

⁴¹² [Fördjupad utvärdering av Sveriges miljömål 2023](#) på Naturvårdsverkets webbplats

⁴¹³ Boverket [God bebyggd miljö - fördjupad utvärdering av miljö kvalitetsmålet](#), Rapport 2022:13, sidan 82

⁴¹⁴ Kommunernas svar på Länsstyrelsen i Södermanlands förfrågan om underlag till regional årlig uppföljning av miljömålen, 2025-10-01, diariennr. 6695-2025

Ett rikt växt- och djurliv Södermanlands län

Sammanfattning för Miljömålet Ett rikt växt- och djurliv – Södermanlands län

Målet nås inte i Södermanlands län och utvecklingen bedöms negativ. Den biologiska mångfalden är hotad, en kontinuerlig förlust av biologisk mångfald pågår. Värdefull mark och vatten exploateras. Bristande naturvårdshänsyn inom jordbruk och skogsbruk hör till de största orsakerna till att målet inte nås.

Utveckling i miljön och målbedömning för Ett rikt växt- och djurliv – Södermanlands län

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEGATIV.
- Nås miljö kvalitetsmålet till 2030? NEJ

Åtgärdsarbete för Ett rikt växt- och djurliv – Södermanlands län

Miljömålet Ett rikt växt- och djurliv överlappar mycket med andra landskapsrelaterade miljömål, då många naturvårdsåtgärder inom dessa områden även gynnar målet ett rikt växt- och djurliv. Dessa allmänna åtgärder redovisas inte i detalj här (t.ex. arealer betade gräsmarker, skyddad natur, våtmarksrestaureringar mm), för att inte dubbelrapporteras. Här rapporteras fr.a. riktade åtgärder som genomförs med målet att gynna en specifik del av den biologiska mångfalden eller enskilda arter och artgrupper.

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Skötsel av skyddade områden görs löpande inom Vård och förvaltning av skyddade områden på Länsstyrelsen i Södermanland. Det inkluderar bl.a. röjningar, frihuggning av särskilt skyddsvärda träd, restaurering av våtmarker och restaurering och hävd av

gräsmarker. Brist på finansiering för ordinarie skötsel har påverkat arbetet under de senaste åren. Det mesta av restaureringsarbete utförs inom LIFE-projekten samt våtmarker i skyddade områden, eftersom det är där finansiering fr.a. finns. Även utvidgning av hävdade ytor sker främst inom LIFE och våtmarksarbetet (rikkärr/strandängar i Östersjön).⁴¹⁵

- Länsstyrelsen arbetar med EU-projekten LIFE RestoRED (2021-2027) med fokus på att restaurera och förbättra bevarandetillstånd för hävdade naturtyper, samt LIFE2Taiga (2022-2028) med fokus på naturvårdsbränningar. Projekten är samarbeten mellan flera länsstyrelser, och omfattar i Södermanland totalt 18 Natura 2000-områden.⁴¹⁶
- I LIFE RestoRED har hävd (slätter och bete) återinförts i 4 rikkärr, 3 slätterängar och på 2 öar i Södermanland. Revirkartering av fåglar har gjorts på en strandäng och sandåtgärder för pollinerare på en skärgårdsö. Två utbildningsdagar för gymnasieelever om brynmiljöer med fokus på pollinerare har genomförts⁴¹⁷.
- I LIFE2Taiga har 2 naturvårdsbränningar genomförts i Södermanland 2025⁴¹⁸.
- Under 2025 har uppföljning och övervakning gjorts inom åtgärdsprogram för hotade arter (ÅGP) av svartfläckig blåvinge, fetörtsblåvinge, fältgentiana och skrانتärna av Länsstyrelsen i Södermanland, i samarbete med Svensk Dagfjärilsövervakning och BirdLife.⁴¹⁹
- Fröinsamling, odling och utsättning av kärleksört i syfte värdväxtförstärkning har gjorts inom ÅGP fetörtsblåvinge under lång tid. Detta har skalats upp under 2025⁴²⁰.
- Tidigare genomförda åtgärder för skrانتärna har varit framgångsrika, men hot kvarstår. Skydds jakt på mink görs årligen i delar av Södermanlands skärgårdar av Länsstyrelsen i Södermanlands län⁴²¹.

⁴¹⁵ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Vård och förvaltning av skyddade områden, Lindquist

⁴¹⁶ Länsstyrelsen i Södermanlands län, LIFE restoRED Sari Roponen & LIFE2Taiga Folkesson

⁴¹⁷ Länsstyrelsen i Södermanlands län LIFE restoRED, Sari Roponen, [LIFE restoRED](#)

⁴¹⁸ Länsstyrelsen i Södermanlands län, LIFE2Taiga, Folkesson, [Life2Taiga | Länsstyrelsen Södermanland](#)

⁴¹⁹ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Åtgärdsprogram för hotade arter, Mellbrand, samt Birdlife (skrانتärna) och Svensk Dagfjärilsövervakning (svartfläckig blåvinge & fetörtsblåvinge). Övervakningsdata rapporteras i Artportalen ([Artportalen](#)).

⁴²⁰ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Åtgärdsprogram för hotade arter, ÅGP Fetörtsblåvinge, Mellbrand

⁴²¹ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Åtgärdsprogram för hotade arter, Mellbrand, Birdlife, och samordnare/beställare av Länsstyrelsen i Södermanlands skydds jakt på mink, Strehlenert.

- Inom ÅGP sandödla pågår reservatsbildning (Länsstyrelsen i Södermanlands län) av ett mindre område där Nyköpings kommun gjort åtgärder för arten med LONA-medel, området har även en intressant svampflora med bl.a. ÅGP-arten skrovlig taggsvamp⁴²². Under 2025 har DNA-provtagning gjorts på sandödlor för ett forskningsprojekt om sandödla vid Lunds universitet.⁴²³
- Inom ÅGP trumgräshoppa driver Länsstyrelsen i Södermanlands län ett uppfödning- och utsättningsprojekt i samarbete med Nordens Ark, Nyköpings kommun och Region Sörmland. Projektet omfattar även betesmarksrestaurering och anpassningar av skötsel inför pågående och kommande utsättningar.⁴²⁴
- Rådgivning görs kontinuerligt inom ÅGP i Södermanland för särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet. Frihuggningar planeras inom reservatsförvaltningen vinter 2025.⁴²⁵
- Länsstyrelsen i Södermanlands län deltar i WWFs och Nordens Arks projekt Rådla mångfalden i Sveriges natur för arterna ögonfläcksbock och läderbagge. Projektet finansieras av Postkodlotteriet. Inventeringar för ögonfläcksbock har gjorts i Sörmland 2025 med återfynd av arten på flera lokaler⁴²⁶.
- Länsstyrelsen i Södermanland driver sen 2023 projektet "Sörmlands artrika slättbygd" med medel från Jordbruksverket. Totalt i projektet har sju perenna blommande ytor, ett par sandbäddar för vildbin och ett småvatten anlagts senaste året⁴²⁷.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- 7 av 9 kommuner i Södermanlands län har pågående LONA-projekt med åtgärder som gynnar miljömålet, sammanlagt 45 projekt. Bl.a. restaurering av ängar, trädmiljöer och våtmarker och åtgärder för pollinerare/artrika vägkanter. Pågående ordinarie LONA-projekt avslutas 2025 eller 2026, vilja finns att söka nya men medel saknas.⁴²⁸
- Alla Södermanlands 9 kommuner gynnar målet genom naturvårdande skötsel i skyddade områden.

⁴²² Länsstyrelsen i Södermanlands län, Åtgärdsprogram för hotade arter, Mellbrand, naturskydd Enoksson, och Nyköpings kommun Andersson.

⁴²³ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Åtgärdsprogram för hotade arter, Mellbrand, Nyköpings kommun, Andersson, och Lunds universitet ([Identifiering av hot och effektiva bevarandestrategier av sandödla via genomisk analys - Lunds universitet](#)).

⁴²⁴ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Åtgärdsprogram för hotade arter, Mellbrand.

⁴²⁵ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Åtgärdsprogram för hotade arter, Mellbrand, och Vård och förvaltning av skyddade områden, Lindquist

⁴²⁶ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Åtgärdsprogram för hotade arter, ÅGP fetörtsblåvinge, Mellbrand, [Rådla mångfalden i Sveriges natur - Världsnaturfonden WWF](#)

⁴²⁷ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Avdelningen för landsbygd, Almquist

⁴²⁸ Länsstyrelsen i Södermanlands län, LONA-samordnare Larsdotter

- Region Sörmland gör naturvårdande åtgärder i Nynäs naturreservat, genom naturvårdande skötsel, våtmarksrestaurering och deltagande i utsättningsprojektet för trumgräshoppa⁴²⁹.
- Region Sörmland har skapat ett internt forum för biologisk mångfald, och arbetar med anläggande av ängsytor och åtgärder för pollinerare och andra insekter på flera sjukhusområden i Södermanlands län⁴³⁰.
- Strängnäs, Eskilstuna, Trosa, Gnesta, Flen, Oxelösund och Nyköpings kommuner har arbetat med Naturskyddsföreningens projekt ”Världens längsta blomsteräng” där man gynnat naturliga örter och gräs längs 52 km vägkanter⁴³¹.

Åtgärder inom näringslivet

- 2024 och 2025 har knappt 20 lantbrukare och markägare i Södermanland sökt medel från nationella restaureringsstödet för restaurering av naturbetesmark, för totalt 50 hektar⁴³².
- Ansökningsgraden i miljöersättningen Betsmarker och slåtterängar, specifikt särskild skötsel, har klingat av det senaste året i Södermanland.⁴³³
- Ett antal lantbrukare i Södermanland har fortsatt deltagit i projektet ”Hela Sverige blommar” genom att så in blomsterremsor på sina åkermarker⁴³⁴.

⁴²⁹ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Åtgärdsprogram för hotade arter, Mellbrand

⁴³⁰ Region Sörmland, Svar på frågor från kommuner och region i och med RÅU 2025 ärende nr: 501-6695-2025

⁴³¹ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Avdelningen för landsbygd, Almquist

⁴³² Länsstyrelsen i Södermanlands län, Avdelningen för landsbygd, Almquist

⁴³³ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Avdelningen för landsbygd, Almquist (information från Jordbruksverket).

⁴³⁴ Information från Anna Douhan, Hushållningssällskapet

Tillstånd och bedömning för Ett rikt växt- och djurliv – Länsstyrelsen i Södermanlands län

Miljömålet bedöms inte vara möjligt att nå i Södermanlands län till 2030 med befintliga eller beslutade styrmedel⁴³⁵. Och trenden för utvecklingen i miljön är negativ. Medel som anslås till Länsstyrelserna för skydd och skötsel av skyddad natur samt åtgärdsprogram för hotade arter motsvarade inte behoven ens under det bättre ekonomiska läge vi hade före 2023 för naturvården⁴³⁶ - de neddragningar som skett under nuvarande regeringsperiod minskar inte behoven och försämrar situationen för våra hotade arter och biologiska mångfald. Utvecklingen för miljömålet är negativ och försämringar för flera arters livsmiljöer bedöms ha gått så långt att förlusterna av biologisk mångfald inte går att hejda framöver.

Analys utifrån preciseringarna

Grön infrastruktur

Södermanlands län omfattar en storstadsnära region där exploatering tenderar att isolera naturområden med höga värden. Länet är också en kustregion med värdefulla naturmiljöer även under vattenytan, där exploatering och storskaligt fiske utgör hot. Moderna rationella bruksformer i lant- och skogsbruk samt igenväxning av landskapet och fragmentering utgör de största hoten för många hotade arter, och medför en minskning av biodiversitet i landskapet.

Livsmiljöer och arter minskar, och fragmentering hindrar i många fall naturlig spridning och genetiskt utbyte mellan populationer. Fler hotade arter än de som idag har åtgärdsprogram behöver riktade satsningar. Men framför allt krävs landskapsövergripande förändringar för att målet ska vara möjligt att uppnå. För att hejda förlusten behövs både minskning av nuvarande utarmning, och kompensation för tidigare negativa förändringar. Trots aktivt arbete med stöd för hävd och restaurering i odlingslandskapet, skydd av värdefull natur, restaurering och skötsel i skyddade områden, och arbete med åtgärdsprogrammer utanför dem, är nuvarande takt otillräcklig för att nå målet. Eftersom naturvårdsprojekt ofta måste pågå under längre tid för att ge effekt, innebär indragen finansiering även att redan gjorda satsningar tyvärr kan vara delvis ogjorda om påbörjat arbete inte kan fortsätta och färdigställas.⁴³⁷

⁴³⁵ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Naturavdelningen, Naturvårdsenheten.

⁴³⁶ [Utvärdering av Åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper \(ÅGP\) \(naturvardsverket.se\)](#)

⁴³⁷ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Naturavdelningen, Naturvårdsenheten.

Invasiva arter

I länet finns flera invasiva arter, både sådana utpekade av EU och andra som inte är det, t.ex. amerikansk mink, sjögull och kotula⁴³⁸. Vissa av dessa har en negativ effekt på arter eller naturtyper i Södermanlands län, som kotulas utbredning i strandängar eller minkpredation i sjöfågelkolonier.⁴³⁹

Biologiskt kulturarv

Nötkreatur och får liksom total areal betesmark minskar i länet, och ansökningsgraden för jordbrukarstöd har avstannat särskilt för marker med särskilda värden, dvs de marker som har högst naturvärden⁴⁴⁰. Trots miljöstöd och informationssatsningar behöver mängden naturbetesmarker och ängar som hålls i hävd öka, behovet är stort av både restaurering och nyskapande av hävdade gräsmarker. Stöd för restaureringar och stängsling är otillräckliga, vilket är avgörande för att hävd ska kunna återupptas i igenväxande marker. Detta påverkar direkt bevarandet av flera av våra mest hotade arter. Borttagandet av åtagandeplanerna i jordbruksstödet har försämrat möjligheterna att skraddarsy hävden för att möta de mest hotade arternas krav.⁴⁴¹

Exploatering av kustområden utgör ett hot mot traditionella kulturmiljöer vid kuster och sjöar och marina miljöer i skärgårdarnas kulturlandskap⁴⁴².

Miljöarbetets utveckling

Miljöarbetets utveckling för miljömålet ett rikt växt- och djurliv bedöms vara negativ. Även om goda insatser görs är arbetet långt ifrån tillräckligt för att vända trenden, och har aldrig varit det för det här miljömålet sedan miljömålsbedömningarna startade. De senaste årens negativa utveckling inom naturvårdsarbetet som följd av fr.a. underfinansiering har lett till att utvecklingen stannat av ytterligare. Det är också viktigt att komma ihåg att insatser inom det här området ofta kräver lång tid för att ge resultat i sådan omfattning att trenden kan vändas. Försämringar som drabbar arter och deras livsmiljöer tar ofta lång tid och mycket arbete att vända – och bevarande av naturvärden innan de förstörts är mer tids- och kostnadseffektivt än restaurering av dem efteråt (om det alls är möjligt).

Detta innefattar även de problem för biologisk mångfald som uppstår

⁴³⁸ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Åtgärdsprogram för hotade arter, Gustavsson och Invasiva arter, Wännman

⁴³⁹ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Åtgärdsprogram för hotade arter, Mellbrand & Gustavsson, Invasiva arter, Strenemark & Wännman, och samordnare/beställare av Länsstyrelsen i Södermanlands skydds jakt på mink, Strehlenert.

⁴⁴⁰ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Landsbygdsavdelningen, Almquist.

⁴⁴¹ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Åtgärdsprogram för hotade arter, Mellbrand, se även redovisningen av målet Ett rikt odlingslandskap för länet.

⁴⁴² Länsstyrelsen i Södermanlands län, Åtgärdsprogram för hotade arter, Gustavsson

och som kommer att uppstå i framtiden pga. fragmentering. Regeringsuppdraget Grön infrastruktur gav en bra start för att kunna arbeta med den problematiken, men det var just en start - arbetet hade behövt utvecklas mycket på alla nivåer (se avsnittet om grön infrastruktur) för att kunna ge effekt i landskapet men har i stället åtminstone i Södermanlands län snarast tagit ett steg bakåt. Detsamma gäller till stor del arbetet med effekter av klimat på biologisk mångfald.

För naturvårdsarbetet kan neddragningar över en kortare period som innebär att projekt måste pausas eller avslutas göra många års positivt arbete mer eller mindre ogjort. Det innebär också en förlust av kompetens både hos myndigheter och de många företag som arbetar med naturvård eller arbeten relaterade till naturvård, vilken tar lång tid att bygga upp igen.

Inom bevarandearbete med arter och naturtyper varierar både effekten av åtgärder och tiden det tar innan effekt fås mycket mellan arter och ekosystem. Men även i de fall där rätt åtgärd ofta ganska snabbt kan ge positiva effekter krävs arbete över längre tid och på bred front för att åtgärderna inte ska leda till enbart lokala (och kanske tillfälliga) förbättringar. För att målet ska nås regionalt och fr.a. nationellt räcker det helt enkelt inte med punktinsatser. Mycket större satsningar krävs för att förbättra förutsättningarna sett till arbetet med bevarande och restaurering av arter och deras livsmiljöer både vad gäller kvantitet, kvalitet och konnektivitet.

Behov av förändrad styrning

Arbetet med biologisk mångfald kräver att naturvården kan arbeta långsiktigt och konsekvent i rätt riktning, och samtidigt med en flexibilitet som kan ta hänsyn till ny kunskap och oförutsedda förändringar. Vad gäller styrning behövs en naturvårdspolitik som ger möjlighet att göra det, och som värderar biologisk mångfald tillräckligt högt för att det alls ska finnas en chans att vända trenden för miljömålet ett rikt växt- och djurliv. Betydelsen av fungerande ekosystem och biologisk mångfald för att bevara viktiga ekosystemtjänster och hantera både nutida och framtida problem som följd av klimatförändringar behöver värderas mycket högre. Vi behöver satsningar på biologisk mångfald på alla nivåer, samt styrmedel och stödsystem som syftar till att bevara vår biologiska mångfald och bevara och förbättra grön infrastruktur.

Ett större kunskapsutbyte och samarbete mellan den praktiska naturvården och forskning relaterad till biologisk mångfald hade också behövts, vilket innebär att tillräckliga resurser måste finnas inom naturvården att avsätta tid för kunskapsutbyte och samarbete i gemensamma projekt. Forskning relaterad till de problem som behöver lösas inom naturvården och som med vetenskaplig metodik utvärderar

effekter av naturvårdsåtgärder är oerhört värdefull och gör det möjligt för den praktiska naturvården att utvärdera och förändra sitt arbete för att få så goda effekter som möjligt.

Särskilda frågor Ett rikt växt- och djurliv – Länsstyrelsen i Södermanlands län

Särskilda frågor om arbetet med grön infrastruktur (GI)

- Hur har de regionala handlingsplanerna för GI implementerats i ert län?
 - Länsstyrelsen har arbetat fram underlag, och materialet finns tillgängligt via Länsstyrelsen i Södermanlands hemsida (rapport, handlingsplan för miljömålen, kartunderlag)⁴⁴³. Men i om de stora neddragningarna inom naturvården, inkl. indragning av medel riktade till GI, har vi dels tvingats pausa våra egna åtaganden i handlingsplanen, dels haft svårt att följa andra aktörers arbete med planen under senare år.
- Får de regionala handlingsplanerna för GI genomslag i planeringsprocesser, naturvårdsarbete etc.? Hur, och avseende vilka aktörer?
 - De kartunderlag som tagits fram inom handlingsplanen används i handläggning av nationellt stöd till restaurering av betesmarker, där markägare och lantbrukare är sökande/mottagare. GI vägs in vid prioritering mellan ansökningarna (geografisk placering i/utanför värdetrakt). Landskapsperspektivet lyfts ofta i enskilda rådgivningar till lantbrukare kring natur- och kulturvärden⁴⁴⁴. Inom förvaltning av skyddade områden försöker man ta med GI i processerna runt prioriteringar av åtgärder och områden, och inom ÅGP har ett landskapsperspektiv funnits i arbetet även före GI-uppdraget⁴⁴⁵.

Den regionala handlingsplanen har troligen fått mindre genomslag än som varit möjligt då bristande finansiering ger oss små möjligheter att genomföra de åtaganden vi har enligt planen, samt möjlighet att lägga tillräcklig tid på att samordna, arbeta med rådgivning, stötta och följa upp andra aktörers aktiviteter.

⁴⁴³ Länsstyrelsen i Södermanlands län, kontaktperson GI, Mellbrand

⁴⁴⁴ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Avdelningen för landsbygd, Almquist

⁴⁴⁵ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Åtgärdsprogram för hotade arter, Mellbrand, och Vård och förvaltning av skyddad natur, Lindquist

- Finns behov av ytterligare eller förändrad styrning för att arbetet ska fortsätta att utvecklas och få ökat genomslag?

- För att arbetet ska kunna fortgå behöver uppdrag och finansiering finnas på plats. Beroende av hur uppdragen är formulerade kan implementering av GI införlivas i samhällsprocessen på flera nivåer och med olika resultat. Länsstyrelsen i Sörmland arbetar idag utifrån den regionala nivån, vilket är en förutsättning för hur vi kan arbeta med våra uppdrag, men också vilka vi når ut till.

Det finns även behov av ett landskapsperspektiv i lagstiftningen. Även om vi kan informera och rådge om vilka hänsyn som är viktiga i olika sammanhang, finns ingenting att juridiskt peka på när grön infrastruktur riskerar att försämrats – och därmed inga möjligheter att ställa krav sett till GI.

Finansiering skulle göra det möjligt att jobba mer tvärsektorielt och lyfta GI frågor mer än idag, både inom och utanför Länsstyrelsen. Utrymme att diskutera gemensamma frågor (dvs möjlighet att avsätta tid för GI-arbetet) har till stor del försvunnit med finansieringen. Detta påverkas även av övriga neddragningar inom fr.a. naturvård och naturskydd, vilket lett till hårdare prioriteringar.

Som exempel var LONA (Lokala naturvårdsprojekt) ett bra sätt att stärka GI-arbetet på lokal/kommunal nivå, men nu saknas finansiering för nya LONA-projekt⁴⁴⁶. Brist på finansiering hos enskilda aktörer kan även påverka större samarbetsprojekt negativt. Flera aktörer i Södermanlands län (kommuner och Region Sörmland) uttrycker en önskan om utökad regional samverkan och samordning runt miljö och klimat i länet, och flera hänvisar till Åtgärdsprogrammet för Södermanlands miljö från 2022 (en regional handlingsplan för miljömålen som bl.a. inkluderar GI)⁴⁴⁷. Eskilstuna kommun påpekar att förutsättningarna att nå miljömålen har försämrats och ser ett behov av nationella styrmedel för att vända negativa trender. ⁴⁴⁸

Sammantaget har svårigheterna att arbeta mer övergripande på landskapsnivå ökat, och därmed utvecklingen av GI. För att

⁴⁴⁶ Länsstyrelsen i Södermanlands län, LONA-samordnare, Larsdotter

⁴⁴⁷ [Åtgärdsprogram för Södermanlands miljö 2022-2026 | Länsstyrelsen Södermanland](#)

⁴⁴⁸ Eskilstuna kommun, Trosa kommun, Region Sörmland.

arbete på landskapsnivå krävs att insatser kan göras även i områden som saknar skydd. Det kräver mer av samarbeten och möjlighet att anpassa verksamheter, både inom skog och jordbruk. Inom odlingslandskapet behövs här bättre utformade miljöstöden, så att marker som är viktiga ur naturvärdessynpunkt, artbevarandesynpunkt eller GI-synpunkt inte undervärderas eller rentav faller bort ur stöden. Alltför ofta görs kompromisser med lämpligast skötsel ur naturvårdssynpunkt för att kraven för miljöstöden ska kunna uppfyllas. Naturvärden och landskapsperspektivet skulle behöva värderas högre inom miljöstöden, och kombineras med bättre möjligheter till anpassning.

Försvagningar av strandskydd och artskydd kommer att försvåra utvecklingen av GI, och möjlighet att arbeta på landskapsnivå över lång tid med arters bevarande. Även här är lagstiftning viktig. Fragmentering och habitatförlust är idag de största hoten för många av våra arter, och för att behålla vår biologiska mångfald behövs både ett starkt artskydd och ett landskapsperspektiv i lagstiftningen.

Se även de andra miljömålen som har koppling till biologisk mångfald.

Särskilda frågor om att hantera påverkan av klimatförändringar

Södermanlands län är ett av landets torraste, och större variationer mellan år som följd av klimatförändringar kan få (och har redan fått) konsekvenser här. Ett varmare klimat gynnar en del arter (inklusive många invasiva arter) och missgynnar andra⁴⁴⁹. Klimatförändringarna samverkar här med andra negativa trender i landskapet – fragmentering gör t.ex. att arter har små eller inga möjligheter att återkolonisera efter ett lokalt utdöende. Med minskad biologisk mångfald fås också fattigare ekosystem med sämre kapacitet att buffra och motverka effekter av klimatförändringar.

- Finns underlag från ert län som beskriver förändringar i tillstånd för arter/naturtyper relaterat till klimatförändringar? Vad visar de i så fall?
 - Nej, inte på så sätt att undersökningar gjorts specifikt om detta. Men det finns i vissa fall underlag som kan relateras till klimatförändringar. ÅGP-arten svartfläckig blåvinge är troligen utdöd i Södermanlands län, och torrsommaren 2018 blev droppen som kom bägaren att rinna över (bara ett par individer

⁴⁴⁹ [Klimatförändringar och biologisk mångfald - Slutsatser från IPCC och IPBES i ett svenskt perspektiv – SMHI. Klimatets effekter på biologisk mångfald i Sverige](#)

vid ett tillfälle har setts sen dess). Här har vi tack vare årlig övervakning av arten kunnat följa minskningen och utdöendet i realtid⁴⁵⁰. De kraftiga granbarkborreangreppen i länet 2018-2022 (av klingande under 23-24) blev dödsstöten för ÅGP-arten violgubbe. Arten fanns bara på en lokal i länet, där all gran (som den är beroende av) nu är borta. Andra arter kan istället påverkas positivt, vi ser t.ex. en ökad spridning av svartpälsbi vars åtgärdsprogram av den anledningen avslutas 2025. Men i de flesta fall där arter och naturtyper följs upp görs det inte utifrån frågeställningar specifikt relaterade till klimat⁴⁵¹.

- Arbetar ni riktat med åtgärder för att hantera negativa effekter av klimatförändringar på biologisk mångfald, kulturmiljö och/eller friluftsliv? Hur? Förväntad effekt?

- Delvis, vi skulle behöva göra mer. Inom ÅGP anpassar Länsstyrelsen i Södermanlands län numera vissa åtgärder efter en framtid där områden kan vara antingen torrare eller blötare än idag och med större variation. Ett exempel är att lämna fler skuggande träd kvar i samband med röjningar, och att värdväxtförstärka även i skuggigare lägen för fetörtsblåvinge⁴⁵².

Vi ser också restaurering och anläggande av våtmarker som en del i det här arbetet. Inte minst på skärgårdsöar är att behålla vatten längre i landskapet en viktig faktor för att åtminstone lokalt minska känsligheten för långvarig torka, och våtmarkerna kan också buffra höga vattenflöden⁴⁵³.

- Finns behov av ytterligare eller förändrad styrning för att hantera klimatanpassningsarbetet?

- Ja, både styrning och finansiering. Sett utifrån miljömålet Ett rikt växt- och djurliv ska det framhållas att ekosystem med högre biodiversitet och hög funktionalitet har visats vara mer resilienta och mer stabila, dvs bättre lämpade att motstå eller anpassa sig till förändringar. Vill vi behålla resilienta och funktionella ekosystem krävs förändrad styrning för att åstadkomma förändringar som bevarar vår biodiversitet och ger oss mer av ekosystem med bättre kapacitet att överleva och buffra det mer varierande och extrema väder som klimatscenerierna förutspår.
- Men det kräver att man värderar sådana ekosystem som den

⁴⁵⁰ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Åtgärdsprogram för hotade arter, Mellbrand. Se även [Dagfjärilar som omfattas av åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper](#)

⁴⁵¹ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Åtgärdsprogram för hotade arter, Mellbrand

⁴⁵² Länsstyrelsen i Södermanlands län, Åtgärdsprogram för hotade arter, Mellbrand

⁴⁵³ Länsstyrelsen i Södermanlands län, Vård och förvaltning av skyddade områden, Lindquist och Strehlenert

viktiga samhällsresurs de är - just nu ser vi arter dö ut och ekosystem försämras eller försvinna i realtid, och med det även vårt naturliga skydd mot bl.a. effekter av klimatförändringar.

Se även text om samordning, samarbeten och styrmedel under frågan om styrning under GI. Det resonemanget kan även tillämpas här.

